TIMOCUL

REVISTĂ DE LUPTĂ NAȚIONAL-CULTURALĂ

CUPRINS

CU REZUMATE IN LIMBA GERMANĂ

PAGINA TRADIȚIEI ȘI FOLKLORULUI TIMOCEAN

CRONICI

INSEMNĂRI

ANUL X

CAETUL IV

1943

ORGANUL SOCIETĂȚII TIMOC A ROMÂNILOR DIN VALEA TIMOCULUI ȘI DREAPTA DUNĂRII

ȚIMOCUL

REVISTĂ DE LUPTĂ NAȚIONAL-CULTURALĂ

Redactor: A. ANDREI

Anul X — CAETUL IV — 1943

ROMÂNII DIN BULGARIA DUPĂ RECENSĂMINTELE OFICIALE.

EXTRASE PE LOCALITĂȚI DIN RECENSĂMÂNTUL ANULUI 1920

Intr'o lucrare anterioară [1]) am arătat pe scurt cum a fost evaluat numărul Românilor din Bulgaria de cercetători streini — începând din evul mediu — și am redat apoi extrase pe județe și plăși. Intre timp lucrările etnografice privitoare la Românii din Balcani au sporit, așa că am socotit necesar să facem o completare prin publicarea datelor demografice amănunțite mai ales că o asemenea încercare am și făcut [2]) în ce privește pe Românii din Jugoslavia.

Lucrarea de față, fiind prea analitică, ea nu poate fi folosită fără erori în interpretare, în caz că nu se are în vedere datele comparative pe județe și plăși, cuprinse în lucrarea mai sus citată. Intr'adevăr, recensământul din 1920, redă un număr destul de mic în comparație cu cel din 1910 (79.429 și 81.272 după orig. etnică și 96.502 după limba maternă [3]) și 1926 (69.080 și 79.248 după orig. etnică și 83.746 după limba maternă) [4]). Abia după ce vom publica extrasele pe localități și din aceste două recensăminte, se va putea vedea însă clar motivul pentru care numărul Românilor a variat dela recensământ la recensământ.

O lucrare de recensământ cere o școală specială, spre a nu prejudicia rezultatul final. Recensământul din 1920 dă și el 2 cifre pentru Români: 66.944 și 57.312 [5]). Recensământul acesta dă și numărul lor după limba maternă (celelalte după origina etnică) care este de 75.065.

Faptul că Românii apar în număr diferit, arată că o asemenea școală a lipsit. In același timp, mai ales comparația dintre recensământul din 1920 și 1926, făcute la interval scurt, ne mai arată lipsa cadrelor de recenzare. Cei care au recenzat la 1926 au fost în parte alți oameni, ci nu cei care au făcut recensământul din 1920. Dacă ar fi fost aceeași recenzori, n'ar fi fost această mare diferență.

---

1) Românii din Bulgaria: Evoluția lor demografică. Extras 1941 (Revista **Timocul**, An. VII (1940) p.p. 3—20).

2) Vezi: Românii dintre Morava și Timoc: Istoric și evoluție demografică. București 1941, Extras (Revista **Timocul**, An. VIII (1941) Nr. I, p.p. 7—49).

3) Recensământul bulgar dă 2 cifre! (vezi tom, I, p. 14 și 108 din rec. pop. bulg. pe anul 1910).

4) Rec. pop. bulg. tom. I pe anul 1926 dă și el două cifre, la p. 16 și 186!

5) Rec. pe 1920 p. p. 16 și 170.

Prezența Românilor în Bulgaria este străveche. Ei continuă, cu ceilalți Români balcanici, vechea populație traco-romană locală. Fiind puntea de legătură între Daco-Românii nord-dunăreni și Aromâni, adeseori au primit supra-puneri, din partea unora sau altora. In mare parte însă elementul românesc s'a topit în massa slavo-bulgară, ceeace se explică prin caracterele mediteraneene ale populației bulgare. Se știe că vechiul tip bulgar aparține celui mongolic — pata mongolică de pe crupă apare într'un procent de 4% și astăzi la copiii bulgari; tipul slav este și el blond, scund, iar la venirea în Balcani deja amestecat cu elemente mongolice. Dar cu toate acestea — deși populația vorbește limba bulgară — în multe regiuni, chiar și în Bulgaria de nord — aceste tipuri (slav și mongolic) sunt în inferioritate față de cel mediteranean, ceeace denotă în mod cert că este vorba de un element românesc, care și-a pierdut limba. Români ca sânge, dar Bulgari ca apartenență linguistică. Asemenea fenomene se observă și în altă parte. In sudul Ungariei [6]) apare tipul dinaric, care a adoptat limba ungară. In Transilvania apare tipul alpin cu limba ungară, în locul celui ungric, tip mongoloid.

Evident că despre acești Români nu mai putem găsi mențiuni în recensăminte, însă științele ajutătoare, ca antropologia, ne arată drumul spre a-i descoperi, fără a-i putea totuși câștiga de partea noastră. Așa cum Tracii, care sub diverse denumiri, au locuit teritoriul tuturor țărilor balcanice (afară de o parte din Grecia), precum și Ungaria, România și o parte din Rusia, au cedat graiul în locul celui grecesc, latinesc, tot așa și Românii, urmașii Tracilor și Romanilor, au cedat mereu în fața populației slave și maghiare. Rasial, tipul slav (ostic) apare într'un procent de abia 3% la Români, pe când cel mediteranean la Bulgari 60—70%, ceea ce arată, că deși Românii au cuvinte slave, contactul biologic este redus și chiar când Românii și-au cedat limba, aceasta s'a datorit nu căsătoriilor mixte. Cauza trebue căutată în condițiile sociale, care au determinat părăsirea limbii, așa cum a fost cazul și cu alte populațiuni.

Recensământul din 1920 ne înfățișează o singură regiune cu majoritate absolută românească. Ea este cuprinsă între Timoc-Dunăre-Vidin, iar de aci pe o linie ce trece la sud de satele Molălia, Boșneagul de sus (Topolovți), Perilovăț și Boroivăț (Borilovăț). Această regiune este formată din o parte din plasa Vidin și din o parte din plasa Cula. Zona plășii Vidin cuprinde în total 31 de sate, dintre care:

— 21 sate românești [7]), în care se află 30.923 Români (peste 90%) și 1433 Bulgari;

— 6 sate bulgărești [8]) cu un total de 6.981 Bulgari (peste 90%).

— 4 sate mixte [9]) cu majorități bulgărești, cu 5.934 Bulgari și 745 Români. Dintre aceste sate, Răchința este, nu cum se redă, curat românesc, iar Novesălul cu foarte mulți Români în realitate.

In cele 31 de sate din zona plășii Vidin se află, totalizând, 31.668 Români și 14.338 Bulgari. Românii întrunesc aci 54%, iar Bulgarii 46%.

Zona plășii Cula cuprinde numai sate românești, în număr de 6, cu 4714 Români (peste 85%) și 689 Bulgari.

6) Vezi revista Südostrundschau. Zeitschrift der deutsche Volksgruppe in Ungarn, din Ian. — Mai 1943.

7) Satele românești sunt punctate pe hartă cu un punct negru.

8) Ciunguruș, Dincovița, Inova, Gârți, Placuder, Rajanovți.

9) Ciorocălina, Novoselo, Răchința, Smârdan.

CUM APAR ROMÂNII ÎN RECENSĂMÂNTUL BULGĂRESC DIN 1920 ÎN JUD. VIDIN

LEGENDA

● Sate curat românești (Rom. 85%)
○ Sate curat bulgărești (Bulg. 85%)
ɸ Sate mixte cu major. bulgărești
I Zona din plasa Vidin cu majoritate absolută românească.
II Zona din plasa Cula cu majoritate absolut românească.
——— Limită dintre plase
- - - Limită dintre Rom.-Bulg.

Pe întreaga regiune (zona din plasa Vidin şi zona din plasa Cula) se află deci 37 sate, dintre care

— 27 sate româneşti cu 36.637 Români sau 95 % şi 2.122 Bulgari sau 5%.

— 6 sate bulgăreşti cu 6.981 Bulgari (peste 90 %).

— 4 mixte cu majorităţi bulgăreşti, cu 5.934 Bulgari şi 745 Români.

Ceeace reiese, pe întreaga regiune (cele 2 zone) un total de 36.382 Români sau 79 % şi 15.037 Bulgari sau 21 %.

Uitându-ne pe hartă, observăm că printr'o mică curbură s'ar putea lăsa afară din zona românească descrisă, satele ca Inova, Dincoviţa, Roianovţi, Smârdan, ceeace ar ridica şi mai mult procentul Românilor. Dacă am aminti însă că sunt trecute şi sate româneşti ca având Bulgari ca Rabova, Răchinţa, etc. aspectul românesc al regiunii ar fi şi mai covârşitor.

In calculele de mai sus am exclus populaţia Vidinului, deci am socotit numai mediul rural. Dăcă socotim şi populaţia Vidinului, atunci avem tot pe întreaga regiune 37.597 Români sau 58 %, faţă de 27.331 Bulgari sau 42 %.

In acest recensământ se vede cum regiunea dintre Vidin şi Timoc, examinată de noi, corespunde întocmai cu harta linguistică a Românilor din Bulgaria întocmită de profesorul german Gustav Weigand. Cealălaltă regiune linguistică a lui Weigand, ce se întinde dela Lom spre răsărit, nu apare însă. Ea se confirmă, de recensămintele din 1910 şi 1926, după cum vom vedea în viitoarele contribuţii.

Cititorul să nu rămână surprins de faptul că avem rubricele Români, Cuţovlahi şi Ţinţari. Ele apar în recensămintele bulgare şi denotă că recenzorii i-au numit aşa cum li se zice lor de streini, ci nu cum se numesc ei *(Armâni)*, cum ar fi trebuit.

In ceeace priveşte răspândirea lor, trebue să spunem că ar fi cu totul neexplicabilă existenţa Românilor în sudul Bulgariei, dacă n'am admite că, atunci când recensământul îi menţonează acolo, recenzorul nu i-a numit după cum îi numesc Bulgarii, ci cum se numesc ei înşişi. Deci e vorba de Aromâni, ci nu de Daco-Români. Recensământul înfăţişează pe Români după origina lor etnică.

La rubrica Bulgarilor i-am înglobat şi pe *Pomaci*, un grup de populaţie nu îndeajuns de lămurită ca origine.

O examinare atentă a tabelelor ne arată drama populaţiei româneşti din Bulgaria. Ea este răspândită în sute de sate, ceeace înseamnă că se află într'un pericol mare de desnaţionalizare.

Dacă într'adevăr numărul lor, în unele sate, a fost aşa de mic în 1920, aceasta nu înseamnă că şi în trecut a fost aceeaşi situaţie, ci, că procesul de desnaţionalizare este foarte înaintat. Din fericire însă, celelalte două recensăminte pe care le-am amintit, vor arăta că unele localităţi în mod eronat au fost trecute drept bulgăreşti.

Dacă comparăm datele lui Weigand cu acest recensământ, se observă destul de clar cum realitatea este diferită, mai ales la răsărit de Lom, alta de cât cum se indică în recensământ. Comune curat româneşti ca Somovit (jud. Plevna), Beşlii (pl. Rahova, jud. Vraţa), Vadin (idem), Lescoveţ (idem) şi Hârleţ (idem) sunt redate drept bulgăreşti sau cu majorităţi bulgăreşti. Că Weigand are notări juste, vom arăta când vom extrage cifrele pe localităţi şi din recensămintele din anii 1910 şi 1926.

Urmează tabelele pe localităţi cu Români, extrase din recensământul populaţiei Bulgariei pe anul 1920.

FLOREA FLORESCU

DIE RUMÄNEN IN BULGARIEN AUF GRUND DER AMTLICHEN ZÄHLUNGEN

VON Dr. FLOREA FLORESCU

Die vorliegende Arbeit gibt nach Ortschaften Auszüge aus der bulgarischen volkszähtung von 1920, in der auch die Rumänen in Bulgarien gesondert angegeben wurden. In einigen Teilen werden die Zahlen mit denen von Prof. Gustav Weigand im Jahre 1898 gefundenen verglichen. Die Volkszählung von 1920 gibt eine ziemlich kleine Zahl von Rumänen (75.065 nach der Muttersprache) im Vergleich zu der von 1910 wieder, die 96.502 verzeichnete, während 1926 83.746 Rumänen festgestellt wurden. Die Gründe für die unterschiedlichen Zahlen der Rumänen in Bulgarien können erst klar erkannt werden, wenn die Zahlenangaben nach Ortschaften auch für die Zählungen von 1910 und 1926 in dieser Zeitschrift veröffentlicht werden.

Nr. curent	Denumirea localităţii	Comuna de care aparţine	ROMÂNI		CUŢOVLAHI		ŢINŢARI		Total general	Bulgari	Turci	Alţii	După Weigand	
			Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei					Români	Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	A. Jud. **Vidin** *Români 38.752*													
	I. Plasa Belogracic													
1	Belotinţi	Belotinţi	1	—	—	—	=	—	1	1638	—	7	—	—
2	Bostan-Mahla	Vărbovo	—	2	—	—	—	—	2	129	—	—	—	—
3	Vărbovcet	Medovniţa	1	—	—	—	—	—	1	641	—	14	—	—
4	Raeanovţi	Raeanovţi	—	1	—	—	—	—	1	1195	—	30	—	—
	Total . . .								5					
	II. Plasa Vidin													
1	Arcer	Arcer	16[1])	1[illegible]	—	—	—	—	29	2588	317	299	59	1937
2	Bălii	Bălii	417	416	—	—	—	—	83[illegible]	7	—	1	Ingl. la Bregova	
3	Vlaşca Racoviţa . . .	"	186	233	—	—	—	—	419	4	—	—	394	—
4	Bregova	Bregova	2313	2513	—	—	—	—	4826	103[2])	1	11	4503	161
5	Bela Rada	Bela-Rada	4	3	—	—	—	—	7	1217	—	17	+	—
6	Musumane	"	1	—	—	—	—	—	1	306	—	22	—	—
7	Gurcovo	Vidbol	1	—	—	—	—	—	1	1701	—	116	—	—
8	Vidin (oraş)	Vidin	625	584	—	—	2	4	1215	12264	1375	2620[3])	958	9421
9	Vârf	Vârf	1009	1125	—	—	—	—	3134	17	—	11	1967	—
10	Ţar Simeonovo	Gaitanţi	11	6	—	—	—	—	17	568	1	32	—	—
11	Gomotaruţ	Gomotaruţ	879	880	—	—	—	—	1759	22	—	5	1400	—
12	Gânzova	Gânzova	1013	1104	—	—	—	—	2117	89[4])	—	2	1770	—
13	Tianuţ	"	230	277	—	—	—	—	507	12	—	8	381	—
14	Ciorocălina	"	1	1	—	—	—	—	2	125	—	—	—	—
15	Deleina	Deleina	431	428	—	—	—	—	859	18[4])	—	1	645	—
16	Căpitanuţ	Căpitanuţ	768	726	—	—	—	—	1494	40[4])	—	3	1 44	—
17	Chirimbeg	Chirimbeg	1045	1089	—	—	—	—	2134	9	—	1	1687	—
18	Cosova	Cosova	475	523	—	—	—	—	1008	13	1	3	629	—
19	Coşava	Coşava	558	590	—	—	—	—	1148	53	—	1	946	—
20	Cutova	Cutova	72	800	—	—	—	—	1524	11	—	1	1015	—
21	Stanotârn	Stanotârn	616	61[illegible]	—	—	—	—	1234	10	—	—	799	—
22	Călinic	Molălia	425	478	—	—	—	—	903	6	—	—	604	—
23	Molălia	"	403	426	—	—	—	—	829	20	—	9	[illegible]41	—
24	Negovanuţ	Negovanuţ	660	697	—	—	—	—	1357	11	—	—	1015	—
25	Novo-Selo	Novo-Selo	8[5])	1	—	—	—	—	9	4375	5	4	mixt	—
26	Răchinţa	Răchinţa	347[6])	386	—	—	—	—	733	863	—	13	914	—
27	Smârdan	Smârdan	1[7])	—	—	—	—	—	1	571	—	—	—	201
28	Raeanovţi	"	—	—	—	—	—	—	—	309	—	—	—	—
29	Inova	"	—	—	—	—	—	—	—	813	—	—	—	—
30	Novoselţi	Tatargic	—	1	—	—	—	—	1	207	—	20	—	—
31	Florintin	Florintin	527	502	—	—	—	—	1029	2	—	1	747	—
32	Isăn	"	404	410	—	—	—	—	814	6	—	1	648	—
33	Halvagil	Ciunguruş	433	475	—	—	—	—	908	13	—	—	666	—
34	Ciunguruş	"	—	—	—	—	—	—	—	1852	—	—	—	—
35	Şeu	Şeu	547	581	—	—	—	—	1024	1	—	2	739	—
36	Dincoviţa	Gârţi	—	—	—	—	—	—	—	40	—	—	—	—
37	Gârţi	"	—	—	—	—	—	—	—	3299	—	—	—	—
38	Placuder	"	—	—	—	—	—	—	—	307	—	—	—	—
	Total . . .								318[illegible]6				24371*)	11720*)

1) Localnicii redau 600 Români.
2) Satul ne este cunoscut. La data respectivă nu era nici o familie bulgărească.
3) Evrei 1533, Ţigani 730.
4) Satul ne este cunoscut. In el nu este nici o familie bulgărească.
5) In acest sat sunt circa 50 case româneşti, adică aproximativ 180–200 Români. Limba este un amestec de sârbo-bulgară-română (!). Weigand îl indică mixt.
6) In sat nu sunt Bulgari, deşi recensământul redă.
7) In acest sat sunt aproximativ 50—80 Români.
*) Socotit şi urban, care este de 9121 pentru bulgari. Rural, Românii deţin 100 o/o

Nr. curent	Denumirea localităţii	Comuna de care aparţine	ROMÂNI		CUŢOVLAHI		ŢINŢARI		Total general	Bulgari	Turci	Alţii	După Weigand	
			Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei					Români	Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	III. Plasa Cula													
1	Boiniţa	Boiniţa	3	1	—	—	—	—	4	3356	5	44	—	—
2	Grămada	Grămada	—	1	—	—	—	—	1	3364	—	2	—	—
3	Izvor Mahla . . .	Izvor Mahla	—	1	—	—	—	—	1	839	—	38	—	—
4	Cula	Cula	1[1])	—	—	—	—	—	1	4999	—	15	—	—
5	Rabova	Rabova	906	994	—	—	—	—	1900	304[2])	—	2	1687	—
6	Funbeni	"	84	88	—	—	—	—	172	—	—	—	113	—
7	Dolni Boşneac . . .	Ţar Petrovo	181	218	—	—	—	—	399	2	—	6	253	—
8	Topoloveţ (Gorni Boşneac)	"	405	407	—	—	—	—	812	107[3])	—	4	664	—
9	Boriloveţ	Şişenţi "	341	380	—	—	—	—	721	8	—	1	611	—
10	Gradscovski Kolibi .	"	192	209	—	—	—	—	401	—	—	—	240	—
11	Periloveţ	"	149	160	—	—	—	—	309	268	—	—	478	—
12	Şişenţi	"	3	—	—	—	—	—	3	1679	—	—	—	2053
	Total . . .								4.724				4.046	2053
	IV. Plasa Lom													
1	Alexandrovo	Vosilovţi	6	3	—	—	—	—	9	376	—	5	—	—
2	Donducovo (fost Tatarmahla) .	"	14	19	—	—	—	—	33	787	—	8	*)	—
3	Vâlcedărma	Vâlcedărma	2	2	—	—	—	—	4	5342	3	351[3])	—	—
4	Golinţi	Golinţi	2	—	—	—	—	—	2	1686	—	620[4])	—	—
5	Dolni Ţibăr . . .	Dolni Ţibăr	34	32	—	—	—	—	66	159	364	259[5])	—	—
6	Băzcără	Dălgodelţi	38	45	—	—	—	—	83	19	—	85	—	—
7	Mominbrod	Dălgoşevţi	1	—	—	—	1	—	2	480	1	86[6])	—	—
8	Covaciţa	Covaciţa	1	—	—	—	—	—	1	2240	—	55[7])	—	—
9	Comoştiţa	Comoştiţa	7	7	—	—	—	—	14	2162	—	65[8])	—	—
10	Criva-Bara	Criva-Bara	1	—	—	—	1	4	5	1363	—	200[9])	—	—
11	Ignatevo	Cule Mahla	1	1	—	—	—	—	2	645	—	1	—	—
12	Caluger Mahla . . .	"	3	1	—	—	—	—	4	1453	—	17	883	113
13	Cule Mahla	"	1	1	—	—	—	—	2	1453	—	20	10	—
14	Kârchi-jaba	Kărchi-jaba	1	1	—	—	—	—	2	1052	—	11	—	—
15	Labeţ	Labeţ	—	2	—	—	—	—	2	1110	—	—	—	—
16	Lom-oraş	Lom-oraş	46	37	—	—	—	—	83	10928	827	1097[10])	95	7926
17	Slivovic	Medcoveţ	12	10	—	—	—	—	22	1287	—	65	—	—
18	Duşilniţi	Mocres	—	1	—	—	—	—	1	720	—	—	—	—
19	Voiniţi	Progoreleţ	1	—	—	—	—	—	1	820	—	21	—	—
20	Cotenovţi	"	17	9	—	—	—	—	26	1404	—	16	—	—
21	Progoreleţ	"	4	3	—	—	—	—	7	2687	—	194[11])	puţini	Români
22	Slivata	Slivata	1	1	—	—	—	—	2	829	—	6	—	—
23	Ţibăr-Varoş	Ţibăr-Varoş	541	584	—	—	—	—	1125	338	—	2	963	97
	Total . . .								1.497				286 **)	8136**)

1) Numărul Românilor e cu mult mai mare.
2) Nu există Bulgari deloc în localitate
*) Câţiva.
3) Ţigani 329.
4) Ţigani, 617.
5) Ţigani, 255
6) Ţigani.
7) Ţigani, 54.
8) Ţigani, 63.
9) Ţigani 189.
10) Ţigani 435, Evrei 358.
11) Ţigani, 132.
**) Socotit şi elementul urban, care avantajează pe Bulgari.

Nr. curent	Denumirea localităţii	Comuna de care aparţine	Români		Cuţovlahi		Ţintari		Total general	Bulgari	Turci	Alţii	După Weigand	
			Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei					Români	Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	B. Jud. Pleven													
	Români 13.068													
	I. Plasa Loveci													
1	Alexandrovo (Carahasan)	Alexandravo (Carahasan)	7	7	—	—	—	—	14	2358	337	30	—	—
2	Calenic	Calenic	—	—	—	—	37	33	70	1041	33	39	—	—
3	Loveci	Loveci	1	—	—	—	—	—	1	7825	267	55	—	—
4	Izvodjic	Hlevene	1	—	—	—	—	—	1	766	—	14	—	—
	Total . . .								86					
	II. Plasa Lucovit													
1	Dermanţi	Dermanti	—	—	19	18	—	—	37	3916	35	246[1]	—	—
2	Lucovit (Gorni-Lucovit)	Lucovit (Gorni Lucovit)	1	—	—	—	—	—	1	4131	2	119	—	—
	Total . . .								38					
	III. Plasa Nicopol													
1	Asenovo	Asenovo	1	—	—	—	—	—	1	919	—	—	—	—
2	Bela-Voda	Bela-Voda	1	—	—	—	—	—	1	877	—	—	—	—
3	Vâbel	„	2	—	—	—	—	—	2	1995	—	16	—	—
4	Găureni (Găvreni)	Găureni (Găvreni)	1263	1347	—	—	—	—	2610	88	—	—	1946	—
5	Ghighensca-Mahla	Ghighenska-Mahla	361	363	—	—	—	—	724	470	—	32	452	373
6	Ghigheni	Ghigheni	209	229	—	—	—	—	438	2963	13	188	715	1880
7	Gulenţi	Gulenţi	682	782	—	—	—	—	1461	812	33	94	1094	605
8	Debovo	Debovo	416	441	—	—	—	—	857	178	53	355	598	203
9	Dervişco	Dervişco	3	6	—	—	—	—	9	1168	35	36	—	—
10	Ermenlii	Ermenlii	232	263	—	—	—	—	495	132	42	17	329	—
11	Copriva	Copriva	181	194	—	—	—	—	375	9 5	45	—	274	1600
12	Siacovo	Copriva	164	140	—	—	—	—	304	121	1	—	—	—
13	Creta	Creta	4	—	—	—	—	—	4	474	58	37	—	—
14	Muselievo	Muselievo	11	8	—	—	—	—	19	1380	6	106	—	—
15	Măgura (Kurna Moghila)	Măgura (Kurna-Moghila)	561	554	—	—	—	—	1115	4	4	5	952	—
16	Nicopol	Nicopol	5	12	—	—	—	—	17	1677	2853	90	—	—
17	Cercoviţa	Nicopol	235	199	—	—	—	—	434	2	—	—	331	—
18	Novoselo	Novoselo	1	—	—	—	—	—	1	1344	20	12	—	—
19	Senadinovo	Senadinovo	8	10	—	—	—	—	18	712	42	2	—	—
20	Somovit	Somovit	537	555	—	—	—	—	1092	357	10	16	1008	—
21	Cercelani	Cercelani	418	403	—	—	—	—	821	15	—	13	751	—
22	Samlievo	Samlievo	314	323	—	—	—	—	678	300	1	16	479	354
	Total . . .								11429				8929	5015
	IV. Plasa Pleven													
1	Brăşleaniţa	Brăşleaniţa	2	3	—	—	—	—	5	1660	12	25	—	—
2	Bălgarski-Caragaci	Bălgarski-Caragaci	—	1	—	—	—	—	1	1[illegible]65	8	4	—	—
3	Diseviţa	Diseviţa	1	—	—	—	—	—	1	789	—	37	—	—
4	Dolni Dăbnic	Dolni Dăbnic	—	—	—	—	2	2	4	3841	146	51	—	—
5	Cameneţ	Cameneţ	1	—	—	—	—	—	1	1656	75	17	—	—
6	Comarevo	Comarevo	1	—	—	—	—	—	1	1681	19	38	—	—

1) Ţigani 244.

Nr. curent	Denumirea localităţii	Comuna de care aparţine	Români		Cuţovlahi		Ţintari		Total general	Bulgari	Turci	Alţii	După Weigand	
			Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei					Români	Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
7	Cruşoviţa	Cruşoviţa	10	9	—	—	—	—	19	2172	4	282[1]	—	—
8	Levski (Caraagaci)	Levski (Caraagaci)	3	—	—	—	—	—	3	2[illegible]35	252	355[2]	—	—
9	Mârtfiţa	Mârtfiţa	279	317	—	—	—	—	596	891	10	298	406	595
10	Bivolare	Opaneţ	—	—	3	3	—	—	6	526	3	33	—	—
11	Petărniţa	Petărniţa	1	—	—	—	—	—	1	2555	49	105	—	—
12	Pleven	Pleven	52	3[illegible]	—	—	—	—	90	23878	2131	1347[3]	—	—
13	Riben	Riben	1	1	—	—	—	—	2	1348	1	17	—	—
14	Slavoviţa	Slavoviţa	2	2	—	—	—	—	4	180[illegible]	29	19	—	—
15	Staroselţi	Staroselţi	1	—	—	—	4	1	6	2167	1	162	—	—
16	Ucin-Dol	Ucin-Dol	1	—	—	—	—	—	1	1071	—	15	—	—
	Total . . .								739				406	595
	V. Plasa Teteven													
1	Malca Brăstniţa	Malca Brăst.	—	—	—	—	1	—	1	1157	—	2	—	—
2	Pomaşca Leşniţa	Pomaşca L.	—	—	1	—	—	—	1	643	2	3[illegible]	—	—
	Total . . .								2					
	VI. Plasa Troian													
1	Scandaloto	Scandaloto	4	4	—	—	—	—	8	168	—	—	—	—
	Total . . .								8					
	C. Jud. Vraţa													
	Români 10.785													
	I. Plasa Bercoviţa													
1	Bercoviţa	Bercoviţa	8	10	—	—	—	—	18	5546	33	58[4]	—	—
2	Copilovţi	Copilovţi	—	1	—	—	—	—	1	1609	—	31	—	—
	Total . . .								19					
	II. Plasa Bela Slatina													
1	Breniţa	Breniţa	1	—	—	—	—	—	1	4972	5	69	—	—
2	Bela Slatina	Bela Slatina	3	1	—	—	—	—	4	5611	103	434[5]	—	—
3	Djurilovo	Djurilovo	—	1	—	—	—	—	1	1913	—	47	—	—
4	Camenopole	Camenopole	8	13	—	—	—	—	21	1986	—	116[6]	—	—
5	Coinare	Coinare	1	1	—	—	—	—	2	4905	13	376[7]	—	—
6	Ohoden	Ohoden	—	—	7	4	—	—	11	747	—	25	—	—
7	Strupen	Strupen	1	—	—	—	—	—	1	1554	—	7	—	—
8	Suhotce	Suhotce	1	—	—	—	—	—	1	1614	—	88[8]	—	—
9	Târnava	Târnava	—	1	—	—	—	—	1	2476	—	219[9]	—	—
	Total . . .								4[illegible]					
	III. Plasa Vraţa													
1	Baniţa	Baniţa	—	—	10	13	—	—	23	1965	—	146[10]	—	—
2	Vraţa	Vraţa	21	—	—	—	—	—	21	15158	454	388	—	—

1) Ţigani 280.
2) Ţigani 349.
3) Ţigani 4 3. Evrei 572.
4) Ţigani 356, Evrei 205.
5) Ţigani 378.
6) Ţigani 115.
7) Ţigani 367.
8) Ţigani.
9) Ţigani 213.
10) Ţigani 143

Nr. curent	Denumirea localităţii	Comuna de care aparţine	ROMÂNI Bărbaţi	ROMÂNI Femei	CUŢUVLAHI Bărbaţi	CUŢUVLAHI Femei	ŢINŢARI Bărbaţi	ŢINŢARI Femei	Total general	Bulgari	Turci	Alţii	După Weigand Români	După Weigand Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
3	Galatin	Galatin	—	—	14	14	—	—	28	1218	6	191[1])	—	—
4	Devene	Devene	1	—	—	—	—	—	1	1751	—	116	—	—
5	Liliace	Liliace	1	—	—	—	—	—	1	1556	—	224[2])	—	—
6	Mezdra	Mezdra	—	—	—	—	4	2	6	950	7	52	—	—
7	Mramoren	Mramoren	1	—	—	—	—	—	1	115	—	224[3])	151	707
8	Muraviţa	Muraviţa	—	—	15	12	—	—	27	801	—	14[3])	—	—
9	Tricladenţi	Tricladenţi	—	—	15	8	—	—	23	1035	1	94[3])	—	—
	Total . . .								131					
	IV. Plasa Rahova													
1	Beşlii	Beşlii	200	197	—	—	—	—	397	1104[4])	2	58	1100	—
2	Bucovţi	Bucovţi	2	1	—	—	—	—	3	3372	4	97	—	—
3	Bozoveţ	Bozoveţ	7	4	—	—	—	—	11	776	—	2	—	—
4	Botiovo	Bărzina	1	2	—	—	—	—	3	577	—	18	—	—
5	Belibrod	Belibrod	—	—	17	5	—	—	22	599	—	34	—	—
6	Vadin	Vadin	247	250	—	—	1	—	498	286[5])	—	14	2075	—
7	Galovo	Galovo	1	—	—	—	—	—	1	1165	—	—	—	—
8	Gnioiniţa	Gnioiniţa	—	—	—	—	1	—	1	1882	—	112	—	—
9	Gorni Vadin	Gorni Vadin	535	513	—	—	5	6	959	48	3	8	—	—
10	Dobralevo	Dobralevo	1	—	—	—	—	—	1	1762	—	89[6])	—	—
11	Cozlodui	Cozlodui	413[7])	416	—	—	—	—	829	4706	1	181	2800	1130
12	Cruşovene	Cruşovene	359	325	—	—	—	—	684[8])	2479	9	105	1800	832
13	Lescovet	Lescoveţ	286	300	—	—	—	—	586	225	—	10	612	—
14	Malorad	Malorad	—	—	14	10	—	—	24	2526	—	246[9])	—	—
15	Rahova	Rahova	21	29	—	—	—	—	50[10])	4785	563	283[11])	700	4850
16	Ostrov	Ostrov	410	396	—	—	—	—	806	1648	1	165[12])	500	1452
17	Rogojeni	Rogojeni	1	—	—	—	—	—	1	2158	—	146[13])	—	—
18	Selanovţi	Selanovţi	1	1	—	—	—	—	2	4570	10	183[13])	—	—
19	Sărbeniţa	Sărbeniţa	312	324	—	—	—	—	636[14])	2156	31	76	1500	700
20	Fureni	Fureni	—	—	16	12	—	—	28	810	—	53[13])	—	—
21	Hârleţ	Hârleţ	14	21	—	—	3	4	42[14])	1716	—	6	1255	—
	Total . . .								5684					
	V. Plasa Ferdinand													
1	Bezdeniţa	Virove	1	—	—	—	—	—	1	394	—	100	—	—
2	Gabrovniţa	Gabrovniţa	—	1	—	—	—	—	1	1563	—	106	—	—
3	Dolno Ţerovene . . .	Dolno Ţerov.	—	—	—	—	1	—	1	1232	—	69	—	—
4	Stubel	Stubel	1	—	—	—	—	—	1	2128	—	30	—	—
5	Ferdinand oraş (Fost Goleama Cutloviţa) .	Ferdinand (Fost Gol-Cut.)	4	3	—	—	19	22	48	3700	218	630[15])	—	—
	Total . . .								52					

1) Ţigani 168.
2) Ţigani 194.
3) Ţigani.
4) In realitate nu sunt Bulgari in această localitate.
5) idem
6) Ţigani.
7) In realitate nu sunt Bulgari în această localitate.
8) idem
9) Ţigani 244.
10) In oraş este o mahala Numărul Românilor este de 700 după Weigand.
11) Ţigani 279.
12) Ţigani 125.
13) Ţigani
14) In realitate toţi sunt Români.
15) Ţigani 349, Evrei 250.

Nr. curent	Denumirea localităţii	Comuna de care aparţine	ROMÂNI Bărbaţi	ROMÂNI Femei	CUŢUVLAHI Bărbaţi	CUŢUVLAHI Femei	ŢINŢARI Bărbaţi	ŢINŢARI Femei	Total general	Bulgari	Turci	Alţii	După Weignad Români	După Weignad Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	D. **Jud. Târnova**													
	Români 2169													
	I. Plasa Gabrovo													
1	Gabrovo	Gabrovo	19	9	—	—	—	—	28	9028	23	108	—	—
2	Mazălite	Caia-Baş	3	7	—	—	—	—	10	180	—	—	—	—
3	Topleş	Topleş	1	—	—	—	—	—	1	389	—	6	—	—
4	Hadji-Ţanev-Most . .	idem	1	—	—	—	—	—	1	223	—	9	—	—
	Total . . .								40					
	II. Plasa Gorna Oreahoviţa													
1	Vinograd (Seidichioi)	Vinograd (Seidichioi)	—	1	—	—	—	—	1	1611	29	157[1])	—	—
2	Gorna-Oreahoviţa .	Gorna Oreahoviţa	1	—	—	—	—	—	1	7394	171	300	—	—
3	Djiuliuniţa	Djiuliuniţa	2	1	—	—	—	—	3	3540	17	15	—	—
4	Draganovo	Draganovo	2	—	—	—	—	—	2	5305	157	51	—	—
5	Erdovolnii	Erdovolnii	22	32	—	—	—	—	54	1598	85	20	—	—
6	Chesarevo	Chesarevo	2	2	—	—	—	—	4	2337	210	53	—	—
7	Cozarevaţ	Cozarevaţ	—	1	—	—	—	—	1	1819	—	15	—	—
8	Strajiţa (Cadachioi) .	Strajiţa (Cadachioi)	14	22	—	—	—	—	36	4161	40	47	—	—
9	Tanturi	Tanturi	1	—	—	—	—	—	1	1120	104	—	—	—
	Total . . .								103					
	III. Plasa Drenovo													
1	Drenovo	Drenovo	1	—	—	—	—	—	1	2471	62	136	—	—
2	Dolni Radcovţi . . .	Encioviţa	1	—	—	—	—	—	1	39	—	—	—	—
3	Caiadjic	Caiadjic	—	1	—	—	—	—	1	459	36	—	—	—
4	Malco-Elare	"	1	—	—	—	—	—	1	568	3	5	—	—
	Total . . .								4					
	IV. Plasa Elena													
1	Bebrovo	Bebrovo	1	1	—	—	—	—	2	974	1	—	—	—
2	Durna-Dere	Zlatarniţa	1	—	—	—	—	—	1	459	20	3	—	—
3	Zlatarniţa	idem	1	—	—	—	—	—	1	3927	20	166	—	—
4	Marean (Gorni Marean)	Marean (Gorni Marean)	1	—	—	—	—	—	1	465	1	—	—	—
5	Sredni colibi	Sredni Colibi	—	1	—	—	—	—	1	302	—	—	—	—
	Total . . .								6					
	V. Plasa Belene													
1	Belene	Belene	468	412	—	—	—	—	880	3317	203	22	—	—
2	Vardim	Vardim	107	97	—	—	—	—	204	783	222	122	—	—
3	Dragomirovo (Deli-Sinlin	Dragomirovo (Deli-Sinlin)	1	1	—	—	2	2	6	2002	2	6	—	—
4	Caramanovo	Caramanovo	1	—	—	—	—	—	1	2253	5	32	—	—
5	Nov-grad	Nov-grad	2	1	—	—	—	—	3	919	500	32	—	—
6	Sviştov	Sviştov	32	37	—	—	—	—	69	8823	2757	178	—	—
7	Hibilii	Hibilii	—	5	—	—	—	—	5	2445	319	19	—	—
8	Ceauşevo	Ceauşevo	1	—	—	—	—	—	1	2027	214	10	—	—
	Total . . .								1169					

1) Ţigani

Nr. curent	Denumirea localității	Comuna de care aparține	ROMÂNI Bărbați	ROMÂNI Femei	CUȚOVLAHI Bărbați	CUȚOVLAHI Femei	ȚINȚARI Bărbați	ȚINȚARI Femei	Total general	Bulgari	Turci	Alții	După Weigand Români	După Weigand Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	VI. Plasa Sevlievo													
1	Sevlievo	Sevlievo	3	—	—	—	—	—	3	8693	603	256	—	—
2	Suhindol	Suhindol	1	—	—	—	—	—	1	3914	534	22	—	—
	Total . . .								4					
	VII. Plasa Târnova													
1	Beleacoveț	Beleacoveț	—	1	—	—	—	—	1	1345	—	—	—	—
2	Dicin	Dicin	1	—	—	—	—	—	1	1453	—	—	—	—
3	Dăscot	Dăscot	—	1	—	—	—	—	1	1812	—	1	—	—
4	Chilifarevo	Chilifarevo	1	—	—	—	—	—	1	3017	30	257	—	—
5	Lesiceri	Lesiceri	—	2	—	—	—	—	2	1819	—	5	—	—
6	Radanovo	Radanovo	1	—	—	—	—	—	1	1457	207	151	—	—
7	Samovedeni	Samovedeni	1	—	—	—	—	—	1	3678	6	4	—	—
8	Târnova	Târnova	8	2	—	—	—	—	10	11348	609	588	—	—
9	Hotnița	Hotnița	1	—	—	—	—	—	1	1892	4	—	—	—
	Total . . .								19					
	E. Jud. **Petrici**													
	Români 1.702													
	I. Pl. Gorna Giumala													
1	Bistrița	Bistrița	—	—	—	—	10	—	10	1564	—	1	—	—
2	Gorna Giumala . . .	Gorna Gium.	1	4	252	290	65	69	681	3215	398	715	—	—
3	Gramada	"	—	—	38	37	—	—	75	296	—	8	—	—
4	Strumski-Ciflic . . .	"	—	—	35	34	6	5	80	151	11	7	—	—
5	Crupnic	Crupnic	—	—	16	18	—	—	34	955	42	17	—	—
6	Sușița	Sușița	—	—	5	—	—	—	5	807	—	4	—	—
	Total . . .								885					
	II. Plasa Melnic													
1	Dolno Spancevo . . .	Vranea	—	—	3	—	—	—	3	46	—	—	—	—
2	Gorno Spancevo . .	Gorno Sp.	—	—	—	—	1	2	3	203	—	—	—	—
3	Covacevo	"	—	—	22	19	—	—	41	300	—	—	—	—
4	Dolni-Orman	Dolni-Orman	—	—	17	14	—	—	31	386	1	—	—	—
5	Levunovo	Levunovo	4	3	4	2	—	—	13	500	—	20	—	—
6	Hotovo	"	—	—	49	42	—	—	91	263	1	—	—	—
7	Culata	Maricostenovo	—	—	24	27	—	—	51	915	1	4	—	—
8	Maricostenovo . . .	"	—	—	16	16	—	—	32	649	1	14	—	—
9	Rojen	Melnic	—	—	1	—	—	—	1	266	—	—	—	—
10	Doina Sușița	"	5	3	1	2	—	—	11	346	—	1	—	—
11	Petrovo	Petrovo	2	—	—	—	—	—	2	176	—	7	—	—
12	Vrabea	Pioski	—	—	45	47	—	—	92	103	—	—	—	—
13	Pioski	"	—	—	32	23	—	—	55	590	—	70	—	—
14	Belevehcevo	Sclave	—	—	11	6	—	—	17	377	4	4	—	—
15	Orman-Ciflic	"	—	—	35	36	—	—	71	237	—	40	—	—
16	Sclave	"	—	—	1	—	—	—	1	252	1	1	—	—
17	Kapatovo	Hârstova	—	—	6	6	—	—	12	294	—	—	—	—
	Total . . .								528					
	III. Plasa Mehomia													
1	Banea	Banea	—	—	1	2	—	—	3	1195	—	44	—	—
2	Bacevo	Bacevo	—	—	10	16	—	—	26	1077	5	27	—	—
3	Belița	Belița	3	2	6	11	—	—	22	2585	—	53	—	—
4	Mehomia	Mehomia	1	—	—	—	—	—	1	3961	43	163	—	—
5	Iacoruda	Iacoruda	3	—	—	—	—	—	3	3631	9	147	—	—
	Total . . .								55					

Nr. curent	Denumirea localității	Comuna de care aparține	ROMÂN Bărbați	ROMÂN Femei	CUȚOVLAHI Bărbați	CUȚOVLAHI Femei	ȚINȚARI Bărbați	ȚINȚARI Femei	Total general	Bulgari	Turci	Alții	După Weigand Români	După Weigand Bulgari
1	2	8	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	IV. Plasa Nevrocop													
1	Nevrocop	Nevrocop	4	3	2	2	5	2	18	4750	500	479	—	—
	Total . . .								18					
	V. Plasa Petrici													
1	Breznița	Breznița	—	—	97	83	—	—	180	475	12	11	—	—
2	Mendova	Dolna-Ribniț.	—	—	9	4	—	—	13	186	—	—	—	—
3	Mitino	Petrici	—	—	10	9	—	—	19	117	—	—	—	—
4	Petrici	Petrici	3	4	1	—	1	—	9	6917	160	83	—	—
	Total . . .								221					
	F. Jud. Plovdiv													
	Români 1886													
	I. Plasa Carlovo													
1	Dolna Mahala	Dolna Mahala	1	—	—	—	—	—	1	587	4	22	—	—
2	Calofer	Calofer	1	—	—	—	—	—	1	3806	—	26	—	—
3	Caragea-ohat . .	Carageo-ohat	—	—	11	10	—	—	21	413	—	21	—	—
4	Carlovo	Carlovo	3	4	—	—	—	—	7	5382	1369	96	—	—
	Total . . .								30					
	II. Plasa Pazargic													
1	Abdulare	Abdulare	—	—	8	7	—	—	15	651	—	8	—	—
2	Adjilare	Adjilare	1	—	—	—	—	—	1	659	—	55	—	—
3	Gara Believo	Galemo-Believo	—	—	2	3	4	2	11	671	2	37	—	—
4	Debrăstița	Debrăstița	—	2	—	—	—	—	2	1172	—	11	—	—
5	Eli-deré	Eli-deré	1	—	3	4	—	—	8	1154	—	63	—	—
6	Covacevo (Demirdjiler)	Cavaceavo (Demirdjiler)	—	—	19	13	—	—	32	728	13	277[1])	—	—
7	Cavac-deré	Cavac-deré	—	—	5	—	—	—	5	497	—	14	—	—
8	Lozen	Lozen	—	—	2	4	—	—	6	787	—	2	—	—
9	Malo Belovo	Malo Belovo	—	—	12	12	—	—	24	651	—	17	—	—
10	Pazargic	Pazargic	4	—	—	—	1	4	9	16154	637	2764[2])	—	—
11	Patalenița	Patalenița	—	—	15	17	—	—	32	1583	7	13	—	—
12	Saladinovo	Saladinovo	1	—	—	—	—	—	1	1354	—	41	—	—
13	Saranievo (Saranbei)	S. (Saranbei)	—	—	22	21	—	—	43	1223	21	209	—	—
14	Hadjilii	Hadjilii	—	—	17	29	—	—	46	1021	7	110	—	—
15	Trâncea	Trâncea	—	—	3	—	—	—	3	1360	58	16	—	—
16	Ceangarlii	Ceangarlii	—	—	3	—	—	—	3	734	1	19	—	—
	Total . . .								240					
	III. Plasa Panaghiuriște													
1	Caroplii	Caroplii	—	—	28	17	—	—	45	487	487	—	—	—
	Total . . .								45					
	IV. Plasa Peștera													
1	Banea Cepino	Cepino	—	—	6	5	29	28	68	2126	2129	197	—	—
2	Batac	Batac	—	—	1	—	—	—	1	3966	9	3	—	—
3	Bratigovo	Bratigovo	1	—	32	24	7	2	66	3231	2	23	—	—
4	Jrebicico	Jrebicico	—	—	109	106	—	—	215	702	6	83	—	—

1) Țigani.
2) Țigani 1271, Evrei 1192.

Nr. curent	Denumirea localității	Comuna de care aparține	ROMÂNI		CUȚOVLAHI		ȚINȚARI		Total general	Bulgari	Turci	Alții	După Weigand	
			Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei					Români	Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
5	Costandovo	Costandovo	—	—	49	46	—	—	95	1268	5	103	—	—
6	Nova-Mahala	Nova-Mahala	—	—	1	—	—	—	1	6	1142	—	—	—
7	Peștera	Peștera	—	—	27	30	15	14	86	5005	1065	278[1])	—	—
8	Rachitovo	Rachitovo	—	—	34	32	4	5	75	2508	13	386[2])	—	—
9	Foten	Foten	—	—	6	2	—	—	8	259	480	—	—	—
	Total . . .								610					
	V. Plasa Plovdiv-oraș													
1	Plovdiv	Plovdiv	25	10	54	64	4	5	162	—	—	—	—	—
	Total . . .								162					
	VI. Plasa Plovdiv-sat													
1	Baltagii	Baltagii	1	—	—	—	—	—	1	2368	23	40	—	—
2	Dorutlii	Dorutlii	—	—	2	—	—	—	2	812	1	4	—	—
3	Krușevo (Ārmutlii)	Dălghi-Gher.	—	—	13	10	—	—	23	313	—	—	—	—
4	Kadărșic	Kadărșic	1	—	—	—	—	—	1	1461	—	3	—	—
5	Kara-Tair	Kara-Tair	1	4	—	—	—	—	5	358	5	283[3])	—	—
6	Crasnovo (Kastovo)	Crasnovo	—	—	18	15	—	—	33	1252	—	82	—	—
7	Crăstiovici (Gorno-Osmanovo)	Crăstiovici (Gorno-Osm)	2	—	—	—	—	—	2	1076	—	41	—	—
8	Curtovo-Konare	Curtovo-Kon.	1	—	—	—	—	—	1	1668	—	36	—	—
9	Murtatlii	Murtatlii	7	5	—	—	—	—	12	1105	5	—	—	—
10	Nosva-Kioi	Nosva-Kioi	—	—	17	18	—	—	35	11	—	—	—	—
11	Răjevo Konare	Răjevo Kon.	1	—	—	—	—	—	1	2685	—	27	—	—
12	Sară-Demirgii	Sară-Dem.	—	—	12	10	—	—	22	620	—	—	—	—
13	Seldgicovo	Seldgicovo	1	—	—	—	—	—	1	2522	2	36	—	—
14	Sotir	Sotir	—	—	15	22	—	—	37	658	8	1	—	—
15	Airene	St.-Novo-selo	—	—	10	11	—	—	21	549	1	—	—	—
16	Staro-Novo-Selo	"	—	—	23	21	—	—	44	2881	8	40	—	—
17	Ustina	Ustina	1	—	—	—	—	—	1	648	1358	2	—	—
18	Ferdinandovo (Dermendere)	Ferdinandovo (Dermendere)	1	—	-	—	—	—	1	1333	60	25	—	—
	Total . . .								243					
	VII. Plasa Stanimăca													
1	Catunsco-Konare	Catunsco-K.	1	—	—	—	—	—	1	1467	1	203[4])	—	—
2	Stanimăca	Stanimăca	1	1	—	—	1	1	4	9317	589	4078[5])	—	—
	Total . . .								5					
	G. Jud. **Sofia**													
	Români 1272													
	I. Plasa Orhanie													
1	Ertopole	Ertopole	—	—	—	—	1	—	1	2439	3	52	—	—
2	Litacovo	Litacovo	—	—	—	—	1	1	2	2963	—	97	—	—
3	Orhanie	Orhanie	10	6	—	—	13	15	44	4004	12	332	—	—
4	Pravet	Pravet	—	1	—	—	—	—	1	1298	—	87	—	—
5	Scravena	Scravena	—	1	—	—	—	—	1	2645	—	66	—	—
	Total . . .								49					

1) Țigani 240.
2) Țigani 375.
3) Țigani
4) Țigani 202.
5) Greci 3920.

Nr. curent	Denumirea localității	Comuna de care aparține	ROMÂNI		CUȚOVLAHI		ȚINȚARI		Total general	Bulgari	Turci	Alții	După Weigand	
			Bărbați	Femei	Bărbați	Femei	Bărbați	Femei					Români	Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	II. Plasa Pirdop													
1	Coprivștița	Coprivștița	—	1	—	—	—	—	1	2610	2		—	—
2	Lăjene	Lăjene	—	-	113	96	11	11	231	1258	—	22	—	—
	Total . . .								23.					
	III. Plasa Samocov													
1	Samocov	Samocov	—	—	—	—	9	5	14	9139	78	829[1])	—	—
	Total . . .								14					
	IV. Plasa Sofia urbană													
1	Sofia	Sofia	71	94	1	—	283	345	794	126.366	829	20036[2])	—	—
	Total . . .								794					
	V. Plasa Sofia rurală													
1	Aldomirovți	Aldomirovți	1	—	—	—	—	—	1	1833	—	44	—	—
2	Crasno-Selo	Boiana	2	5	2	2	—	—	11	1588	—	111	—	—
3	Nadejda	Vrăbnița	—	1	—	—	1	—	2	2497	—	89	—	—
4	Gorna-Banea	Gorna Banea	—	1	—	—	-	—	1	1825	108	20	—	—
5	Cneajevo	Cneajevo	1	1	—	—	—	—	2	2900	4	151	—	—
6	Crapeț	Crapeț	3	—	—	—	—	—	3	958	-	5	—	—
7	Curilo	Curilo	1	2	—	—	—	—	3	904	—	1	—	—
8	Pernic	Pernic	2	—	—	—	—	—	2	7925	42	145	—	—
9	Svoge	Svoge	—	—	—	-	1	1	2	1319	—	16	—	—
10	Slatina	Slatina	1	—	—	—	—	—	1	1074	—	36	—	—
11	Slivnița	Slivnița	—	—	—	—	6	3	9	2618	1	58	—	—
12	Treabici	Treabici	—	—	—	—	1	2	3	528	—	19	—	—
13	Șiacovți	Șiacovți	—	—	—	—	3	—	3	901	—	1	—	—
	Total . . .								43					
	VI. Plasa Trăn													
1	Trăn	Trăn	—	—	—	—	1	-	1	2148	—	172	—	—
	Total . . .								1					
	VII. Plasa Țaribrod													
1	Glotnița	Godeci	—	—	—	—	3	2	5	1388	—	15	—	—
2	Staro-Selo	"	—	—	—	—	2	7	9	231	—	60	—	—
3	Bărlea	Comștița	—	1	—	—	—	—	1	445	1	—	—	—
	Total . . .								15					
	H. Jud. **Rusciuc**													
	Români 1215													
	I. Plasa Bela													
1	Bei-Vârbovca	Bei Vârbovca	—	1	—	—	—	—	1	1331	2	3	—	—
2	Băzoveț	Băzoveț	—	—	—	—	2	2	4	1108	398	59	—	—
3	Bela	Bela	2	1	—	—	1	—	4	5155	311	189	—	—
4	Gorno-Albanovo	Gorno-Alb.	—	—	—	—	6	3	9	2145	356	87	—	—
5	Caran-Vărbovca	Caran-Vărb.	—	1	—	—	1	—	2	1053	518	1	—	—
6	Ostrița	Ostrița	—	—	—	—	1	1	2	959	20	29		
	Total . . .								24					

1) Țigani 492, Evrei 414.
2) Țigani 2664, Evrei 17007.

Nr. curent	Denumirea localităţii	Comuna de care aparţine	ROMÂNI Bărbaţi	ROMÂNI Femei	CUŢOVLAHI Bărbaţi	CUŢOVLAHI Femei	ŢINŢARI Bărbaţi	ŢINŢARI Femei	Total general	Bulgari	Turci	Alţii	După Weigand Români	După Weigand Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	II Plasa Razgrad													
1	Chemanlar	Chemanlar	—	1	—	—	—	—	1	921	1334	61	—	—
2	Chili-Chiudjuc	Chili-Chiudj.	6	7	—	—	—	—	13	8	696	1	—	—
3	Lipnic	„	1	—	—	—	—	—	1	1	700	—	—	—
4	Seidol	Malco-Ada	1	—	—	—	—	—	1	587	13	56	—	—
5	Razgrad-oraş	Razgrad-oraş	3	5	—	—	—	—	8	8680	5461	499	—	—
6	Turlac	Turlac	1	—	—	—	—	—	1	2524	1854	—	—	—
7	Soudjac	Şechere	—	1	—	—	—	—	1	306	379	68	—	—
	Total								26					
	III. Plasa Rusciuc-oraş													
1	Rusciuc	Rusciuc	77	86	—	—	—	—	163	29059	5692	6728[1])	—	—
	Total								163					
	IV. Plasa Rusciuc-sat													
1	Balbunar-Endje	Balbunar	—	1	—	—	—	—	1	197	512	62	—	—
2	Beialan	Beialan	1	—	—	—	—	1	2	357	1743	75	—	—
3	Caià-Mahlé	Borisovo	2	4	—	—	—	—	6	129	292	188	—	—
4	Brăşlen	Brăşlen	1	—	—	—	—	—	1	1127	2	1	—	—
5	Golemo Vranovo	Golemo Vr.	2	3	—	—	—	—	5	671	327	492	—	—
6	Crasen	Crasen	—	—	—	—	2	—	2	1481	—	—	—	—
7	Chiutiuclii	Chiutiuclii	5	8	—	—	—	—	13	171	1425	32	—	—
8	Marten	Marten	1	1	—	—	—	—	2	1850	155	21	—	—
9	Mecica	Pirgos	2	—	—	—	—	—	2	898	—	43	—	—
10	Rehovo	Rehovo	3	4	—	—	—	—	7	2751	12	10	—	—
11	Slivo-Pole	Slivo-Pole	3	—	—	—	—	—	3	414	467	131	—	—
12	Stefan-Stambolovo (Garvan)	Stefan-Stambolovo	2	—	—	—	—	—	2	159	399	—	—	—
13	Taban	Taban	14	5	—	—	—	—	19	1145	74	—	—	—
14	Cervena-Voda	Cervena-V.	1	—	—	—	—	—	1	2831	7	12	—	—
15	Hotanţa	Jindelnic	1	2	—	—	—	—	3	484	18	—	—	—
16	Bunar-Beşevli	Juper	3	—	—	—	—	—	3	356	367	—	—	—
17	Juper	„	2	1	—	—	—	—	3	1817	—	—	—	—
	Total								76					
	I. Jud. Burgas													
	Români 783													
	I. Plasa Aitos													
1	Aitos	Aitos	—	—	11	12	—	—	23	5977	680	409	—	—
2	Buiucli	Buiucli	—	—	—	—	3	—	3	634	1	1	—	—
3	Barăc	Sara-Kaia	4	8	—	—	—	—	12	386	6	14	—	—
4	Nadăr	Ulanli	1	3	—	—	—	—	4	509	—	54	—	—
5	Urum-Enikioi	Urum-Enikioi	1	—	—	—	—	—	1	1612	8	487[2])	—	—
	Total								43					
	II. Plasa Anhialo													
1	Anhialo	Anhialo	2	—	—	—	—	—	2	1958	27	3415[3])	—	—
	Total													

1) Ţigani 481, Evrei 3726.
2) Greci 4?3.
3) Greci 1774.

Nr. curent	Denumirea localităţii	Comuna de care aparţine	ROMÂNI Bărbaţi	ROMÂNI Femei	CUŢOVLAHI Bărbaţi	CUŢOVLAHI Femei	ŢINŢARI Bărbaţi	ŢINŢARI Femei	Total general	Bulgari	Turci	Alţii	După Weigand Români	După Weigand Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	III. Plasa Burgas													
1	Atanas-Kioi	Burgas	1	—	—	—	—	—	1	630	1	25	—	—
2	Burgas	„	6	—	—	—	3	2	11	13597	914	4333[3])	—	—
3	Baia-Kioi	„	4[1])	—	—	—	—	—	4	888	—	114	—	—
4	Dervent-deré	Dervent-deré	1[1])	—	—	—	—	—	1	2085	3	104	—	—
5	Kaiali	Kaiali	2	—	—	—	—	—	2	2416	5	115	—	—
6	Kiupria	Kiupria	—	—	27	18	—	—	45	595	—	80	—	—
7	Rusocastro	Rusocastro	2	5	—	—	—	—	7	1266	64	43	—	—
	Total								71					
	IV. Plasa Vasilico													
1	Kalandja (Glondjos)	Ahtopol	2[2])	4	—	—	—	—	6	255	—	—	—	—
	Total								6					
	V. Plasa Karnobat													
1	Karadjilare	Karadjilare	—	—	—	—	2	—	2	765	25	1	—	—
2	Karnobat	Karnobat	—	2	—	—	4	7	13	6277	640	1121	—	—
	Total								15					
	VI. Plasa Kotel													
1	Kotel	Kotel	1	—	—	—	—	—	1	3183	20	596[**])	—	—
	Total								1					
	VII. Plasa Kazâl-Agaci													
1	Bei-Kioi	Bei-Kioi	—	—	—	—	1	—	1	1234	6	29	—	—
2	Kurmusli	Drenovo	4	4	—	—	—	—	8	437	—	—	—	—
3	Duganovo	Duganovo	—	—	—	—	6	4	10	92	—	633[4])	—	—
	Total								19					
	VIII. Plasa Sliven													
1	Ciam-deré	Beala-ceşlii	4	—	—	—	—	—	4	170	152	100	—	—
2	Dragodonovo	Dragodonovo	1	—	—	—	—	—	1	823	1	110[5])	—	—
	Total								5					
	IX. Plasa Iambol													
1	Dermenchioi	Dermenchioi	1	—	—	—	—	—	1	791	5	18	—	—
2	Duruclii	Duruclii	—	—	—	—	3	3	6	872	—	45	—	—
3	Zimniţa (Câşlachioi)	Zimniţa	1	—	—	—	—	—	1	1424	—	3	—	—
4	Iambol	Iambol	1	2	3	1	1[6])	2[6])	10	16882	1190	1794[7])		
	Total								18					

1) Trei cu limba maternă rusă.
2) Român cu limba maternă bulgară.
3) Recensământul îi indică ca având origine bulgară şi limba maternă română!
4) Greci 575.
5) Ţigani.
6) Limba maternă, greaca.
7) Evrei 1214, Ţigani 211.
*) Greci 2151, Evrei 8 7.
**) Ţigani, 594.

Nr. curent	Denumirea localității	Comuna de care aparține	ROMÂNI Bărbați	ROMÂNI Femei	CUȚOVLAHI Bărbați	CUȚOVLAHI Femei	ȚINȚARI Bărbați	ȚINȚARI Femei	Total general	Bulgari	Turci	Alții	După Weigand Români	După Weigand Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	J. Jud. Varna													
	Români 1119													
	I. Plasa Varna-oraș		21	27	—	—	7	8	63	35090	4658	10999[1])	—	—
	Total . . .								63					
	II. Plasa Varna													
1	Semet	Botiovo	1	—	—	—	—	—	1	379	226	8	—	—
2	Belovo	Belovo	4	2	—	—	—	—	6	1762	31	98	—	—
3	Galata	Galata	1	—	—	—	—	—	1	339	38	29	—	—
4	Dolni-Ciflic	Dolni-Ciflic	6	6	—	—	—	—	12	471	89	216	—	—
5	Vlahlar	Eni-Chioi	18	14	—	—	—	—	32	582	4	—	—	—
6	Malca-Frango	"	1	3	—	—	—	—	4	392	—	10	—	—
7	Cosludja	Cosludja	1	—	—	—	—	—	1	2391	650	36	—	—
8	Sară-Ghiol	Sară-Ghiol	1	—	—	—	—	—	1	755	3	2	—	—
	Total . . .								76					
	III. Plasa Provadia													
1	Cutiubel	Devene	1	—	—	—	—	—	1	1293	—	1	—	—
2	Eski Arautlar	Derechioi	—	—	1	—	—	—	1	111	217	15	—	—
3	Cadăchioi	Cadăchioi	1	—	—	—	—	—	2	1056	590	5	—	—
4	Curt-Deré	Curt-Deré	6	1	1	—	—	—	8	941	4	79	—	—
5	Cialâ-Mahle	Kioprochioi	1	1	—	—	—	—	2	369	—	171	—	—
6	Novo-Selo	Novo-Selo	—	—	—	—	1	2	3	2581	103	132	—	—
7	Savva	"	6	3	—	—	—	—	9	183	311	155	—	—
8	Provadia	Provadia	—	1	—	—	—	—	1	4087	1818	768[2])	—	—
9	Reca Devene	Reca Devene	1	1	—	—	—	—	2	364	41	25	—	—
10	Testedjii	Testedjii	1	—	—	—	—	—	1	1226	—	—	—	—
11	Iasâtepe	Iasâtepe	1	—	—	—	—	—	1	1262	182	81	—	—
	Total . . .								30					
	K. Jud. Stara Zagora													
	Români 952													
	I. Plasa Borisograd													
1	Bodrovo	Bodrovo	—	—	—	—	3	2	5	1458	—	8	—	—
	Total . . .								5					
	II. Plasa Cazanlâc													
1	Jergoveț (Tolanli) . .	Dimovți	—	—	—	—	—	3	3	85	—	—	—	—
2	Dolno Sohrane . . .	Dolno Sohr.	1	—	—	—	—	—	1	1380	1	1	—	—
3	Rozovo (Orozovo) .	Rozovo (Oroz.)	—	—	3	—	—	—	3	315	10	12	—	—
4	Srednogorovo (Cazâl-Agaci-Dere) . . .	Srednogorovo-Ag.-Dere	—	1	—	—	—	—	1	1424	6	2	—	—
5	Himitlii	Himitlii	—	1	—	—	—	—	1	516	465	13	—	—
	Total . . .								9					
	III. Plasa Nova-Zagora													
1	Gurnovo (fost Colupcii, Hainito)	Gurnovo fost Colupcii	—	—	—	—	3	2	5	980	—	9	—	—
2	Dolno Panicerevo (Cianaccii)	Dolno Panicerevo	5	2	—	—	—	—	7	1369	14	168	—	—
3	Caradja Muratlii . .	Caradja M.	—	—	1	—	—	—	1	1292	22	26	—	—
4	Mlecarovo (Iurtgii) .	Mlecarovo	—	—	—	—	—	1	1	1313	2	12	—	—

1) Greci 2319, Evrei 1729.
2) Evrei 383.

Nr. curent	Denumirea localității	Comuna de care aparține	ROMÂNI Bărbați	ROMÂNI Femei	CUȚOVLAHI Bărbați	CUȚOVLAHI Femei	ȚINȚARI Bărbați	ȚINȚARI Femei	Total general	Bulgari	Turci	Alții	După Weigand Români	După Weigand Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
5	Nova Zagora	Nova Zagora	1	—	—	—	—	—	1	6264	506	939[1])	—	—
6	Cervenacovo (Alabas)	Cervenacovo	2	3	—	—	—	—	5	596	4	—	—	—
	Total . . .								20					
	IV. Plasa Stara-Zagora													
1	Belcevo	Belcevo	8	9	—	—	—	—	17	1095	10	63	—	—
2	Malca-Verea	Malca-Verea	—	1	—	—	—	—	1	72[illegible]	2	10	—	—
3	Moghila	Moghila	1	2	—	—	—	—	3	523	—	22	—	—
4	Ostra Moghila . . .	Ostra-Moghila	4	—	6	2	—	—	10	1642	2	41	—	—
5	Preslaven (Ghiurudjii)	P. (Ghiurudjii)	1	—	—	—	—	—	1	867	—	30	—	—
6	Stara Zagora	Stara Zagora	5	2	—	—	—	—	7	22656	996	1851[2])	—	—
	Total . . .								31					
	V. Plasa Harmanlii													
1	Malco-Gradiște (Alvan-Deré . . .	Malea-Grad. (Alvan-Deré)	10	8	—	—	—	—	18	1828	—	26	—	—
2	Harmanlii	Harmanlii .	—	—	—	—	5	8	13	4748	542	260	—	—
3	Șismanovo (Hasohas)	Șismanovo .	7	4	—	—	—	—	11	779	—	—	—	—
	Total . . .								42					
	VI. Plasa Hascovo													
1	Dinevo (Ciamurlii) .	D. (Ciamurlii)	1	—	—	—	—	—	1	1387	1	42	—	—
2	Hasobas	Hasobas . .	2	—	—	—	7	5	14	14966	2976	1377[3])	—	—
	Total . . .								15					
	VII. Plasa Cirpan													
1	Mericileri	Mericileri	1	—	—	—	—	—	1	2587	—	2	—	—
2	Cirpan	Cirpan	—	—	—	—	—	2	2	11032	220	595[4])	—	—
	Total . . .								3					
	L. Județul Kiustendil													
	Români 249													
	I. Plasa Dupnița													
1	Bistrița	Bistrița	—	—	3	4	2	2	11	1068	—	—	—	—
2	Dupnița	Dupnița	4	7	56	58	10	10	145	11781	33	1503[5])	—	—
3	Cocerinevo	Cocerinevo	—	1	—	—	—	—	1	1699	56	44	—	—
4	Crainiți	Crainiți	—	—	17	9	—	—	26	2301	—	132	—	—
	Total . . .								104					
	II. Plasa Kiustendil													
							—	—	1	333	1	—	—	—
1	Novi Ciflic	Bersin	—	1	—	—	3	9	12	12680	162	2835[6])	—	—
2	Kiustendil	Kiustendil	—	—	—	—	—	—	1	879	4	—	—	—
3	Țăruavița	Țăruavița	1	—										
	Total . . .								14					
	III. Plasa Radomir													
1	Radomir	Radomir	7	1	—	—	—	2	10	5707	26	91	—	—
	Total . . .								10					

1) Țigani 616.
2) Țigani 866, Evrei 551.
3) Țigani 436, Evrei 778.
4) Țigani 360, Evrei 209.
5) Evrei 1479.
6) Țigani 760, Evrei 1178.

Nr. curent	Denumirea localităţii	Comuna de care aparţine	ROMÂNI		COŢOVLAHI		ŢINŢARI		Total general	Bulgari	Turci	Alţii	După Weigand	
			Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei	Bărbaţi	Femei					Români	Bulgari
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
	M. Judeţul **Mastănli** *Români 2*													
	I. Plasa Kuşu-Kavac													
1	Kuşu-Kavac	Kuşu-Kavac	2	—	—	—	—	—	2	285	111	7	—	—
	Total . . .								2					
	N. Judeţul **Paşmacli**													
	I. Plasa Paşmacli													
1	Paşmacli	Paşmacli	2	—	—	—	—	—	2	2681	46	12	—	—
	Total . . .								2					
	O. Judeţul **Şumen** *Români 1107*													
	I. Plasa Osman-Pazor													
1	Ilandjilar	Ilandjilar	4	1	—	—	—	—	5	36	390	27	—	—
2	Osman-Pazor . . .	Osman-Paz.	—	1	—	—	—	—	1	1731	1473	484[1])	—	—
	Total . . .								6					
	II. Plasa Popovo													
1	Covacioveţ	Covacioveţ	2	—	—	—	—	—	2	2195	81	—	—	—
2	Conac	Conac	—	1	—	—	—	—	1	903	27	16	—	—
3	Popovo	Popovo	1	—	—	—	—	—	1	3719	222	75	—	—
	Total . . .								4					
	III. Plasa Preslav													
1	Dragoevo	Dragoevo	7	9	—	—	—	—	16	2190	3	45	—	—
2	Zlatar	Zlatar	1	3	—	—	—	—	4	1687	542	98	—	—
3	Cociovo (Chioteş) .	Cociovo	5	—	—	—	—	—	5	517	466	33	—	—
4	Bairam-Dare . . .	Riş	10	10	—	—	—	—	20	1182	272	17	—	—
5	Riş (Ciali-Cavac) . .	»	5	6	—	—	—	—	11	1140	315	45	—	—
6	Smedovo	Smedovo	9	6	—	—	—	—	15	4301	36	96	—	—
7	Troiţa (Truja) . . .	Troiţa (Trujo)	3	5	—	—	—	—	8	160	693	33	—	—
	Total . . .								79					
	IV. Plasa Şumen													
1	Beş-Tepe	Beş-Tepe	1	—	—	—	—	—	1	913	667	24	—	—
2	Teche-Kozludja . .	Voivoda	1	—	—	—	—	—	1	269	404	59	—	—
3	Chiuciuc-Ahmed . .	Chiuciuc Ahm.	5	4	—	—	—	—	9	230	798	247	—	—
4	Ghiudjedji	Enevo	1	—	—	—	—	—	1	300	567	16	—	—
5	Caici	Caici	1	—	—	—	—	—	1	416	983	55	—	—
6	Chiulevcea	Chiulevcea	3	—	—	—	—	—	3	2129	3	3	—	—
7	Mahmuzlii	Mahmuzlii	—	—	1	—	—	—	1	159	1690	104	—	—
8	Hărsovo	Hărsovo	1	—	—	—	—	—	1	456	226	10	—	—
9	Şumen	Şumen	—	—	3	5	—	—	8	15814	5751	2180[2])	—	—
	Total . . .								26					

1) Ţigani 469
2) Evrei 870

DIN ISTORIA TIMOCENILOR

1. *Ţara şi poporul.* — Când împăratul Aurelian se hotărî în anul 275 să părăsească Dacia Traiană în mâna barbarilor şi să adăpostească oastea şi funcţionarii ei în unghiul Dunării, din dreptul vestitului pod, pe unde trecerea era mai uşoară — creind acolo o *Dacie nouă* — soarta a vrut ca acea „nouă colonie a Daciei Traiane", — pe pământ roman, să rămâe de-apururi pământ românesc. Iubitor de locurile tinereţei şi simţind poate fiorul de mândrie al neamului dacic, „împăratul cu mâna de fier" cum îi ziceau ostaşii, chibzui să dea veşnicie numelui Daciei, răsbotezând cu el parte din Moesia. dar destinul îi răspunse eternizând pe al Romei: Neamul plămădit acolo, în Dacia lui Aurelian, a fost una cu cel din Dacia Traiană, şi împreună cu el a înfruntat la fel vitregia timpurilor, atât sub biciuirea năvălirilor barbare cât şi sub a stăpânirei streine: neam românesc, Români, adică oameni ai Romei !

Dacă socotim pe toţi Românii neliberi, cuprinşi în hotare streine, cel mai însemnat bloc românesc, adică îngrămădire laolaltă pe un ţinut întreg, locuit de ai noştri, după Transnistrieni, îl fac Românii Timoceni, care se ridică la vrea 600.000 suflete. Ei locuesc în platoul şi valea Timocului, o ţărişoară aşezată în faţa României, tocmai pe porţiunea Dunării de la gura Moravei la gura Lomului, pe unde ea fiind mai îngustă, se poate trece mai uşor. Cei mai mulţi dintr'înşii, vreo 500.000 vieţuesc între Morava şi Timoc, pe un ţinut anexat acum 110 ani de Serbia (în 1833) de la Turci, iar vreo sută de mii locuesc porţiunea dintre Timoc şi Lom (judeţul Vidin şi malul Dunării în jos), un ţinut dat Bulgariei, când ea s'a liberat de Turci în 1878, chiar a două zi după ce oştile române biruitoare la Griviţa, Plevna, Rahova şi Smârdan. încheiau şirul isbânzilor intrând cu triumf în cetatea Diiului, în Ianuarie 1878. Aşa au vrut marile Puteri.

Râul Timoc, numit de Romani *Timacus*, cea mai însemnată apă a ţării, o desparte în două părţi inegale, una dată Serbiei, alta Bulgariei şi fu sortit să-i dea numele, după cum Oltul a dat nume Olteniei. Populaţia moesică din basinul Timocului se numia *Timacenses*, iar urmaşii de la anul 818, cari se liberau de jugul hanului bulgar Crum, se ziceau *Timociani*, şi la fel se numesc azi Românii din această regiune, cu un nume care-i cuprinde pe toţi, peste deosebirile locale. De două mii de ani, de când Istoria luminează aceste locuri, acelaşi neam a locuit necontenit pe ambele maluri ale Dunării din regiunea muntoasă a Clisurei, unde apa ei fierbe în vultori numite „Cazane"; malurile ei fiind atât de apropiate în cât oamenii se pot auzi, când se strigă unii pe alţii, şi trecerea uşoară peste fluviu. ei au făcut adeseori încuscriri între cele două maluri şi s'au mutat de pe o lature pe cealaltă. Din aceiaşi cauză şi deosebirile regionale de pe stânga Dunării se simt şi pe dreapta ei în ţara timoceană: unii se zic „Ungureni", dar în acelaşi timp şi *Munteni*, pe când alţii se cunosc de „Ţăreni" sau *Mărgininţi*. locuind podişurile şi câmpia. De la Timoc în jos, locuitorii din partea înaltă se zic *Pădureni*, iar cei dela câmpie: *Văleni* sau *Dunăreni*; cei cari s'au amestecat se zic *Mistriţoi*.

2. *Hotarul firesc al ţinutului timocean spre Serbia.* — In ce priveşte înfăţişarea naturală, geograful George Vâlsan, care a iubit mult ţinutul acesta l-a colindat şi l-a descris, ne spune că platoul samănă cu o „*cetate greu accesibilă* atât dinspre Est, cât şi dinspre Vest"... Către Vest, legăturile sunt mai

înlesnite spre Banat, dar în Serbia, râpa înaltă, peste 600 de metri se lasă
ca un perete prăpăstios spre valea Moravei și cu greu s'a construit o linie
ferată care să lege ținutul timocean cu restul Serbiei. El închee zicând că ți-
nutul acesta, mai strâns legat de Banat prin relief, „a fost întors cu spatele spre
Serbia și cu fața către Oltenia și această situație s'a oglindit și în populație".

Vâlsan dovedește astfel că natura, adică Dumnezeu, a legat ținutul
Timocului mai mult de România și l-a separat de Serbia. Și mai interesantă
este încă mărturia unui geograf francez, care scriind un studiu tipărit de
însuși guvernul sârbesc, deci nu poate fi bănuit că ține cumva cu noi, recu-
noaște același lucru într'o pagină, care merită a fi trecută în toate tratatele
de pace din lume. El se numește *Gaston Gravier* și dovedește că în desvoltarea
sa Statul sârbesc medieval și provinciile creiate în locul lui, toate au res-
pectat hotarul natural al râpei celei mari, sau „paravanul muntos", cum spune
el, adică s'au oprit acolo. „Din epoca lui Aurelian, zice el, noua Dacie sau
Dacia Ripensis, care s'a format atunci, în 274, la Sudul Dunării, primi aceste
înălțimi ca limită despre Moesia Superioară. În evul mediu Statul sârbesc
din secolii XIII și XIV se opri și el la acești munți. Apoi această limită va
prezinta o fixitate remarcabilă; timp de șase secole dearândul la ea aveau să
se oprească, după Statul sârbesc din evul mediu, pașalâcul din Belgrad, apoi
provincia austriacă din prima jumătate a sec. XVII apoi, din nou, pașalâcul
și în fine „Serbia renăscută" — toate s'au oprit la marginea de apus a pro-
vinciei timocene, fără să o cuprindă în limitele lor".

3. *O mare nedreptate.* — Ceea ce spune geograful francez este de bună
seamă o Evanghelie a Naturei, care strigă la cer împotriva marei nedreptăți
săvârșite în anul 1833.

„Strigați în lumea largă că Dunărea-i furată.
Prin intrigă și silă, viclene uneltiri".

aceste versuri din 1848 oglindesc de minune nelegiuirea făptuită la 1833,
când se arunca o provincie curat românească în brațele unui Stat strein,
care ea n'avusese niciodată nimic de-a împărți, încă de când acel neam strein
se aciuiase în provinciile romane ale strămoșilor noștri, dar pe care nimeni
dintre ai noștri n'au gândit vreodată să-l știrbească în țara lui. Dinpotrivă:
în două rânduri l-am ajutat cu oaste, la clipe de grea cumpănă: la Cosova, în
1887, și prin acțiunea din Balcani la 1913. Nemulțumit cu ceea ce vremile
s'au îndurat să-i dăruiască odinioară, Sârbul se lăcomi acum 110 ani la un
pământ românesc: numai la 18 ani după ce câștigase autonomia Serbie
Miloș isbuti, cu ajutor dela țarul Rusiei să ocupe cu sila județele Timocului
Alipirea lor la Serbia se făcu prin înșelăciune și violență, călcând tot odată,
atât dreptul ginților (al neamurilor) cât și hotarul pus de natură între Serbia
și Țara timoceană, hotar care fusese respectat până atunci, în curs de 560
de ani. Cui aparținuse ea în toate timpurile, dela încetarea domniei romane,
ca locuitori și ca stăpânire, sau cum am zice altfel „etnic și politic?" Ne-
fiind în stare să ascundă adevărul, pe care și statisticele sârbești îl recunosc,
adică faptul că ținutul este azi locuit în mare majoritate de Români, șovinis-
mul vecinilor a născocit o poveste: că la venirea Turcilor, pe la 1450, Sârbii
au fugit din acest ținut (pe care nu-l locuiră niciodată) și că Românii au
venit cu mult mai târziu de au ocupat acel ținut gol, cei mai mulți după 1833.
Aceasta este însă o poveste naivă, scornită ca să ascundă adevărul istoric.
Care este acel adevăr?

4. *Un scurt istoric.* — Dacia nouă, formată de Aurelian la 275, a fost lăr-
gită mai târziu de Dioclețian, peste 22 de ani, până dincolo de Serdica (Sofia),
și împărțită apoi în două: una pe malul Dunării până la muntele Rătan,
zisă *Dacia Ripensis*, și alta mai spre Miazăzi: Dacia *Mediterranea*, ceea ce
înseamnă: Dacia lăuntrică. Când au năvălit barbarii slavi peste Dunăre, la
anul 602, ei n'au isbutit să alunge întreaga populație romanică: aceea din
Moesia Interioară (Bulgaria) s'a refugiat parte în munții Balcani, trăind ca
păstori (Păstorii Hemului), parte au rămas pe malul Dunării și în Dobrogea,
dar cei din *Dacia Ripensis* au rămas locului, fiind mai bine adăpostiți în ce-
tatea ei naturală, sub conducerea juzilor și voevozilor. Pe la 818 aflăm că, sub
numele de *Timociani*, ei scutură jugul bulgar, spre a se uni cu împăratul
Apusului, Ludovic Piosul. Poate că vor fi căzut din nou sub ascultarea hana-
tului păgân al Bulgariei, până când împăratul ortodox Vasile II al Bizanțului
desființă cu totul țaratul bulgar de Ohrida, cucerind Vidinul la 1002 și lărgind
stăpânirea bizantină la Dunăre, de la gurile ei până la Belgrad. Sub Bizantini
a rămsa apoi țara Timoceană până la 1186 când Asăneștii luară din mâna
împăraților bizantini țările dintre Balcani și Dunăre, înființând regatul „Bul-
gariei și Blachiei", în care se cuprinde și toată regiunea timoceană până la
Morava.

Sub *domnia română a Asăneștilor* a rămas ea până la stingerea acestei
dinastii, pe la 1250, după care au venit la tron țari de alt neam. Pe la 1280
o dinastie nouă desface regiunea timoceană de țaratul Târnovei, făcând din
ea un principat deosebit cu scaunul la Vidin zis: „despotatul de Vidin" și
condus de Șișman, care avu doi fii, unul, cu nume românesc: Mihail și Balaur.
Ajungând țar la Târnova, Mihail va uni din nou despotatul timocean cu țara-
tul bulgar, dar în scurt timp el se despărți din nou sub Sracimir, fiul țarului
Alexandru, și al unei domnițe romànce și căsătorit însuși cu o romàncă din
Argeș, sora lui Vlaicu-Vodă: Sracimir primi atunci titlul de țar de Vidin. Pe
timpul său despotatul sau țaratul de Vidin, în urma unui războiu, se alipi
pe scurt timp regatului Ungar (1366—68), de la care-l luă Vlaicu Vodă, unin-
du-l deci cu Țara Românească (1368—69); după noi biruințe asupra Ungurilor,
Vlaicu se învoi cu regele Ludovic să așeze din nou în scaun pe cumnatul
său Sracimir și el domni până la 1397, când fu detronat de Turci. Sub Turci
rămase apoi ținutul Timocean până la 1833, cu întrerupere de 22 de ani cât
ținu provincia austriacă, între două războae (1718—1739) și de 14 ani cât
timp Pasvan-oglu, pașa de Vidin, domni neatârnat. De la Turci l-a smuls,
apoi, prin intrigă, principele Miloș, alipindu-l Serbiei în 1833.

Socoteala acum: timp de două sute de ani (602—800) Timocenii au trăit
autonom, după dreptul românesc, conduși de juzi și voevozi aleși din neamul
lor, în bună înțelegere cu triburile barbare ale Slavilor vecini. Două secole
fără 16 ani (818—1002) au petrecut probabil, sub jugul hanatului bulgar, apoi
două secole fără 14 ani (1002—1186) sub Bizantini; 64 de ani (1186—1250) sub
o dinastie română, cuprinși în Imperiul româno-bulgar; 30 ani sub țarii bul-
garo-cumani (1250—80), iar la urmă, timp de 117 ani (1280—1397), ei au consti-
tuit chiar un *principat separat* (despotatul de Vidin), sub domni pe jumătate
români sau încuscriți cu Domnii români din Oltenia și Argeș. Sub Turci au
stat 400 de ani (1397—1833) fiindcă trebue să scădem cei 22 de ani de stă-
pânire austriacă și cei 14 ani de domnie separată a lui Pasvante (1792—1806).
Nici un an, măcar, ei nu stătuseră, în tot cursul istoriei, sub stăpânirea sârb
Iată care este adevărul istoric, sfântul adevăr, în ce privește stăpânirile care
s'au vânturat în regiunea timoceană! După o socoteală rotundă: două secole

liberi, două sub hanatul Bulgar, două sub Bizantini, 65 de ani sub Români (Asănşti şi Vlaicu), 117 au format un Stat propriu cu dinastie bulgaro-română, patru secole sub Turci, 22 ani sub Austriaci, 14 sub Pasvante, *niciun an sub Sârbi!*

5. *Sub Turci şi sub Sârbi.* — In ce condiţii au trăit Românii Timoceni sub jugul tiranic şi păgân al Turcilor? Şi, schimbatu-sa oare soarta lor în mai bine, de când Miloş i-a smuls cu sila dela Turci, prin ajutorul ţarului Nicolae I, schimbând astfel stăpânirea păgână cu una creştină?

Acestea sunt cele din urmă mari şi grele întrebări pe care le punem Istoriei şi la care fapte întemeiate pe dovezi sigure, istorice, cum şi starea lor jalnică de azi, vor fi chemate să răspundă fără părtinire. Ele ne vor lămuri însă că jugul păgân a fost mult mai uşor, mai omenos, mai înţelegător faţă de sufletul şi de credinţa Românilor de cât cârmuirea Statului sârbesc, pe care ei au suferit-o timp de 110 ani, ca pe un jug din cele mai grele. O simplă comparaţie ajunge pentru ca să ne edificăm.

Sub Turci. Domnii Munteniei, precum şi Radu cel Mare, Neagoe Basarab, ş. a. zideau biserici şi dăruiau cărţi în Craina şi în Timoc, viaţa bisericească fiind sub ascultarea episcopatului oltean de Râmnic. Cărţile bisericeşti erau toate în *limba română* şi chiar cârmuirea locală era tot în mâna Românilor. Astfel Craina se cârmuia ereditar în sec. XVIII de familia Carapancea, care plătea tribut beiului din Cladova, având dreptul de a judeca şi de a împedeca chiar pe musulmani să se aşeze în ţinutul său; el era ajutat de cnezi mari, ca cel din plasa Cheia, şi de cnezi mici (chinezi) de sate, cari fac adunare de săteni şi strâng de la ei birul. Voevodul Crainei avea şi titlu turcesc de „bulucbaşa". Când Austria a ocupat Serbia dunăreană adică paşalâcul de Belgrad, ea primi de la Turci, tot odată, şi ţinutul Timocean, dar pe acesta îl alipi Banatului, ca o dovadă că legătura mai uşoară şi mai firească a lui se face cu Banatul iar nu cu Serbia şi, în al doilea rând, ca dovadă că el n'avusese nimic comun cu Serbia până atunci şi nici în acel timp nu-l lega ceva de dânsa.

Dacă la mişcarea de liberare din jugul turcesc, condusă de Caragheorghe s'au asociat şi o parte din satele româneşti, în frunte cu haiduc Velcu — şi se ştie că acesta muri ca un martir al libertăţii, cu deviza: „Capu'oi da Craina n'oi da" — în schimb, o altă parte, majoritatea, fuse contra participării la acest războiu — în care nu voiau să se amestece, înţelegând că acolo fierbe oala numai pentru Sârbi. Fiindcă ele s'au împotrivit îndemnului ce li se dădea, Caragheorghe făcu o năvală şi dete foc la 13 sate româneşti care erau în fruntea rezistenţei. Populaţia era deci conştientă de interesul său, care îi cerea să nu facă cauză comună cu Sârbii, fără garanţii.

Sub Serbia. De ce se temeau Românii n'au scăpat, deoarece în curând, după anexarea la Serbia, satele româneşti n'au mai avut voe să-şi aducă preoţi români din ţară, bisericile libere fiind ocupate sistematic de preoţi sârbi trimeşi dela Belgrad; cărţile bisericeşti fură adunate de guvern, cele mai multe arse şi o parte depuse în muzeele din Belgrad. Un regim de prigoană sălbatecă se porni astfel asupra populaţiei româneşti, silind-o să părăsească graiul, să vorbească la toate autorităţile numai sârbeşte, să sufere limba sârbă în şcoală şi în biserică, ba să-şi schimbe şi numele de botez al copiilor în nume sârbeşti. Până şi numirile satelor şi târgurilor s'au sârbizat, în câteva decenii.

Un călător ungur, care străbătu regiunea pentru studii geologice, numit Szabo, impresionat de vigoarea fizică şi sufletească a populaţiei româneşti

timocene, de superioritatea ei faţă de cea sârbească şi de datinile ei frumoase, nu s'a putut stăpâni de a nu descrie ceea ce a văzut şi astfel ne-a lăsat o icoană vie a situaţiei Românilor timoceni de pe la 1872, când i-a cunoscut. El arată că judeţele Pojarevat, Craina şi Kiupria sunt locuite mai mult de Români şi descrie măsurile luate pentru serbizarea lor: „Valahii au relativ de două ori mai multe şcoli şi biserici ca Sârbii, ridicate de satele româneşti pe cheltuiala lor proprie, dar învăţătura în aceste şcoli se face exclusiv în limba română şi astfel ei nu pot explica studiile şcolarilor, cari nu înţeleg o boabă sârbeşte. Aceasta e cauza de ce copiii români, după 3—4 ani de şcoală, nu ştiu nici să scrie nici să citească, încât părinţii, descurajaţi de acest rezultat al şcolii, îşi retrag copiii şi-i întrebuinţează în gospodăriile lor". Iată de ce niciun român, zice el, nu poate ajunge om învăţat sau funcţionar. „Preoţii sunt toţi sârbi; rar vreunul să cunoască limba română. Liturghia se face în limba slavonă, predica în sârbeşte, ceea ce populaţia neînţelegând, nu se mai ţin predici de loc. Funcţionarii sunt toţi sârbi".

Ce încheere putem scoate din aceste constatări, ale unui călător strein, care, ungur fiind, nu poate fi bănuit de părtinire — el a mărturisit numai curatul adevăr, ca un arbitru ce nu avea nici o legătură cu unii sau cu alţii? Dacă la 1872 măsurile pentru serbizarea Românilor erau atât de înaintate — preoţii români înlocuiţi, şcoli zidite peste tot din banii sătenilor — e cert că acele măsuri erau vechi de cel puţin 20 de ani, iuate deci cam prin 1850. Soarta lor a mers din rău în mai rău. La 1919, când ei încă nu erau bine cunoscuţi, deşi atât de apropiaţi de ţara mamă, o rază de speranţă lumină pe câţiva dintre fruntaşii lor pentru unirea cu România.

In chemarea către fraţii liberi, Timocenii se plâng aşa: „Cu toate că suntem de două ori mai mulţi la număr ca Românii din Bucovina, noi nu ne-am bătut capul cu soarta noastră... Dar, fraţilor, a sosit ceasul să ne spunem cuvântul. Şi noi credem că nu putem zice altceva, decât că, Români fiind, dorim să fim la un loc cu ceilalţi fraţi ai noştri, cu Românii, cari acum sunt un popor mare. Noi nu suntem Sârbi... Ei nu ne lăsau să învăţăm în şcoli limba noastră, — nu ne lăsau să facem biserici româneşti, să avem gazete româneşti şi cărţi... Până acum nouă nu ne-a fost îngăduit cel mai sfânt lucru pentru un om, adică să cunoaştem neamul şi să trăim pentru el".

Ca şi vocea Transnistrienilor, cari încă dela Congresul ţinut la Tiraspole, din Decembrie 1917, cereau „Unirea cu fraţii moldoveni" sau vor muta Nistrul din loc — vocea Timocenilor a rămas fără ecou, şi regimul asupritor s'a înăsprit asupra lor.

Rezistenţa lor la regimul de desnaţionalizare al Serbiei, în curs de 110 ani, este egală cu rezistenţa ce neamul întreg a dovedit-o în curs de o mie de ani, în faţa năvălirilor barbare, iar vitalitatea lor a fost lăudată de învăţaţii streini cari i-au cunoscut trecând prin satele lor. „Rasa aceasta, zice geologul Szabo, se distinge între vecinii ei, prin trăsături hotărît mai frumoase şi mai nobile. Valahii din Serbia sunt muncitori, cruţători şi ţin cu îndărătnicie la portul şi limba lor". Cu şapte ani mai înainte îi cunoscuse un călător român, Călimanu, care-i descrie astfel: „Prin spiritul conservator al anticilor Romani, ei au aceleaşi moravuri, aceleaşi sentiment de muzică, aceleaşi maniere calme, şi insinuante, unite cu maiestatea naturală. Aceiaşi blândeţe de caracter şi iubire de societate, aceiaşi îndesare la primit în ospitalitate şi încărcare cu binefaceri pe oaspeţi, aceleaşi costume ca în ţară".

In cartea mea „Chestiunea timoceană" (tipărită în 1941, în 88 pag.) am demonstrat: Vechimea şi importanţa blocului românesc din Dacia Aureliană

și am făcut istoricul regiunei timocene, încheind cu drepturile României asupra acestui ținut. In două articole: „Vechimea Românilor timoceni" (16 pag. în „Timocul" an. IX, III), am adăogat dovezi noi ale vechimei lor pe temeiul numirilor de locuri — și în „Românii din Peninsula Balcanică" (tot acolo, IX, I, pag. 6—15), am arătat locul lor între grupele Românilor din peninsulă.

Românii Timoceni au mai stârnit și atenția multor savanți străini, cari i-au cercetat și au scris cu admirație despre dânșii: germanul F. Kanitz, care i-a descris pe larg în cartea sa despre Serbia, francezul Em. Picot, care a cules și editat cu traducere franceză, cele dintâi poezii de la dânșii, bulgarul St. Romanski, care a cercetat întinderea lor, cum și filologii germani: G. Weigand și E. Gamillscheg, cari au cercetat graiul lor; în același timp s'au ocupat de ei o serie de învățați români, ca: Em. Bucuță, C. Constant, G. Giuglea, C. Noe, Sext. Pușcariu și G. Vâlsan. Eminescu însuși a știut de trista lor soartă și a dat alarma nedreptății ce li se face. Profesorii G. Giuglea și G. Vâlsan au dat cea mai de seamă culegere de poezii populare timocene.

Spre a li se da înapoi acestor Români, cari au stârnit atâta interes și admirație prin puritatea rasei, prin superioritatea minței și culturii, ca și prin vitalitatea lor — cele mai firești drepturi, care nu li se mai pot refuza după prăbușirea unui regim de teroare — și anume: dreptul de a se ruga în graiul lor, și de a asculta predica *pe înțeles*, cum ordonă Sf. Evanghelie, în bisericile ridicate din sudoarea lor, dreptul de a se cultiva în limba lor, de a se cârmui și a se judeca după datina și firea lor, drepturi pe care nici stăpânirea otomană, oricât de păgână și asiatică a fost ea, nu le-au răpit, — pentru ca Românii timoceni să se bucure din nou de aceste drepturi sfinte, de care ei n'au fost lipsiți în curs de 1330 de ani — să mai fie nevoe astăzi, oare, și de alți martori streini cari să ateste românitatea și vechimea lor? Și pentru dânșii, cei mai vitregiți de soartă dintre frații de peste hotare, când va răsări soarele libertății culturale?

N. A. CONSTANTINESCU

AUS DER GESCHICHTE DER TIMOK-RUMÄNEN

Von *N. A. CONSTANTINESCU*

Die Rumänen aus dem Timok-Gebiet, deren Zahl sich zur Zeit auf etwa 600.000 Seelen beläuft, die dort seit dem römischen Kaiser Aurelian (275 n. Chr.) siedeln, machten politisch und herrschaftsmässig bis 1833 folgende Entwiklung durch: zwei unabhängige Jahrhunderte (602—800), zwei Jahrhunderte (1002—1186) unter byzantinischer Herrschaft, 65 Jahre standen sie unter rumänischer Herrschaft (die Assans und Vlaicu), 117 Jahre bildeten sie einen eigenen Staat — das Despotat von Widin (1280—1397) — waren 4 Jahrhunderte unter türkischer, 22 Jahre unter österreichischer Herrschaft, standen 14 Jahre unter Pasvante, kein einziges Jahr aber unter den Serben.

Die Serben entrissen 1833 das Timok-Gebiet den Türken und nur seit der Zeit besteht ihre Herrschaft über dieses Gebiet. Eine gerechte Lösung der Frage der Timok-Rumänen kann somit nur durch ihre Angliederung an das rumänische Königreich gefunden werden.

BANATUL NOSTRU ISTORIC

Ca așezare geografică Banatul este element de legătură pe deoparte între Dunăre și regiunea din dreapta acestui fluviu, iar pe de altă parte între Câmpia Tisei și Transilvania. Fixați la Dunăre, Romanii au folosit acest ținut încă de pe timpul lui August ca poartă spre Dacia; o sută de ani mai târziu pe aici vor trece legiunile romane, care au înfrânt rezistența Dacilor și le-au transformat țara în provincie romană. Romanizarea populației din acest colț de țară a făcut progrese rapide și complecte.

Epoca imigrației popoarelor nu a adus o schimbare radicală din punct de vedere etnografic. Slavii așezați în Balcani și răspândiți în Câmpia Tisei nu au putut altera romanitatea elementelor băștinașe. Când vin Ungurii în aceste părți dau peste Români și Slavi, cari opun năvălitorilor o rezistență comună. Primul cronicar maghiar, Secretarul Anonim al regelui Bela, vorbește în cap. 44 al cronicei sale de acești Români (Blachi) stabili între Mureș și Orșova, cari luptă în armata principelui Glad.

Pe vremea regelui Ludovic cel Mare al Ungariei, la 1375, Românii sunt citați ca locuitori băștinași ai regiunii Timișului 1), iar în epocile următoare mărturiile despre autohtonicia Românilor în aceste părți se înmulțesc din ce în ce mai mult.

Dealtfel, ultimele cercetări în toate domeniile, mai ales în domeniul linguistic, confirmă că elementul românesc a continuat tot timpul să fie deosebit de viguros tocmai în aceste părți dela Timoc peste munții Apuseni, ca o șiră a spinării pentru romanitatea din Dacia Traiană.

Triumfând asupra infiltrațiilor slave și cristalizându-și ființa romanică, poporul român apare din izvoarele istorice și în lumina realității prezente la fel de viguros în Banat ca și în celelalte regiuni ce constitue spațiul nostru vital ca națiune.

După venirea lor între Dunăre și Tisa, Ungurii au căutat să-și întindă stăpânirea și asupra Banatului, dar nu s'au așezat aici. Regele Ladislau cel Sfânt a încercat, la sfârșitul secolului al XI-lea, să colonizeze în teritoriile bănățene Cumani, cari însă nu au rămas în aceste părți, ci s'au retras în comitatul Iász. Ladislau al IV-lea a stăruit în această direcție încă în secolul al XIII-lea, dar în 1280 Cumanii se răscoală și după victoria regelui ungur asupra lor numai puțini dintre ei sunt lăsați aici, cei mai mulți fugind peste munți în Muntenia.

Caracterul românesc al majorității covârșitoare a populației nu este deci cu nimic alterat nici în această epocă. Situația nu se va schimba din acest punct de vedere nici în secolele XIV și XV, când, dimpotrivă, elementul românesc se întărește, documentele amintind pe timpul regelui

---

1) Czöring: Ethnographie der Oestrr. Monarhie, I. 148; Bárány: Torontálmegye hajdana, citează documentul în care se dă ordin: militibus, nobilibus, clientibus, *valachibus* et aliis familiis seu districtu de Temeskuz, să asculte de contele Heem Petru de Timis.

2) Vezi Buchmann Károly: A délmagyarországi telepitések története, I: Bánát, Budapest 1936. pr. 15; date citate după Szent Kláray, Száz ev del magyarország ujabb történetéből, pag. 127.

Sigismund de Luxemburg de câteva districte nobilitare româneşti tocmai în regiunile sudice ale Banatului.

Înaintarea Turcilor în Balcani aduce pentru Banat intâiele schimbări etnografice. După bătălia de pe Câmpia Mierlei (1389) se refugiază în Banat, sub conducerea lui Ştefan Lazarevici şi George Brancovici, întâiele contingente de Sârbi.

După dezastrul dela Mohács (1526), când Ungaria devine pentru 164 de ani paşalâc turcesc, influenţa maghiară în Banat este desfiinţată şi va reîncepe abia în secolul al XIX-lea.

Trebue să notăm că o greşită şi tendenţioasă teorie a istoriografiei maghiare susţine că elementele populare maghiare din Banat ar fi fost distruse sub stăpânirea turcească. Adevărul este că nu au existat astfel de elemente maghiare în Banat în momentul ocupării lui de către Turci; dimpotrivă, elementele româneşti băştinaşe şi cele sârbeşti colonizate înainte de venirea Turcilor au supravieţuit stăpânirii acestora în Banat. Dacă ar fi existat colonişti unguri dinainte de Mohaci, urmaşii lor ar fi fost deasemenea regăsiţi după alungarea Turcilor. Acest lucru s'a întâmplat, dealtfel, cu singura colonie ungurească dela Kis-Zombor.

Turcii au jefuit şi prădat pe locuitorii găsiţi în Banat, din care cauză mulţi s'au refugiat. Dar la alungarea lor de către armatele austriace s'au găsit în Banat 663 de sate, cu vreo 21.000 de case, marea lor majoritate fiind româneşti, iar restul ale coloniştilor sârbi 2).

Prin pacea dela Pasarovitz, încheiată la 1718 între Turcia şi Austria, Banatul trece sub suveranitatea Casei de Habsburg. Armatele împăratului Carol al VI-lea, conduse de către prinţul Eugen de Savoia, au alungat definitiv pe Turci dincolo de Dunăre.

Stăpânirea turcească în Banat a fost, dacă nu nimicitoare, în orice caz devastatoare. O statistică din 1717 arată că în întreg Banatul erau numai 663 sate, cu 21.289 de case. După evaluarea istoricilor la aceste sate şi case corespundeau vreo 40.000 de suflete, o populaţie în marea ei majoritate românească, cu o mică minoritate sârbească la Dunăre şi cu o singură localitate ungurească : Kis-Zombor.

După alungarea Turcilor, Habsburgii au acordat o importanţă deosebită procesului de colonizare a elementelor germanice în Banat.

Germanii însă nu sunt singurii colonişti aduşi în Banat. In afară de aceştia, au mai fost colonizaţi în Banat Unguri şi Sârbi şi mici fracţiuni de colonişti de origină franceză, spaniolă, bulgară, croată, slovenă, slovacă, cehă şi chiar Cazaci.

Cu toate colonizările ce au avut loc în decursul veacurilor trecute, Românii au format în toate timpurile majoritatea populaţiei Banatului. Deasemenea majoritatea localităţilor din judeţele bănăţene erau şi continuă a fi româneşti.

Ca element autohton şi majoritar Românii au predominat totdeauna în Banat, determinând caracterul românesc al provinciei. Această situaţie n'a putut fi schimbată nici de stăpânirea maghiară din trecut.

Guvernele ungare au inaugurat politica lor de maghiarizare a naţionalităţilor etnice şi a celor colonizate, odată cu instaurarea dualismului austro-ungar.

Dualismului austro-ungar i-a urmat legea pentru egala îndreptăţire a naţionalităţilor din 1868, care proclama că în Ungaria nu există decât o singură naţiune politică : naţiunea maghiară. Toate drepturile pentru cultivarea şi folosirea limbilor minoritare statuate în această lege au rămas pe hârtie, căci — după cum au recunoscut-o chiar unii dintre oamenii politici maghiari, printre care foştii prim-miniştri Bánffi şi Tisza — această lege nu a fost niciodată în dispoziţiile ei favorabilă naţonalităţilor.

Procesul de maghiarizare din Banat ia sfârşit în 1920, când Românii şi celelalte naţionalităţi colonizate revin la o viaţă naţională proprie.

Dr. PETRE PETRINCA

UNSER BANAT IN DER GESCHICHTE

VON Dr. PETRE PETRINCA

Geographisch gesehen stellt das Banat die Verbindung einerseits zwischen der Donau und dem rechts von ihr gelegenen Timok-Gebiet und auf der anderen Seite zwischen der Theiss-Ebené und Siebenbürgen her. Verschiedene Untersuchungen und besondérs die auf sprachwissenschaftlichem Gebiet beweisen, dass das rumänische Element die ganze Zeit über von seiner Bildung in der römischen Epoche bis zur Gegenwart besonders kräftig in diesen Gebieten vom Timok-Tal über das Banat bis zu dem siebenbürgischen Erzgebirge blied, gleich einem Rückgrat für das Rumänentum des Trajanischen Dazien. Als ureingesessenes und in der Mehrzahl befindliches Element überwogen die Rumänen zu allen Zeiten im Banat und bestimmten so den rumänischen Charakter dieser Provinz.

DIN PROPAGANDA DE EMANCIPARE A ROMÂNILOR IN SECOLUL AL XIX-lea

O lucrare deosebit de prețioasă cu privire la renașterea românismului e bilanțul revistelor și ziarelor din streinătate care au publicat articole asupra țărilor române, pentru epoca de după 1848.

Periodicele streine, în care s'au înserat știri și studii despre Români, răspândite și citite și în țările noastre, arată că legăturile dintre noi și Apus începuseră a se afirma cu mai multă tărie.

Românii urmăreau deaproape mișcarea opiniunii și presei occidentale, și căutau să dea informațiuni cât mai amănunțite și mai precise asupra gravelor noastre interese, cu scopul de a atrage luarea aminte a statelor civilizate asupra noastră.

Le Siècle din 4 Iulie 1848 scrie că ideile trăesc dincolo de pierderea luptelor și că lumea e încredințată că principiile proclamate prin revoluția dela București vor trăi, chiar dacă bărbații generoși cari le susțin vor fi uciși de săbiile rusești [1]).

In aceeași gazetă, din 11 Iulie 1848, se publică un articol intitulat „Provinces danubiennes" [2]). Articole privitoare la țările române se găsesc deasemenea în *L'Echo d'Orient* (1848 p. 267, 339) și *Democratie pacifique* (1848, p. 339)

H. Desprez a publicat în mai multe articole, în *Revue des Deux Mondes*, dela 1848 până la 1850, informațiuni prețioase asupra revoluției Românilor și asupra deșteptării naționalităților din Răsăritul Europei [3]). Mai târziu, cercetările lui Kubalski asupra popoarelor de origină slavă, maghiară și română, tipărite în 1852, inițiară, încă cu mai multe amănunte, publicul din Apus cu evenimentele ce se petrecuseră pe țărmurile Dunării.

Directorul revistei *Le Presse d'Orient* din Constantinopol, în anii 1848—1849, a sprijinit cauza naționalității noastre prin cele mai însemnate gazete din Paris [4]). In adevăr, în capitala Turciei, începuse să apară un ziar francez, cu titlul de mai sus, în care s'au publicat mai multe articole, în favoarea Românilor. In el s'au dat știri despre războiul din Crimeea și, cu acel prilej, cu o dreaptă nepărtinire, despre drepturile popoarelor, care atârnau de imperiul otoman [5]). Fundatorul acestei gazete și sprijinitorul cauzei românești era Arthur Baligot de Beynes [6]).

In *Revue d'Orient, de l'Algerie et des Colonies* (1853, tome XIV, Paris), se publică două poezii („poésies moldaves") ale lui Vasile Alecsandri: „Fleurs de Muget" și „Le Tatare", cântec din secolul al XV-lea. Prima poezie e urmată de textul românesc.

In acelaș an (tome XIV, p. 316—326), precum și în anul următor (tome XV, p. 12—29), revista publică „Scènes historiques tirées des chroniques moldaves: Al. Lapuchneano (1564—69)", în traducere franceză, de I. Voinesco; iar în 1854 (tome XV), se publică: „Coutumes du pays roumain", o cerere în

1) v. A. D. Xenopol. *Ist. part. pol.*, I, p. 295.
2) Ms. 5, Acad. Rom., p. 247.
3) V. Alecsandri, în „România Literară", p. 142.
4) „România Literară", 1855, 13 Martie, p. 140.
5) *Ibid.*, 13 *Martie*, p. 140.
6) *Ibid.*, p. 142.

căsătorie, cu care prilej se arată ceremonia nunții la țară. Articolul datorit tot lui I. Voinesco; „Chants populaires de la Roumanie", traducere în proză după „Erculean" și „Năluca", de V. Alecsandri și apoi (t. XVI, p. 147); și apoi „Oraison dominicale en langue romane, le *Pater*", text românesc cu traducere interliniară și literală, în limba franceză.

Această revistă avea ca prim redactor pe D. Eschavannes, membru titular al Societății orientale din Franța și era redactată cu sprijinul membrilor acelei Societăți. Totuși un prospect ce se găsește legat cu tomul XV al revistei, în exemplarul dela Biblioteca Națională din Paris, citează pe A. Ubicini, cunoscutul filo-român, ca prim redactor al ei. Acesta este autorul publicației „Provinces danubiennes et roumaines" [7]), unde se arată că datorită lui, străduințele cărturarilor români nu rămâneau fără rezultat, în lupta pe care o duceau [8]).

Ubicini, autorul Scrisorilor asupra Turciei, fusese în București, în vremea revoluției dela 1848 și cunoscând bine țările române, a putut, în multe articole, să pună pana sa în serviciul drepturilor noastre [9]).

In 1853, într'o scrisoare către I. Ghica (Paris, 22 Martie), Alecsandri se arată foarte preocupat de noile complicațiuni în chestia Orientului și se teme de cererile exorbitante ale plenipotențiarului rus, caracterizând și politica rusă. Apoi adaugă: „Dintre toate ziarele franceze, *La Presse* este singurul care sprijină în mod viguros chestiunea Orientului; celelalte ziare sunt mai mult sau mai puțin moi [10]). Cu același prilej arată că fostul Domnitor Sturdza înserează „reclame" în favoarea sa, în ziarul *Le Constitutionnel*.

In ziarul *Débats* (18 Martie 1855) cunoscutul filo-român, St. Marc Girardin, scrie asupra viitorului țărilor noastre.

In anul 1857, publică articole despre Români și drepturile lor: *Le Pays, La Presse, Journal des Débats, Le Nord, La Patrie* [11]). Deasemenea în *Moniteur*, din acelaș an, se publică „Principautés danubiennes" [12]) și „La Turquie et les Principautés" [13]); iar în *La Presse*, „Affaires d'Orient" [14]), în *Le Pays*, „Principautés danubiennes"[15]), în *Le Siècle*, numeroase informațiuni despre noi [16]).

Paralel cu gazetele franceze, lupta pentru cauza românească era dusă și de ziare publicate în limba română, în streinătate. Așa a fost „România Viitoare", în 1850, „Junimea Română", în 1851, „Republica română" [17]).

„Steaua Dunării", care apare la 1855, din al doilea an, dă și o traducere franceză a ei, rezumată, pentru informația streinătății. In curând ea nu mai apare la Iași, ci la Bruxelles [18]).

După mișcarea revoluționară dela 1848 se simțea tot mai viu nevoia unui

7) par Chopin et Ubicini, Paris, Didot frères, 1856.
8) v. N. Apostolescu, **L'infl. des rom.** p. 42.
9) V. Alecsandri, in „România Literară", p. 143.
10) Ms. 803, f. 50.
11) Ms. 4 Acad. Rom., p. 675—935. 12) ib., p. 973. 13) ib., p. 977. 14) ib., p. 981. 15) ib., p. 993. 16) ib., p. 994—1137. 17) v. N. Iorga, **Ist. lit. s. 19**, III, p. 63—64. 18) N. Iorga, ib., p. 248.

organ periodic care să aibă rolul de a înfățișa interesele și tendințele tinerelor națiuni democratice. Se înființează încă din 1840, *Societé des voyageurs*, care și publică o revistă lunară, „L'Orient Européen", cu scopul de a face cunoscute tendințele popoarelor din Răsărit [19]. „L'Orient Européen" din 1840 avea inconvenientul că apăruse cu 8—9 ani prea de vreme. Ca urmare, avu soarta tuturor profeţiilor, anume că după câteva numere de apariție, a fost înăbușit de indiferența publică. Din sfărâmăturile acestei publicații isvorî o Societate orientală, care fundă o altă foaie, „Revue de l'Orient", care însă își propunea să studieze popoarele din extremul Orient și exploatarea lor de geniul Occidentului.

Reconstituită sub altă formă, pornind dela ideia mișcărilor populare din Europa, Societatea „L'Orient européen", la finele revoluției 1848, a renăscut sub titlul de „Société slave de Paris". Principiile propagandei sale rămâneau aceleași și confruntând programul din 1840 și 1848, se poate vedea că unul e consecința viguroasă a celuilalt.

Primul rezultat al sforțărilor acestei societăți noui a fost că a dat la iveală o gazetă „Le journal slave de Paris", apărând întâi lunar, apoi săptămânal, și ocupându-se mai mult de Polonia. Dacă faptul acesta n'a mulțumit în întregime pe Slavi, cu atât mai mult pe Români și celelalte popoare din Orientul Europei, a căror limbă și origină sunt streine de Slavi. Iată de ce Societatea întemeietorilor și redactorilor acelei gazete, care purta subtitlul „La Pologne", s'a hotărît să adauge, în fiecare Duminică, o revistă închinată emancipării și propășirii popoarelor slave și neslave din Răsăritul european. Această revistă își va da silințele să scoată în relief problemele ce interesau vieața diferitelor popoare din Răsărit, cum erau Ungurii, Serbii, Grecii, Otomanii și Moldo-Valahii.

Față de Apus, scopul revistei era să deștepte interesul opiniei europene pentru naționalitățile din Orient, ca să le ajute la redeșteptarea lor și împotriva tendințelor exploatatoare a unor State, cum erau Austria și Rusia: „Făcând să amuțească, pe cât cu putință, rivalitățile, urmând concilierea tendințelor celor mai opuse, nădăjduim — scrie revista — a contribui la încheierea unei mari asociațiuni a popoarelor, destinată a înlocui Austria, ca putere mijlocitoare între Răsărit și Apus".

Era vorba să se împace între ei 50 milioane de oameni cari ocupau regiuni slave sau înconjurate de Slavi, ca Ungaria, Boemia, Moldo-Vlahia și Turcia; și să atragă și Franța în această întinsă propagandă a douăzeci de popoare subjugate care au jurat să calce în picioare forța autocrată a stăpânitorilor.

„Geniul epocei căuta să organizeze în Apus o ligă a Statelor latine formată de Franța, Elveția, Spania și Italia; apoi în centrul Europei o unire colosală de peste 40 milioane de Germani, iar în Răsărit, dealungul granițelor autocrației, o federație ungaro-slavă. A crea astfel trei căminuri de libertate, pentru cele trei rasse, latino-franceză, germanică și slavă, adică pentru cele trei rasse pe care inteligența le hotărăște a stăpâni lumea și prin aceasta a

19) v. *Orient Européen*, revue des intérêts politiques et littéraires, des peuples de l'Europe Orientale, Polonais, Jugo-slaves, Maghyars, Roumains, Grecs, Ottomans et Russes. Pulication de la Société slave de Paris (Blosse, libraire, Passage du Commerce 7, Paris.

întări un nou sistem de echilibru european, destul de puternic pentru a asigura națiunilor civilizate, veacuri de propășire într'o frățească unire, iată ce dicta Providența acestor popoare !".

Acesta era și scopul „Societății slave" și al publicației „Revue de l'Orient Européen" [20]).

V. V. HANEŞ

DIE GLEICHBERECHTIGUNGSPROPAGANDA DER RUMÄNEN IM 19. JAHRHUNDERT

VON V. V. HANEŞ

Eine besonders wertvolle Arbeit über die Wiedergeburt des Rumänentums ist eine Zusammenstellung von ausländischen. Zeitschriften und Zeitungen, die Aufsätze über die rumänischen Gebiete für die Zeit nach 1848 veröffentlichten. Die ausländischen, Veröffentlichungen, die Nachrichten und Studien über die Rumänen brachten, waren auch in den rumänischen Gebieten verbreitet und gelesen. Sie zeigen, dass die Beziehungen zwischen den Rumänen und dem Westen begannen, eine immer grössere Vertiefung zu erfahren. Als Beispiel seien erwähnt: „Le Siècle" vom 4 Juli 1848, „Revue des Deux Mondes", 1848—1850, „La Presse d'Orient", 1848—1849, usw.

20) Revista scrie despre mijlocul de a înlocui Austria în sistemul de echilibru european (p. 50) despre insurecția polono-ungară față de Austria și Rusia (p. 53); războaie de limbă și de naționalitate (p. 59); consecințele tratatului dela Balta-Liman (p. 62); despre Lamartine și călătoria sa în Orient, la Serbi, și-l intitulează „președintele asociației naționale a Românilor" (p. 59-60).

MACEDOROMÂNII

Printre populaţiunile eterogene care impestriţează faţa etnică a Mace-
doniei, este una care vorbeşte o limbă apropiată de limba Românilor dela
nordul Dunării şi înfăţişează o vie amintire despre românizarea Peninsulei
Balcanice, după cucerirea ei de către Romani. Această populaţiune, cunoscută
în istorie sub numele comun tuturor Românilor, acela de *Vlassi* (greceşte
Βλάχοι sing- Βλάχοσ din slovenescul Vlah), acum este poreclitq de către
naţiunile înconjurătoare — Greci şi Bulgari — cu două numiri date în deri-
ziune : Cuţovlassi (greceşte Κουτσο-βλάχοι din κουτσὸσ şchiop), adică Ro-
mâni neodevăraţi, se înţelege, după limbă, în raport cu Românii din ţările car-
patice sau Ţinţari (din numeralul ţinţi, lat. quinque, în loc de cinci, cum se
pronunţă de către ceilalţi Români). Această populaţiune, însă, niciodată nu
se numeşte pe sine cu aceste porecle. Ea poartă numele de *Aromâni* (Armîni,
Arămâni) ; numai o singură parte din ea, care trăeşte în Meglenia şi se de-
osebeşte prin limbă de ceilalţi Aromâni, întrebuinţează denumirea slavă :
Vlaşi. Tocmai pentru aceea, profesorul Weigand, cel mai bun cercetător al limbii
şi obiceiurilor acestor Români, în lucrările ştiinţifice a întrebuinţat numele
de Aromâni (Aromunen), pentru naţionalitate aromânească şi (aromunisch)
pentru limba lor ; încât, cu chipul acesta, să se deosebească bine nu numai de
vecinii lor — Românii din Meglenia — dar şi cei din nordul Dunării, ca şi
de cei din peninsula Istria [1]).

Cu toate acestea, în mod obişnuit, în ştiinţă, ca şi în presă, această de-
numirea nu s'a impus complet. Pe lângă ea, ca şi pe lângă aceea de Români
dela sud (fr. Roumains de sud, germ. Südrumänen) prin care ei se disting de
cei dela nord, Românii carpatici, mult mai des se întrebuinţează denumirea
de Români din Macedonia (fr. Macedo-roumains, germ. Makedorumänen,
Macedoromâni ; dialectul macedo-român). Această din urmă denumire apare
încă dela început, când aceşti conaţionali sudici ai carpatinilor sau Dacoromâ-
nilor devin cunoscuţi în ştiinţă şi faptul se datorează nu numai necunoaşterei
adevăratei lor răspândiri, ci şi faptului că din toate provinciile limitrofe din
Peninsula-balcanică, Macedonia era cea mai cunoscută, ca noţiune istorică.
Incă din sec. al 18-lea, savantul german Thunman în ale sale celebre : „Cer-
cetări asupra Istoriei popoarelor din Europa orientală" *(Ioh. Thunmanns,
Untersuchungen ueber die geschicte des oestlichen europaeischen Voelker I,
Leipzig 1774)*, care a consacrat un serios capitol special istoriei şi limbei Al-
banezilor şi Vlahilor *(Ueber die Geschicte und Sprache der Albaner und
Wlachen)*, îi numeşte de obicei Români macedoneni, poate, pentru motivul,
că, ei, după dânsul, independent de răspândirea lor în Tracia („formează ju-
mătate din populaţia ei şi în Albania) ca şi trei sferturi din populaţia Macedo-
niei şi Tesaliei".

Este curios că până şi gramatica limbii acestor Români compusă de unul
din cei mai culţi reprezentanţi ai lor, pe la începutul secolului trecut, Mihail
G. Boiagi, originar din oraşul Moscopole, din Epir, oraş distrus de Ali-paşa

1) G. Weigand, „Die Aromunen"; Ethnograpisch - philologisch - historische,
Untersuchungen über das Volk der sogenanten Makedo-Romänen oder Zinzaren,
Leipzig. I Bd. 1895, II Bd. 1894. Primul volum este tradus şi în limba bulgară, de
către Dr. Sr. Danov, Varna, 1889. Mai înainte, Weigand a publicat cercetările sale:
„Die Sprache der Olympo-Walachen, Leipzig, 1888 şi Vlacho-Meglen, Leipzig, 1892.

din Janina, emigrant şi profesor de limba greacă la Viena, apărută în anul
1813, este intitulată : românească sau macedo-valahă Γραμματικὴ ρομανικὴ ἤτοι
μακεδονοβλαχικὴ. Romanische oder macedonowlachische Sprachlehre, Viena
1813, retipărită la Bucureşti, în 1863). Pentru motive bine cunoscute, denu-
mirile Macedoromâni, macedoromână, s'au întrebuinţat foarte des în Romå-
nia chiar şi de către Români, mai ales înaintea războiului balcanic [2]).

In ştiinţă această denumire se menţine, nu numai în virtutea tradiţiei,
ci şi pentru motivul, că, cu chipul acesta denumirea Macedo-Romni (pentru
naţionalitate) şi macedo-românească (pentru linmbă), se potriveşte în opoziţie
cu Daco-Români şi daco-românească, după cum se numesc celelalte ramuri
ale naţiunei româneşti şi dialectele lor.

Dar cu toate că şi Megleno-Românii, adică Vlahii din Meglenia, sunt
aşezaţi în Macedonia centrală şi se cheamă tot Macedo-români ; totuşi această
denumire nu corespunde şi la întinderea de fapt a Aromânilor, care sunt mai
numeroşi şi mai vechi în celelalte provincii sud-vestice a P. Balcanice, —
anume în Tesalia, Epir şi Albania — unde este centrul lor— de cât în Mace-
ronia propriu zis, unde în cea mai mare parte sunt veniţi dela sud-vest.

In timpul războiului, şi anume la sfârşitul anului 1916, am avut putinţa
să călătoresc prin unele părţi ale Macedoniei, să vizitez şi să cunosc de aproape
comunele româneşti din regiunea Bitoliei şi în general răspândirea elemen-
tului românesc din Macedonia. Folosind cercetările şi studiile făcute pe teren
dau aici o privire generală asupra acestui element, mai ales cu scopul de ai
fixa locul pe suprafaţa etnică şi culturală a Macedoniei.

II.

Naţionalităţile, formate ca urmare a întinderei dominaţiunei romane,
la răsărit, pe teritoriile Peninsulei Balcanice, se deosebesc de acele pe care
le vedem la Apus, în Galia şi Penisula Iberică. Aceste din urmă teritorii au
fost repede romanizate şi aceasta în aşa grad, încât azi, acolo, cu excepţia unui
neînsemnat colţ din Pirinei, se vorbesc limbi care îşi au origina în latină.
Nu este acelaş lucru şi cu teritoriile balcanice unde răspândirea acestei limbi
nu corespundea proporţiilor în care fusese răspândită puterea romană în epoca
aceea. Nici gloria Romei, nici puternica ei organizaţie de Stat, nici puterea
ei militară, nici sforţările de a acoperi toate provinciile cu drumuri, sate şi
oraşe bine construite, nici tenacitatea coloniştilor din Italia şi din ale colţuri
ale imperiului, prin întrebuinţarea limbii latine n'au putut să dărâme, în
părţile de sud a Peninsulei Balcanice autoritatea limbii greceşti. Această
limbă şi-a păstrat însemnătatea ei până şi după mutarea capitalei imperiu-
lui dela Roma la Constantinopole şi despărţirea imperiului de răsărit de
cel de apus. Limba latină s'a întărit pe malul Adriaticei şi în ţările Dunărene,
pe câtă vreme în cele dela sud — în Macedonia şi provinciile tracice elenizate
— a continuat să se întrebuinţeze tot limba greacă. Pe temeiul limbii de pe
inscripţiile descoperite pe monede orăşeneşti şi pietre de hotare, graniţa între-
buinţării clor două limbi astăzi este dlimitată destul de precis. Ea începe la
Marea Adriatică, la oraşul (Lissus) trece prin Albania şi Macedonia de nord,
apoi la sud de Scopia (Scupi), cârmeşte spre nord, ca să treacă între Bela-
Palanca (Remessiana) şi Pirot, a căror vecinătăţi, împreună cu Chiustendil

2) Poetul român D. Bolintineanu, care a călătorit printre Aromâni, îi numeşte
de obiceiu „Români din Macedonia" sau „Români macedoneni" etc.

(Pautolia) și Sofia (Serdica), erau grecești, taie Stara Planina și prin povár-
nișurile ei nordice, lăsând Vrața și Nichiop (Nicopolis) în zona limbii gre-
cești, ajunge până la țărmurile Marei Negre, unde de asemenea se vorbea
limba greacă. (vezi: *Jirecek, Die Romanen in den Städten Dalmatiens während
des Mittelalters I, Wien 1902, pag. 13 și urm.* Deasemenea : *Geschichte der
Serben I, pag. 38 și urm.).*

Isvoare pentru răspândirea limbii latine printre Iliri erau coloniile
romane din Dalmația, care, în parte, au înlocuit pe cele grecești și în parte
le-au micșorat însemnătatea. In interior acest rol l'au jucat mai ales lagărele
militare romane. In special pe lângă Dunăre, dela gurile râului Sava și
până la vârsarea lui în Marea Neagră, exista un întreg lanț de cetăți, a căror
menire era să apere frontierele imperiului. In compunerea legiunilor romane,
care își aveau cartierul aci, intrau bărbați atât din Italia, cât și din pro-
vinciile romanizate. Cu timpul, în urma reorganizării armatei și mărirea
numărului ei, în compunerea ei au început să intre și indivizi din popu-
lațiunea locală. Pe lângă cetăți s'au format orașe comerciale, a căror popu-
lațiune se romaniza repede. Soldații care n'aveau drept de a se căsători,
trăiau în concubinaj semilegal cu femei din orașe. După o slujbă de 20—25
ani ei erau licențiați, dându-li-se în dar pământ, vite, sclavi și semințe pentru
semănat. Satele acestor veterani romani împroprietăriți pe lângă orașe,
aveau rolul de vetre pentru romanizarea populațiunei limitrofe, a Timo-
cului și Moravei, până la Scopie și Prizrend la sud și până înspre Drin și
Srem (Sirmium) spre apus, după cum se poate judeca după nomenclaturile
locurilor colonizate (Jirecek, Rom. I, 12). Această romanizare însă nu s'a
putut închega în locurile cucerite de Traian la Nord de Dunăre, în Carpați.
Cu părăsirea Daciei de către armatele romane, pe timpul lui Aurelian (an. 271)
sub năvălirea barbarilor dela nord, ea fiind golită și de coloniștii romani și
de populațiunea romanizată.

Părerea că Românii de azi, în pământul Daciei de altă dată, despre
care până în secolul al XII-lea nu există nicio pomenire în isorie, ar fi
urmașii acelor coloniști și a unor Daci romanizați (Traci) nu se poate susține
cu dovezi serioase.

Impotriva unei asemenea continuități etnice în locurile carpatice, ca
și în general în locurile de la nord de Dunăre, vorbește mai ales faptul, că,
vechile toponimii— numirile celor mai însemnate râuri, munți, orașe, etc.
în limba românească de azi, întrucât există, apar în forma moștenită nu
deadreptul din latină, ci așa cum au fost schimbate ele de gurile slave.

Până și numele celui mai mare afluent al Dunării, râul Olt,, care
curge prin Sibiu, taie Carpații sudici și coboară în câmpia românească, cu-
noscut din inscripțiile latine sub forma de Alutus. nu se pronunță la Români
„Alutul", cum ar fi urmat să se numească, dacă Românii din timpurile acelea
și până azi ar fi populat necontenit malurile lui, ci Oltul (bulgaroveche
Olăt,-ul, ul e articolul). Românii de azi, prin urmare, au populat locurile car-
patice abia după ce aceste locuri au fost ocupate și locuite veacuri multe de
Slavi, Bulgari. (Vezi nota traducătorului dela sfârșitul articolului).

Din cele expuse mai sus rezultă clar că și Românii dela sud, care
astăzi trăesc în Tesalia, Epir și Albania de sud și ating și Macedonia, nu sunt
locuitori băștinași ale acestor locuri, cu toate că istoricește sunt identificați
în aces locuri mai de timpuriu decât Românii nordici din Carpați. Fără în-
doială că strămoșii acestor două ramuri principale ale Românilor ca și a celor
din Istria și ai Vlahilor din Meglenia, vor fi trăit cândva într'o nemijlocită

apropiere și că abia după aceea prin strămutare s'au lărgit și despărțit. Marea
apropiere a dialectelor lor, dovedește neîndoelnic că derivă dintr'o limbă co-
mună, străromânească (Urrumänisch), care își are origina în latineasca vor-
bită în Peninsula Balcanică; ea, vorbește însă împotriva presupunerei, cu atâta
plăcere acceptată din partea istoricilor Români, că Românii ar fi colonizând
neîntrerupt depe timpul Romanilor și până astăzi toate aceste locuri, în
care trăesc și azi. Particularitățile generale pe care limba românească, în
special daco-româna, le împărtășește cu limba semiromanizată a actualilor
Albanezi sunt nu mai puțin o dovadă puternică împotriva teoriei despre ori-
gina dacică a Românilor. Pe de altă parte, iarăși, în coloniile romane depe
țărmul adriatic, cu timpul, s'a desvoltat o limbă românească, cunoscută în
știință sub numele de „dalmatină", destul de deosebită atât de cea românească,
cât și de particularitățile romane din limba albaneză ; ultima persoană care
a putut vorbi această limbă s'a stins nu tocmai de mult. (V.Bartoli, Das Dal-
matische, Bd. I, II., Wien 1906).

Toate argumentele și obiecțiunile cu caracter istoric și linquistic vor-
besc în favoarea părerii, care azi este acceptată până și de către unii cerce-
tători Români [3]), că locul unde s'a menținut elementul roman și cel roma-
nizat, din care se trag Românii de astăzi, în cele patru ramuri ale lor, trebue
să fi fost în raza provinciilor romane de altă dată, a Daciei mijlocii. (Dacia
mediterranea), Dardania și Messia superioară (Moesia superior), acolo anume
unde sunt identificate mai multe așezări cu nume de origină romană și unde,
prin urmare și colonizarea românească era mai puternică. Aceasta este re-
giunea din Serbia până la Drin și Srem, împreună cu Bulgaria sud-vestică și
macedonia nordică.

Cunoscutul cercetător al limbei române, prof. G. Weigand, care reduce
această regiune în triunghiul dintre Sofia, Niș și Scopie, adică în granițele
Daciei Mediteraneene și parte în Dardania, cu multă ingeniozitate bagă de
seamă că numele nou de Dacia, apărut la Sud de Dunăre, este dovada vădită
despre emigrarea unei numeroase populațiuni din adevărata Dacie, spre Sud.
(V. : „Ethnographie von Makedonien", Leipzig, 1924, p. 11—12).

Și tocmai în această regiune, în care azi nu există nici un fel de
populațiune românească, apar o serie de nume de localități, mai mult la gra-
nița dintre Serbia și Bulgaria precum și prin povârnișurile muntoase din
jurul câmpiei sofiote. După numele Vlașca planina (muntele românesc) de
dincolo de Pirot se poate judeca despre caracterul populațiunei, care locuia
cândva aceste locuri; numiri ca: Barișor, Bov, Gurguliat, Crețul, Vacarel, Pa-
sarel ; Purcenița, etc. sunt curat românești. (Cf. Ierecek, Das Fürstentum Bul-
garien, p. 123; G. Weygand, Rumänen und Arumunen in Bulgarien, în *Iahres-
bericht des rum. Inst. XIII, 40 și urm. cu hartă*). Aci anume trebue căutat
leagănul națiunei române. Aci s'a putut forma limba românească cu par-
ticularitățile speciale pe care le găsim și în cele patru ale ei dialecte. Pentru
aceasta au fost deajuns trei secole și ele sunt acelea care urmează nemijlocit
după venirea Slavilor în Peninsula Balcanică. (VII—IX sec.). Până în sec.
al VI-lea aci se vorbea numai latinește — pentru ultima oară ca limbă
vorbită în armată se pomenește, această limbă, de istoricul bizantin Teoffan,
în anul 579. (Ediția Bonn. I, 394). De atunci până la finele sec. al X-lea

3) Așa acum în urmă de către prof. dela Univ. din Cluj, Silviu Dragomir, în
Vlahii și Morlachii, Studiu din Istoria românismului balcanic. Cluj, 1924, p. 112.

dispare orice amintire despre această limbă și despre populațiunea care o vorbea.

Cu sfârșitul acestei epoci străromânești coincide și începutul de colonizare al Românilor, treptat și pe nesimțite, în diferite direcțiuni, întocmai ca și mișcarea Vlahilor de la sfârșitul Evului Mediu prin Bosnia către Dalmația și Croația și apariția lor în Insula Crâc (Velia) și Peninsula Istria, care se poate urmări cu dovezi istorice. Așa, Românii sudici, probabil mai înainte decât toți ceilalți s'au rupt dela o rădăcină comună și mânându-și turmele prin pășunile pline de sevă a munților înalți din Macedonia, au apărut în Tesalia și Epir, de unde în timpuri mai apropiate se răspândesc din nou spre nord.

Tocmai acești Români se pomenesc în istorie mai înainte decât toți ceilalți. Și pe când Românii din Dacia apar la suprafață, pentru prima oară, după secolul al XII-lea, iar despre prezența unor Români pe țărmul Adriaticei, mai înainte de acest timp se poate judeca numai după caracterul unor nume de persoane; despre Români, în Macedonia de sud, se pomenește încă din a doua jumătate a secolului al X-lea și asta în legătură cu istoria bulgară.

Povestind despre răscoala din Macedonia a Bulgarilor contra Bizanțului, la moartea lui Țimiscki și urcarea pe tron a lui Vasilie al II-lea, (976) sub conducerea celor patru fii ai lui Sișman: David, Moisei, Aron și Samuil, cronicarul bizantin Chedrenos scrie că primul dintr'înși, David, a căzut ucis între Castoria și Prespa, în localitatea numită : „Arborii frumoși", de către niște „Vlahi drumeți". Τουτων δὲ τῶν τεσσάρων ἀδεφῶν Δαβιδ μὲν εφθυσ ἀπεβίω αναι ρεθυσ μέσου Καστορίασ και Πρεοπας κατὰ τᾶσ λεγομένασ Καλᾶσ δρῖσ παρᾶ τινῶν βλαχων δδιτῶν.
Kedrenos, ed. Bonn. II, 435). Această știre este curioasă și pentru aceea că (Românii, aci, apar sub denumirea slavă da Vlahi. Slavii, în special Slavii-Bulgari, sunt intermediarii prin mijlocirea cărora vechii bizantini au făcut cunoștință cu noua națiune, formată ,după cum se poate judeca și după datele limbei sub influența acestora. Pe de altă parte, acești Vlahi sunt caracterizați ca „drumeți" (nomazi) care umblă ὁδιταὶ ceva care se potrivește cu acea meserie a lor seculară de a se plimba ca păstori cu turmele lor prin munți și câmpii, după mersul anotimpurilor. Că, din acești meteori ai munților, nu arareori, eșeau tâlhari îngrozitori, lucrul acesta ni-l arată, până și în timpurile cele mai noui, toți călătorii care s'au dus prin Macedonia, Albania și Grecia.

Judecând după știrea care se referă cam tot la acele timpuri, Vlahii populau deja muntele Pind, unde-i găsim și astăzi. La al patrulea an dela urcarea pe tron a lui Vasilie al II-lea bulgaroctonul — pela 980 — unui șef bizantin — strateg — cu numele Niculiță Νικουλιτσᾶσ i s'a încredințat conducerea Vlahilor din Elada. τῆν ἄρχὴν τῶν βλάχων Ελλάδοσ. Elada ca regiune bizantină (Thema) atunci atingea Grecia de Nord și Thesalia. Demnitatea lui, ea însăși, ne arată că Vlahii atunci căpătaseră deja o oarecare însemnătate în stat, chiar dacă nu tocmai atare, cum ni se arată de către unii istorici români. (V. d. p. Gh. Murnu, Vlahia Mare, București, 1913 p. 118 și urm.; sau de către d. N. Iorga: „Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani", An. Ac. Rom., ser. II., t, XXXV, Buc. 1913, p. 132 și urm.). Aci prin povârnișurile Pindului și în Tesalia ei trăiau în masse mai compacte. Dar în afară de asta, destui din conaționalii lor se aflau răspândiți și mai la Nord, în granițele Statului lui Samuil. Aceasta se vede

din decretele lui Vasilie al II-lea, din anul 1019, prin care sub autoritatea arhiepiescopiei din Ohrida erau puși deasemenea și „Vlahii din întreaga Bulgarie" καὶ τῶν ἀνὰ πάσσαν βουλγαρίαν βλάχων. răspândiți prin munții ei. ὅσοι ἐντὸς Βουλγαρικῶν ὅρων εἰσί. (v. : Bizant Zeitsrhrift II, 46).

Ce erau acești Vlahi, se poate vedea din povestirea boerului bizantin Kecaumenos, din a doua jumătate a sec. al XI-lea, care descrie răscoala organizată de ei prin anul 1066, care este isvorul cel mai bun pentru cunoașterea vieții lor din timpul acela. Capii lor când au fost întrebați de comandantul din Larisa-Nicolița, nepot și omonim al pomenitului „guvernator al Vlahilor", unde sunt în acel anotimp — luna Iunie — turmele și femeile lor, ei au răspuns : „în munții Bulgariei" εἰσ τὰ ὄρη βουλγαρίασ Kecaumenos explică că era un obiceiu ca turmele și familiile Vlahilor să petreacă, din luna Aprilie și până în luna Septembrie, prin munții înalți și prin locurile cele mai răcoroase. (Kecaumeni Strateghicon, ed.; B. Vassiliewsky et V. Iernstedt, Petersburg 1896, pag. 68—69). Ei veniseră să convingă pe Nicoliță să se pună în capul revoluției, dar acesta, pentru a-i abate dela hotărârea lor, le-a atras atențiunea că nu este vremea prielnică pentru o răscoală, nu numai pentru populația câmpului care este ocupată cu secerișul, ci și pentru aceia dintre Români ale căror familii și turme sunt „în munții Macedoneii", pentrucă acolo ar putea să fie jefuite de către oamenii Impăratului. După cum și astăzi, Vlahii, vara își pasc turmele prin munții înalți ai Macedoniei și Albaniei, iar toamna coboară spre a ierna în Tesalia, așa era și acum 9 secole. Tesalia devenise țara lor; ea a fost colonizată de ei treptat, în special prin dispariția repetată a elementului slavo-bulgar. După Kecaumenos, râul Pleres din ambele părți ale căruia se întindeau mari câmpii, trecea „prin mijlocul Vlahilor, pe care îi despărțea în două". Acest lucru corespunde și cu tradția conservată la Vlahii din Olimp, notată de Weygand, (Die Sprache der Oympo-Walachen, Leipzig 1886, p. 11—12) că aceștia din urmă au imigrat dela câmpie pe vremea cuceririi ținutului de către Turci. In regiunile nordice ale Tesaliei, în vecinătatea Vlahilor dela Pind, trăește azi o populație care se cheamă „copaceari" (din bulg. veche „copati" (a săpa), „copaia" (sap) și reprezintă, tot după tradiție o populație românească grecizată mai de multt. (V.: Weygand, Arom p. 1—130). Nu numai povârnișurile Pindului ci și șesul vecin al Tesaliei, ca și Epirul, erau pe acele vremuri deja acoperite (populate) cu Români. Prin urmare nu este deloc straniu faptul că aceștia îndrăzneau să-și facă răscoale cum este amintita răscoală dela anul 1066, de pe timpul Impăratului Constatin Duca, ca urmare a nouilor biruri grele puse de dânsul. Cu toate acestea e curios că amândoi capii mai de seamă ai Vlahilor din Larissa au nume slave : unul βεριδου τοῦ βλάχου celălalt Slavota Σλαβωτᾶν τον Καρμαλακην (V. : pentru această răscoală mai detailat la Murnu, op. c. p. 83 și urm.).

După toate acestea nu este nimic ciudat dacă tocmai această extremitate a Peninsulei Balcanice, cu povârnișurile și vecinătatea muntoasă din Tesalia, purtau deja numele de: „Vlahia", care câteodată se dădea întregei Tesalii. Așa o numește, în secolul al XII-lea, rabinul Veniamin Tudela, care, în drum din Spania spre Ierusalim, trece prin Grecia, pe lângă această provincie. (V: Tafel, de Thessalonica ejusque agro, Berlin 1839, p. 473). Astfel, „Vlahia" sau „Marea Vlahie" „Megali Vlahia" se numește ea și pe timpul descompunerei imperiului bizantin de către Latini, pe la începutul secolului al XII-lea. Nichita Honiat (Acominat) spune categoric că „Marea Vlahie" Μεγάλι βλαχια se numește partea muntoasă a Tesaliei. (Edd. Bonn. 841).

După izbânda lui I. Assan al IIlea împotriva Țarului Theodor din

Salonic, (1820) în mâinile lui cad deasemenea Albania și Marea Vlahie. (Acropolites, I. 43). Dar și la vest de Pind, în Epir, pe atunci ca și astăzi se aflau așișderea Vlahi. Kecaumenos povestește că venind dela nord, Vlahii s'au răspândit prin întregul Epir διεσπάρισαν ἐν πάσῃ τῇ Ἠπείρῳ: Kecaumeni Strateghicon. 74). Parte dintr'însul Etolia, începuse a se numi: „Vlahia Mică", iar însuși despotatul Epirului era numit de Sârbi: „Vlahiotsca Zemia". (pământ vlahiot). Cf. Jirecek, Istortia Bulgarilor, Odesa 1878, p. 289). Până la căderea sub stăpânirea Turcilor, aceste ținuturi trec dintr'o mână într'alta și în cele din urmă cad și sub stăpânirea sârbească. Marea Vlahie, ținutul megalovlahiților, Μεγαλοβλαχίτας Pachimeres I. 83). După un anumit timp trebue să fi existat până chiar și ca stătuleț independent. (Cf. mai detailat în Murnu, op. cit. p. 163 și urm. 213 și urm.).

Din toate acestea se vede că povârnișurile Pindului, cu locurile muntoase înconjurătoare din Tesalia, Epir și Albania, reprezintă adevărata patrie a Aromânilor. Acolo s'au refugiat, după venirea Turcilor, pentru o viață mai sigură și aceia din conaționalii lor cari în timpuri mai vechi fuseseră retrași în câmpia Tesaliei și prin orașe și întru cât nu fuseseră înghițiți de către națiunea greacă stăpânitoare.

Mulțumită faptului că așezările lor erau inaccesibile, ei se bucurau de anumite drepturi la care nici nu puteau să aspire locuitorii dela câmpie, cotropiți de către emigranții turci din Asia. (coniari). Prin secolul al XVIII-lea aci au răsărit orașe înfloritoare, cu meserii puternic desvoltate și cu legături comerciale, nu numai cu celelalte provincii ale întinsului imperiu otoman, dar și în afară de granițele lui.

Unul din aceste orașe, Moscopole, a devenit un adevărat centru de cultură și civilizație. Acolo era o școală superioară renumită pe vremea ei. Νέα Ἀκαδήμια = Noua Academie) și o tipografie grecească. Aci s'a creiat și o literatură, care, în spiritul vremii și în condițiunile date, pentru o viață spirituală, populațiunea românească, înconjurată de Greci, se cultiva în limba greacă, cu rare aspirațiuni a întrebuințării dialectului național. (V: Per. Papahagi, „Scriitori Aromâni în sec. al XVIII-lea", Buc. 1909, ref. de mine în Per. Sp. 70.462 și urm.).

Sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea s'a arătat hotărâtor pentru destinul, liniștea și buna stare a Aromânilor din Pind și Epir. Pe timpul guvernării arbitrare a lui Ali Pașa din Janina,(1741—1822) centrele aromânești, despuiate de drepturile de până atunci, au suferit grozav și populația s'a împrăștiat. Ea a căutat adăpost înainte de toate în localitățile apropiate a Macedoniei de sud și de vest, unde așezările aromânești datează tot de atunci.

In tradițiile pentru origina genealogiei familiilor din aceste așezări se mai amintesc localitățile de unde au venit capii de familii. Din aceste tradiții, din care unele se păstrează încă vii, se constată că cei mai mulți din coloniștii aromâni din Macedonia își au proveniența, în afară de susnumitul oraș, Moscopole, și în așezările din vecinătatea lui: Nicolița, Linotope, etc. Acestora li se adaugă așișderea emigranți din Albania, de pildă din Lânca, așezată la sud-vest de lacul Ohrida și din regiunea Muzacheea — Muzacheari — și Fărșeroți din Frașeri. Aceștia din urmă și până astăzi se aseamănă cu strămoșii lor,—păstrându-și vechea lor îndeletnicire— păstoritul— ca și portul.

Unele din aceste așezări aromâneștti au devenit ele înșile, după trecere de timp, loc de origină pentru o nouă colonizare aromânească în Macedonia.

In acasttă privință primul loc îl ocupă comuna Crușova, de unde

Aromânii au emigrat în mai multe orașe din Macedonia de nord, ca Periepe, Veles și Scopia.

IV.

Românii în Macedonia se găsesc aproape pretutindeni prin orașe: ei se îndeletnicesc cu negoțul (băcani, cârciumari, hangii) sau cu meșteșugurile (aurari, argintari, arămari, etc.). De altfel, populația aromânească este așezată în mici grupe, satele aromânești în Macedonia apuseană fiind rare. Cel mai însemnat din acest grup fiind acela din părțile Bitoliei, care în zona lui, afară de orașul Bitolia, cuprinde și alte așezări aromânești depe povârnișurile muntelui Peristera și din regiunea dela nord. După aceea vin grupe de sate în Macedonia de sud, între Castoria și Veria. Aromânii din Meglenia, la nord de Ghevgheli, formând o grupă aparte.

Weigand socotește numărul Românilor macedoneni la 80.000 suflete. In impul de față ei însă nu ajung la această cifră. In ultimii 30 de ani ei nu numai că nu au crescut, dar s'au împuținat, mai cu seamă prin emigrare în România și în alte părți. Este deajuns să luăm ca exemplu comuna Gobeș, a cărei populație în cea mai mare parte a emigrat. La aceasta trebue să se mai adauge și dispariția prin grecizare și bulgarizare: un proces căruia, nici chiar stăruitoarea propagandă națională a guvernului român, n'a putut să-i puie capăt. După socoteala mea, numărul Românilor din toată Macedonia nu depășește cifra de 70.000 suflete [1]).

Din grupul român de prin părțile Bitoliei fac parte următoarele orașe și sate.

B i t o l i a. După cei mai buni cunoscători ai Macedoniei, numărul Românilor din Bitolia este de 7.000 (Cânciof), până la 8.000 (Weigand). Nici astăzi ei nu trec peste acest număr, cu toate că unele statistici românești îl dau de două ori mai mare. (Codrescu penru 1906 dă cifra de 15.000!). La 1916, populația orașului Bitolia era de 35.000 locuitori, din care 17.000 ortodoxi, 200 catolici, 12.000 Turci, 1.300 Albanezi-mahomedani, 500 Țigani-mahomedani și 5.000 Evrei și alte naționalități. Ortodoxi sunt de fapt Bulgarii (aproape 10.000) s. și Românii (aproape 7.000), pentrucă la Bitolia Greci nu există, afară de câteva familii de români grecizați.

Românii după ocupațiuni în general sunt negustori și meșteșugari. Printre aceștia se află foarte mulți bogătași care, pe vremea Turcilor, posedau și moșii. In marea lor majoritate aceștia sunt aderenții partidului grecesc.

Incercarea pentru înființarea unei școli românești datează încă dela 1866, dar abia la 1878 s'a putut deschide o școală de băieți. La 1905 această școală avea 5 clase primare și era frecventată de 65 de copii. La 1903 s'a mai deschis încă o școală românească — mixtă — în cartierul Mecicari-mahale (cu 66 copii la 1905), iar la 1905 o a treia, la Arnaut-mahale (14 copii). La 1880 s'a deschis și liceul românesc, iar mai târziu și o școală normală de fete pentru pregătire de învățătoare. (1893).

Guvernul român a făcut sforțări ca să facă din Bitolia un centru cultural pentru națiunea aromână, dar printre locuitorii orașului însuși această idee găsea pulțini aderenți. Din toți Aromânii de aici numai 118 familii au fost câștigate pentru cauza românească, ceilalți toți fiind „grecomani". Acestui fapt se datorează și slaba frecventare a școalelor primare românești.

1) Bine înțeles, afară de cei din Albania, Epir și Tesalia. N. Tr.

După origină, Aromânii au imigrat la Bitolia din orașele Moscopole, Nicolița și Linotope. Sunt însă și mulți cari așișderea s'au așezat mai de curând venind din localitățile vecine, mai ales din Crușova. Mare parte din locuitorii comunelor vecine, Târnova și Magarova, își exercită meșteșugurile lor la Bitolia.

N i j o p o l e. Comună aromânească la 1 și jumătate oră nord-vest de Bitolia, pe râul Dragor, la poale muntelui Peristera. Populația ei numericește scăzută, (total 1.228 s.) se compune întâi din toți Aromânii imigrați din Gramoște, dar sunt și fărșeroți cari se ocupă cu oeritul. In numărul total intră și 50 case de bulgari. Inainte vreme erau și Albanezi mahomedani. Școala românească a fost înființată încă dela 1881.

T ă r n o v a. Este cea mai apropiată comună de Bitolia, așezată la poalele de nord-vest a muntelui Peristera. Este locuită numai de Aromâni (1735 s.), vechi coloniști. Inainte avea și vreo 30 case de Albanezi mahomedani, care însă mai târziu au imigrat. Principala ocupație a locuitorilor a fost industria postavului (abaua). Femeile așișderea se ocupau cu țesături de lână și cu împletituri. Acum în urmă s'au înființat fabrici pentru pânzeturi, flanele, etc. Populația se află sub înrâurirea orașului Bitolia. Aci trebue căutat pricina că ea este atât de puternic atașată grecismului, cu toate că aicea a fost deschisă prima școală românească din Turcia (1864).

La început școala era frecventată de 80 elevi, dar acum în urmă numărul lor se mișcă între 20—30.

M a g a r o v a. Comună curat aromânească, așezată lângă Târnova. Le desparte un părâu. Populațiunea ei este originară în general din Gramoste. Inainte vreme număra până la 3.000 suflete. (Cânciof dă 2.400 rom; Codrescu 150 naționaliști și 2.850 „grecomani", din care 50 Albanezi românizați). Mai târziu numărul lor s'a micșorat: 1492 s. — toți Aromâni, la 1916. Școala românească a fost deschisă încă dela 1880, cu toate acestea ideea națională n'a făcut progrese.

M o l o v i ș t e. La apus de Bitolia, sus pe o ramificație a muntelui Peristera. (1629 s.). Până nu de mult era mai mare, dar locuitorii ei, cari, ca negustori se duc mai mult în Serbia și în România, mai puțin în Bulgaria, cu timpul au emigrat. La Sofia sunt următoarele familii din Moloviște: Paligora, Gachi Trifon și alții. Principala ocupație a moloviștenilor altădată a fost oeritul, mulțumită bogatelor pășuni depe povârnișurile muntelui din jurul comunei.

Locuitorii Moloviștei deasemenea sunt originari din Moscopole, cari, când au venit, la început s'au așezat întâi lângă satul Cajani, iar mai târziu s'au refugiat în partea mai adăpostită, pe locul unde se află comuna actuală. Prin unele particularități a limbei lor, locuitorii acestui sat se deosebesc de populațiunea satelor învecinate, așa încât Weygand admite ipoteza că aici s'ar fi așezat cu timpul și ceva familii de nomazi din satele românești din împrejurimi, ca și Vlahi megleniți. (Arom. I. 39—40).

Școala românească a fost înființată pentru prima dată la 1980 cu toată împotrivirea locuitorilor, toți „grecomani". La 1822 s'a deschis și școala românească de fete. Acum în urmă la aceste școli funcționau doui învățători și două învățătoare.

R e s e a n i. Populațiunea totală este de 4566 s., din care 259 ortodoxi, 1484 Turci (mai ales Albanezi turcizați), 110 Albanezi și 382 de Țigani. In numărul celor dintâi intră și 56 de Români proveniți din Moscopole, din Vârteni, (în muntele Gramos), apoi, mai sunt din Gobeși, etc. Aromânii sunt negustori — băcani și meșteșugari — (croitori, argintari, etc.). O parte sunt „grecomani" și își trimit copii la școala greacă, care avea 60 de elevi (cu 2 învățători). Școala românească există încă dela 1892 și este frecventată de 15—16 copii. (1 învățător și o învățătoare). Biserică românească nu există așa încât Românii ascultă slujba la biserica bulgărească.

J a n c o v e ț i. Este așezată la o depărtare de 2 Km. la apus de orașul Resna, în drum spre Ohrida. Are 162 de case cu o populație de 788 s., (din care 20 case de Români), ceilalți Bulgari. Aici petrec, de la 5 la 15 familii „caracaciani". Românii sunt originari mai cu seamă din Nicolița și din Gramoște. Cei mai mulți dintr'înșii sunt negustori în orașul Reseani. Școala românească a fost deschisă la 1897, care, însă, din pricina luptelor cu „grecomanii", care sunt mai mulți, a fost închisă adeseori. La școala românească acum în urmă erau 32 de copii cu 1 învățător și o învățătoare.

I z t o c. Pe muntele Iztoc, între Prespa și Ohrida, există „colibe" românești. Weygand cu prilejul călătoriei sale din vara anului 1899 a văzut două asemenea sate românești de vara. (Arom. 1. 41). Aici vin în fiecare vară Români din Samarina, Perivoli și din alte părți. (400—500 familii). Stau cu turmele dela sft. Gheorghe până la sft. Dumitru și iarna pleacă înapoi la „Enișer" (Larissa) Tesalia. O parte dintr'inșii — până la 200 de case — iernează în apropiata localitate Reseani.

Un „celnic" (fruntaș) al unor asemenea familii de păstori, are până la 2—3000 oi și capre, afară de asta are și herghelii de cai.

P e t r i n o și I l i n o. Pe muntele Petrino și la Ilino există colibe românești. Aci vin vara Aromânii din Muzachea (Albania), aproape 100 case. Astfel de „muzachiari" vin vara și se așează pe întreg lanțul muntelui Galicița; în general oriunde se găsesc pășuni bune bunăoară înspre Criveni, Leorcea, Plache, Crușie, Bovno, Ehla („Evla") și altele. Iarna se adună în Muzachea de sus și de jos și către „Viliarde" (Berat).

O h r i d a. Românii din Ohrida locuesc în două mahalale, dar despărțite una de alta una — mahalaua de sus, sau mahalaua sft. Gheorghe, în partea de răsărit a orașului, situată înspre șes, iar cealaltă — mahalaua de jos sau mahalaua sft. Nicolae, situată în partea de sud-est, mai aproape de lac.

Weygand când a trecut prin Ohrida, în aceste mahalale printre Aromâni trăiau și Turci. („Arom. I, 51). Acum, pe lângă Români s'au așezat și Bulgari, cei mai mulți veniți din satele învecinate, care au luat locul familiilor românești și turcești ce au emigrat. Și în acest oraș există Români din Moscopole, dar cei mai mulți sunt originari din Lânca, din Nicea și din Grebena. Dar mai sunt și Fărșeroți ca și Muzachiari din regiunile Frașeri și Muzachea din Albania, veniți cel mult de vreo 25 de ani încoace. Aceștia din urmă iau locul Românilor din Ohrida cari emigrează.

La Ohrida sunt două biserici românești (după care și au luat numele și mahalalele) și două școli românești, câte una de fiecare mahala. Prima a fost deschisă în Mahalaua de sus, la 1868, în acelaș timp cu școala bulgărească.

Primul învățător a fost G. Tomara din Perivoli, care a învățat în România. La 1878 s'a deschis școala din Mahalaua de sus, dar până la 1897 învățătura se făcea în limba greacă, iar de atunci încoace a început să se predea în limba românească. La început erau 10—16 case de „grecomani", care se duceau să asculte slujba în Mahalaua Varoș. Învățătorii români sunt în număr de 4; 1 învățător și 3 învățătoare, câte 2 de fiecare mahala. La școala dela Mahalaua de sus, până la războiu erau 65 de elevi, iar în Mahalaua de jos erau 35 de elevi.

S t r u g a. Aici Românii nu sunt mai mulți de 50 case, iar mai înainte erau și mai puțini. Weygand a însemnat numai 100 de suflete, iar Cânciof nici nu pomenește de Români la Struga. Ei sunt toți originari din aceleași localități ca și cei din Ohrida, sunt mai ales din Moscopole — toți comercianți. Cei mai proaspeți sunt veniți din Muzachea-Albania; negustori, chirigii, păstori și muncitori. Ei își păstrează portul, în special femeile. Cei mai mulți însă sunt din satele românești din apropiere: Beala de sus și Beala de jos și se ocupă cu negoțul de băcănie și galanterie. Școala românească datează dela 1906 încoace cu 1 învățător și o învățătoare și cu 43 de elevi, aceasta înainte de a se fi închis din pricina războiului. Primul învățător a fost G. Zografu din Nijopole. (Și-a făcut studiile la Bitolia). Al doilea, Tache Perdichi din Perivoli, (a studiat tot la Bitolia); al treilea G. Mihcea (a studiat la Bitolia și la Curtea de Argeș — în România). Biserică românească nu are.

B a l a de s u s și B e a l a de j o s. sunt două comune românești așezate la apus de Struga, la graniță cu Albania. Și-au luat numele dela râul Beala care curge alături și se varsă în râul Drin.

La Beala de sus sunt 200 de case de Români, din care aproape 40 de fârșeroți, iar la Beala de jos 120 de case românești și 2—3 case albanezești (mahomedani). Bărbații din prima comună se ocupă mai cu seamă cu negoțul și cu păstoritul, iar din a doua sunt: negustori, plugari și muncitori pela moșii. Mai ales cei din Beala de sus ca negustori se duc prin Dibra. Din amândouă comunele sunt coloniști la Struga și la Ohrida (din timpuri mai vechi), la Tirana (negustori bogați), la Sofia și prin împrejurimile ei, (d. p. în satul Vrajdebna) ca și în alte părți.

În amândouă comunele sunt mulți „grecomani", mai ales la Beala de jos, unde școala românească s'a deschis încă dela 1890, dar din pricina numărului mic de elevi și din lipsa de siguranță pentru viața învățătorilor a fost închisă. Școala românească din Beala de sus e mai nouă (dela 1905) și acum în urmă a avut 4 învățători. (3 învățători și o învățătoare). Bisericile în amândouă comunele sunt în mâinile „grecomanilor".

G o p e ș. Istoria acestei comune curat românești, așezată la o distanță de 5 are drum, la nord-vest de Bitolia, este interesantă ca fiind tipică pentru soarta în genere a comunelor aromânești din Macedonia.

După tradiție, această comună a fost așezată cândva la o distanță de un sfert de oră mai la vale dela locul de unde se află acuma. Aci era o pădure în care, din pricina silniciilor turcești, locuitorii unul câte unul și-au făcut case mai la deal în pădure. ('n'Codru). La această populație mai veche, care se îndeletnicește cu chirigilicul și croitoria, s'au adăugat Românii veniți dela Moscopole — aproape 40 de case — care se deosebeau de primii și după îndeletniciri — făceau comerț cu vopsea roșie (broștă), cu untdelemn de măsline din Albania etc., mergând până la Scutarii (Albania). Alte 20—25 de familii au venit

dela Furca; acestea sunt de meserie chirigii și ciobani; vreo 20 de case sunt venite din Nicolița (meșteșugari, chirigii, păstori). Mai sunt și din alte părți. Așa, treptat, comuna s'a mărit ajungând până la 800 de case, dar după aceea a început să se micșoreze prin emigrarea locuitorilor mai ales în Bulgaria și în România. Acest proces de emigrare a urmat fără întrerupere, așa încât la 1916 o mare parte din case au rămas goale. Atunci erau 216 case cu 1070 suflete, din care 9 case de bulgari veniți din satul Smilevo și din alte sate vecine, cari s'au așezat aci după ce satele lor au fost arse în urma răscoalei (1903).

Despre soarta unor anumite familii putem să ne facem o idee din următoarea anchetă făcută de mine: din familia Pița, care numără aproape 10 case, sunt: la Gobeș 3 familii; la Sofia 5; la Sarangii 6 și în alte localități. Dabo 5 familii, toate la Sofia și la Mezra; Țingara, 3 familii la Gobeș, alta la Bitolia și alta la Plevna, unde unul din ei a dăruit teren pentru școală; Petre sau Petrescu — una familie la Gopeș; Ghiulamila — una familie la Gopeș, două la Bitolia, celelalte la Sofia (unul din ei este președintele coloniei române din Sofia); Caragea — trei familii la Gopeș, celelalte la Sofia; și Balcic — 6 familii la Gopeș.

Ca urmare a legăturilor pe care gopeșenii le aveau cu România, propaganda națională în această comună a prins rădăcini mai adânci decât în celelalte comune românești din jurul Bitoliei. La acest lucru a contribuit și organizația macedoneană [5]), mai cu seamă după răscoală. (1903). Până atunci naționaliștii și „grecomanii" aproape se egalau, dar după aceasta cei din urmă s'au micșorat simțitor, ajungând până la o treime din totalul populației.

Școala românească, care a fost deschisă la 1868, de către gopeșeanul Dimitrie Cosmescu, la început funcționa într'o casă particulară, după aceeac câtva timp în aceeași clădire cu școala grecească (în etaje diferite), iar mai târziu într'un local propriu, clădirea terminându-se la 1902, cu ajutorul dat de o „Societate" oarecare din Sofia. Până la războiu școala românească era frecventată de 120 copii, iar cea grecească de 60. Naționaliștii și „grecomanii" se duc la o singură biserică, unde la o strană *se cântă în limba greacă* iar la cealaltă în limba românească. Fiecare comunitate are câte doi preoți — toți originari din Gopeși.

C r u ș o v a. Acest oraș așezat în Macedonia de apus este cea mai mare așezare românească din regiunea Bitoliei. A fost întemeiat deasupra câmpiei orașului Perpele, pe muntele care-l înconjoară dinspre apus, pe locul unei moșii, aparținând unui turc. Inainte de a se așeza aci, moșia aparținea unui oarcare Cherim-bey, guvernator (pașă) la Bitolia. Acolo erau vre-o 10 case de paiantă, „acoperite cu paie de orz" și locuite de Bulgari, muncitori pe moșie. Pe la sfârșitul secolului al XVII-lea au venit Aromânii, care „făcându-i hatârul" lui Cherim-bey și lingușindu-l s'au așezat pe moșia lui.

Profesorului Weygand i s'a spus că această moșie a fost răscumpărată de către Aromânii din Gramoste și din Moscopole („Voscopole"). Aci treptat s'au așezat și Aromâni din comuna Denisco, din Mețova (numiți: „Moțani"), din Samarina, Perivoli (nomazi), Linotope și Niculița. Cei mai mulți înainte de a se așeza definitiv la Crușova, colindau diferitele părți ale Macedonici. In această privință este caracteristică povestirea bătrânului Sterie Costa Curte, de 82 de ani (la 1916), născut la Crușova. Tatăl său a venit acolo

5) Soc. de Cult. Mac. Română N. Tr.

necăsătorit, la vârsta de 20 de ani, din munții Morihovei, unde ca și ceilalți Aromâni, era păstor nomad. El era din „Gramoste". Au pornit *cu 12.000 berbeci*, fugind ded Ali pașa din Janina, care „administra" până la Vărdar. Când a venit la Crușova, în mijlocul comunei, acolo unde se ridică astăzi biserica grecească, sub nu păr, sub care era atârnată o icoană, era un mic izvoraș. Curte era însoțit de cei 3 frați ai săi. Din acești patru frați acuma sunt 14 case. Atunci au venit și alții: Colciul al Hasan, (acuma 5 case): una la Sofia; Cardulanlli (5 case); Ciunca (3 case), ceilalți au emigrat la Salonic și în România; Dima al Dicu (4 case); Stavre al Angheli (3 case); Dina Cațavolu (3 case) au emigrat la Scopia, tatăl lor era chirigibașiu (conducător de caravană). Tot din Gramoste au fost: Dicea al Cocu (4 case); Chehaiale erau:Cota Cotori (4 case), unul din aceștia, înainte de războiu, a plecat cu oile la Salonic, unde a și rămas; Steriul al Bajdavela (3 case); Tahanilli (4 case): Constantin, Dușu, Ianachi și Caradimitri (s'au stabilit la Sofia); Sterie Gașu (2 case); Nachi Șcaperda (4 case). Din această familie sunt: în Egipt și la Scopia; Nicolciu Teju (2 case); frații Zerde (2 case); Tase Delliu (3 case). Știu că sunt originari din comuna Denisco următorii: Mihail Denischiotu (4 case); Două din aceste familii s'au așezat la Salonic după răscoala din 1903. Ioan Boșneacu, a cărui descendenți trăesc la Sofia, dar au case și la Crușova, unde petrec vara. Din Samarina sunt două familii și se numesc: Sarmanioți, amândouă s'au mutat în Egipt, dar își păstrează casele dela Crușova. Din Perivoli sunt: Thomciu Manacu (4 familii); Sterie și Nicola Pajic (2 familii); Ușo (Sterie) Iota (5 familii). Din Metova sunt: Pitu Jovu Moțan și frații lui (5 familii). Costa Moțan (2 familii); Nașcu Moțan (2 famlii). Există deasemenea și un Cole Fărșerot (3 familii), din care a rămas numai una. După nume se vede că este fărșerot din Albania, etc.

„Gramoștenii" care s'au așezat cu turmele locuesc chiar și astăzi partea de răsărit, numită la: „strungă". Mai târziu s'au așezat și Bulgari numiți „miați", veniți din comuna Lazaro-Pole, Galicnic, Tresance, cari locuesc în mahalaua: „Ramniște". In partea numită: „La Cireș" — Mahalaua de sus — locuesc amestecați Bulgari și Români (grecomani), iar în „centrul" comunei locuesc numai Aromâni (grecomani), după cum iarăși în partea de nord: „Mociur-mahale" — mahalaua Mociur — locuesc numai Bulgari, cei mai mulți veniți din câmpia Perlepeului. Până acum 20—30 de ani miații nu se amestecau nici cu acești Bulgari și nici cu Aromânii. In partea apuseană a orașului este „Mahalaua arnăuțească", sau mahalaua lui Colinalce, în total vre-o 70—80 de case. Aci însă nu se mai vorbește limba albaneză, ci numai limba românească. Deaceea și statistica autorităților bulgare dela 1916, nu menționează la Crușova nici un Albanez.

După această statistică, populația orașului era compusă din 5201 locuitori ortodoxi din care 2316 Bulgari, 2378 „Greci" ,adică grecomani și 507 Români, adică Români naționaliști. Când a fost vizitată de Weygand, (1889) la Crușova, populația era de 12.000 locuitori, din care 7000 Aromâni, 4000 Bulgari și 800 Albanezi. Această populație, cea bulgărească ca și cea românească, a scăzut simțitor din pricina unei emigrări continue, care s'a accentuat mai ales după răscoală, (1893). când cea mai mare parte a orașului a ars.

Românii din Crușova se îndeletnicesc, în cea mai mare parte, cu creșterea vitelor: oi și capre care pasc în munți.Cei cu mai multe capete de vite se duc prin părțile Ohridei, a Chiciovei și a Velesului unde sunt munți mari. Familiile lor locuesc însă la Crușova. Mulți alți crușoveni, care se

ocupă cu negoțul sau cu meșteșugurile — cu deosebire cu aurăria („argintari"), — locuesc la Salonic, Scopia, Bitolia, Perlepe ca și în alte părți.

Cu toate sforțările făcute în ultimii 50 de ani, pentru redeșteptarea unui sentiment național, cea mai mare parte a Românilor din Crușova au rămas „grecomani". După cum ne-a explicat (la 1916) bătrânul preot aromân Papa-Sotir-Papa-Sterie, el de peste 36 de ani păstorește la Crușova. In enoria lui are numai 125 case din totalul de 1.270 de case. Din totalul caselor 480 sunt Români curați, adică naționaliști, ceilalți sunt „grecomani". Inainte de răscoală (1903) enoria lui număra 282 de case. Dar de atunci numărul lor a descrescut din pricina unei emigrări continue. Lupta pentru redeșteptarea națională a început la finele anilor 60, când s'a făcut (1869) prima încercare pentru înființarea unei școli românești, de către învățătorul Sterie N. Cionescu (Ciona), care a învățat la București, iar după aceea la Universitatea din Iași. In acest scop el a adunat în casa lui vreo 20 de copii. După o lună, în urma intrigilor mitropolitului grec dela Ohrida, școala a fost închisă de autorități. A doua încercare de a deschide școala făcută în aceeaș casă (1873) iar n'a izbutit Abia la 1876 a izbutit să deschidă școala definitiv. Trei ani după acea s'a deschis și școala de fete, iar la 1889, — încă o școală mixtă în mahalaua „Cires". In cele trei școli românești erau aproape 300 de elevi, cu 4 învățători și 5 învățătoare. Intr'un timp, pe lângă școala dela centru, s'au adăogat și două clase comerciale, 1889—1902. In timpul acesta „grecomanii" aveau 5 școli primare și o clasă gimnazială. Mai înainte aveau până la două și trei clase gimnaziale. In anul 1916 aveau 4 școli. După cucerirea Macedoniei de Sârbi școlile au fost închise.

Biserica românească la Crușova s'a deschis la 1894, Ianuarie 16, când preotul român a oficiat într'un paraclis, prima liturghie în limba română. Cererea făcută cu un an mai înainte (1893) nu izbutise. Preotul român fusese afurisit de către arhiereul grec. De data asta funcționarea ei s'a aprobat printr'un firman al Sultanului: în realitate lupta Românilor de a se despărți — și în ceeace privește biserica — de Greci, a început abia de atunci încolo—la 1884. Ei vroiau să introducă în biserica „grecomanilor" limba română, dar aceștia se opuneau". Din această pricină, deseori, se întâmplau ciocniri, scandaluri și bătăi. In numitul paraclis s'a oficiat în 1905, când s'a târnosit noua biserică ridicată în aceeași curte, și a cărei construire a început la 1897. In această privință Românii au imitat pe Bulgari. Intre aceștia din urmă și „grecomani" prima ciocnire s'a întâmplat la 1868, un an după clădirea bisericii din mahalaua bulgărească. La 1871 Bulgarii au pus stăpânire pe biserică și s'au despărțit de Greci. Iconostasul dela această biserică a fost lucrat în lemn de nuc, de către meșterii Petre și Timie (Eftimie), amândoi din Crușova. Ultimul fusese calfa celui dintâi, iar după moartea lui a continuat lucrarea singur. In biserica românească iconostasul este lucrat din lemn de tei, de către meșterul Nestor, din Lazaro-Pole, care a lucrat la el timp de un an și jumătate. Fotografia mărețului iconostas cu o sculptură de o rară frumusțe artistică, din biserica principală din Crușova, care a ars în timpul răscoalei, este reprodusă în cartea lui Weygand, Aromunen II. pl. III.

T r e s t e n i c. Era un sat curat românesc, la sud de Crușova, dar de aproape de 30 de ani este cu totul pustiu. A fost înființat odată cu Crușova, de către refugiați din Moscopole, Posana (lângă Samarina) și din alte părți. Până acum 50 de ani era un sat românesc înfloritor, ai cărui locuitori se ocupau în special cu spoitoria (gunusari), dar de atunci încoace locuitorii

lui, în urma tendinței generale la Români, de a se aduna, pentru mai mare
siguranță, în comune mai mari, a început să se stabilească treptat la Crușova,
Perlepe și în alte părți, până când în cele din urmă s'a mutat tot satul.
Pe timpul călătoriei lui Weygand (1889) satul era încă în ființă și avea 180
de locuitori (Aromân. II. 287); Românul, I Nenițescu (1892) deasemenea îl
pomenește, și încă cu 400 de locuitori (pag. 87) Cănciov dă 95 locuitori
români.

B i r i n a. Puțin înainte de Trestenic a rămas pustiu și micul sat ro-
mânesc Birina, înființat tot pe timpul când s'a înființat Crușova și tot așa în
apropierea ei. Cei mai mulți din locuitorii lui s'au mutat la Crușova, Perlepe
și în alte părți.

P e r l e p e. Statistica bulgărească dela finele lui Decembrie 1915,
menționea pentru Perpele 20.375 locuitori, din care mahomedani (Turci și
Țigani) 4.703 locuitori și creștini (Bulgari și Români) 15.672. Românii astăzi
nu trec de 150 suflete (30 de famlii), deși mai înainte erau mai mulți. Wey-
gand (1889) îi socoate la 500 suflete. Nenițescu (1892) — 1.000 — 1.100 suflete.
Canciof (1900) 480 suflte. Toți noui veniți de vreo 50—60 de ani încoace, veniți
dela Crușova, sau din satele românești din apropierea Crușovei, — acum dis-
părute — Birina și Trestenic. Astfel, Chiriu Dimitriu „Plociar" a venit cu
50 ani înainte cu tatăl său dela Crușova. Tot așa Sterie Buzdra, născut la
Perlepe (54 ani) se trage dintr'o familie dela Crușova. Bunicul său se stabilise
la Crușova dela Birina, familia Capca este deasemenea dela Crușova. De
fapt sunt două familii — una „românească" (Mihail) cealaltă „grecească"
(grcomană) Tașcu. Dela Trestenic sunt câteva familii de „spoitori" (4 familii).
Tot dela Crușova este și Vangheli Dumitrescu *comendgiu* [6]); toți aceștia sunt
„Români" adică Aromâni negrecomani. Mai sun în această categorie și Costi
Pendifranga, fratele său Naum Pendifranga, Miciu Eftimiu Magiari, Vanciu
Cașa, (copiii lui sunt în America). Iordan Dimitri (tatăl său era spoitor). Coli
Cafegi, Spiro și Gheorghe Magiari (2 frați); Theohari Capidan: are 3 fii: Pe-
ricle, pictor, Stavri și Teodor — ultimul este acuma profesor la Universi-
tatea din Cluj (Ardeal); Costi Tofa și Mihail Mărăcine (acum în România).
Mihail Anastase Rúcina a fost „român", apoi a devenit „grecoman". Greco-
mani originari tot din Crușova, mai sunt: Toma și Costi Barda (doi frați),
Gorciu Ghira, Cristu și Dimitrie Magiari („români"). Toți Magiarii au o singură
obârșie. O casă Damu (trei frați: unul din ei Tache Damu trăește la Sofia;
ceilalți doi: Naum și Cristu au rămas la Perlepe. Ghica Constantin, apoi Di-
mitrie și Tașcu Cărțută, a cărui soție este la Moscopole. Toți sunt mește-
șugari buni, în special croitori, pantofari, argintari, căldărari. deasemenea și
negustori.

După cum se vede din acest tablou cei mai mulți (aproape 20 de case)
se simt și se socotesc „Români", mai puțin fac pe „Grecii" (cca. 10 case).
Lupta pentru emanciparea națională și aci n'a fost mai slabă, decât a fost în
comune mai curat românești. Biserica românească a fost zidită la 1871 și
deasupra porții, pe o placă, avea următoarea inscripție: Ελληνική βλαχική εκκλησία
(Biserica greco-românească). Cu firman din partea Sultanului se aprobă con-
struirea unei biserici pentru „Români" (Vlah-taifasâna). Ca urmare însă a dis-
pozițiunei dată de patriarhia greacă, după care Românii să nu fie recunoscuți
ca o naționalitate distinctă, inscripția a fost înlocuită cu alta, scrisă pe dosul
aceleași plăci, care se află deasupra porții și pe care se poate citi: Ελληνική
εκκλησία Μεταμορφώσεως (Biserica greacă, Schimbarea la Față). Biserica de fapt

(Biserica greacă, Schimbarea la Față). Biserica de fapt a fost zidită
pentru grecomani, atât Români cât și Bulgari. Pentru a stăpâni vechea
biserică, singuri Bulgarii au dat pentru ridicarea celei noui 25.000 de
piaștri. Restul sumei a fost strânsă la marile târguri ce se țineau pe vremea
aceea la Perlepe. Din pricina vecinicelor certuri cu grecoromanii, naționaliștii
români se duceau la biserica bulgară. In curtea bisericii grecești s'a clădit și un
imobil pentru școala grecească. Afară de aceasta mai era o școală grecească
și în altă parte a orașului. Invățătorul și învățătoarea erau trimiși de Si-
log = Σίλλογοσ [1]).
Școlile erau de fapt întreținute de guvernul grec și de comunitatea locală.
Școala românască a fost înființată la 1878 de către învățătorul Dimitrie
Niculescu, din Târnova, absolvent al școlii normale din București. Fuseseră
înscriși aproape 95 de elevi — băeți și fete. Atunci s'a înscris Sterie Buzdra
din Perlepe, care mi-a spus că pe lângă copii de aromâni s'au înscris și
copii de bulgari; anume un oarecare Vasil Tomof, telegrafist (în timpul răz-
boiului la Scopia), Hristea Popadamof — acum preot, undeva, în Bulgaria
și alții. După războiul balcanic aci era învățător Dimitri Joga din Târnova,
absolvent al liceului român dela Bitolia, (5 ani), iar mai înainte fusese învă-
țător în Meglenia și Cumanova (1901—1902). Pela 1915 școala românească
dela Perlepe era frecventată în total de 20 elevi — băeți și fete.

Despre relațiunile dintre Români și Bulgari în Macedonia și despre ati-
tudinea lor față de „grecism" este curios faptul care ne-a fost povestit de
un Bulgar dela Perlepe, anume Ivan Șabanov (60 de ani, la 1916). Dela 1859
până la 1862 el a învățat la școala greacă din Magarova, unde pe atunci era
învățător un oarecare Stavros Apostolidis (adică Cârstea Apostol) Bulgar din
Resna. Acesta își făcuse studiile la Atena și era profesor la clasele gimna-
ziale dela școala greacă din Magarova, înființată mai de mult. Invățător la
școala primară era Constantin Cocoșu, grec din Cojani. Șabanof a învățat
un an cu acest Cocoșu și un an cu Stavros Apostolidis. Intr'un an se treceau
câte două clase; la Magarova el a terminat doar clasa a patra primară (în
primul semestru) și apoi cl. I—III la gimnaziu. Primele trei clase primare
le făcuse la școala greacă din Perlepe cu Petru Orlov, probabil din Castoria.
Lui i-a urmat ca învățător Cuzman Șapcaref dela Ohrida. Acesta din urmă
învăța pe copii și limba bulgară. Când „Grecii" adică grecomani s'au des-
părțit de biserica bulgară, Petru Orlov s'a băgat cântăreț la biserica bulgară.
Inainte de acest Petru Orlov, la Perlepe a fost învățător Xenofon I. Jinzifov,
de care abia își aduce aminte: tânăr, blond, cu ochi albaștri, Jinzifov era în-
vățător particular la Hagi Ilia, care îl plătea, dar totodată făcea lecții și la
școala dela biserică. Ceilalți învățători erau plătiți de biserică.

Români (Țințari) se găsesc în cea mai mare parte din orașele Mace-
doniei, veniți maicuseamă din părțile Bitoliei. Astfel, crușoveni, ca mici ne-
guțători, există la Veles (cca. 40 case), unde dela 1893 au și școală românească.
In Scopia trăesc mai mulți Români (până la 150 case), împărțite în „Români"
și „grecomani", aceștia din urmă întreținând o școală grecească. Tot din
Crușova sunt și Români dela Cumanova, unde nu sunt mai mulți ca 20 de
familii, dar au avut școală românească încă dela 1828.
Un mic număr de români, aproape 30 familii, se găsesc și la Florina
— la sud de Bitolia. Ei simpatizează cu Bulgarii și se bulgarizează repede.

1) (Societatea pentru întreținerea școalelor grecești din imperiu).

Weygand (Arom. I. 122). Ei ne spune că şeful partidului bulgar, este un Român, originar din Nevesca. Prin poziţia sa Florina face legătura între grupul român din părţile Bitoliei şi aşezările româneşti din Macedonia de nord.

V

In Macedonia de sud, Românii sunt răspândidţi în grupe mici, aşezaţi pe înălţimile munţlor, pe povârnişuri, care, mai înainte, erau colonizate de Bulgari, după aceea de Sârbi şi de Albanezi. In oraşe cu populaţie mixtă, s'au aşezat deasemenea şi Români cari au coborât de la munte. Astfel, asemenea mici insule există în munte între câmpia Florinei şi basinul Ostrovului pe de o parte şi acea de la Castoria pe de alta (Nevesca şi Pisoderi); între aceea dintre Castoria şi Ostrov (Vlaho Clisura); şi între basinul Ostrovului şi câmpia Salonicului (satele din muntele Neguş).

Despre întinderea şi numărul lor de pe la sfârşitul războiului se poate găsi ceva în studiul antropogeografic a lui Bor. J. Miloievici: (Jujna Makedonia. Naselia sărpschih zemallia X, 1921.[1])

N e v e s c a. Comună bogată aşezată sus pe povârnişurile muntelui Vici, la sud de Florina. Are 50 de case de peatră, cu două caturi. Locuitorii sunt bogaţi. Bărbaţii sunt comercianţi în Egipt şi în România. Dar sunt şi din aceia care se ocupă cu oieritul. Incercarea pentru înfiinţarea unei şcoli româneşti s'a făcut la 1875, dar şcoala s'a putut deschide abia la 1878.

B e l c a m e n. Este situat la mijlocul drumului dintre Florina şi Nevesca, deasupra câmpiei Florinei. Are aproximativ 150 case de Români şi 50 de Albanezi-creştini. (cf. Miloevici: Jujna Makedonia, p. 20). Inainte Românii erau mai puţini. (După Weygand şi Cânciov, 1100 s.) Satul a fost întemeiat la 1848 de către Albaneji, veniţi din Epir, din satul Pilgades (cf. Canciov, p. 88). Şcoala românească întreţinută de Statul românesc există încă dela 1880, dar a funcţionat regulat numai dela 1905. Lupta împotriva grecismului, din partea căruia sunt şi Albanejii din localitate, a fost neputincioasă faţă de Românii naţionalişti. Locuitorii se ocupă exclusiv cu păstoritul; ei îşi pasc turmele vara prin munţii Nereda, iar toamna coboară la iernatic în câmpia Salonicului. Familiile rămân tot timpul în sat.

N e g o v a n. Acest sat a fost întemeiat la 1860 de Albaneji, veniţi din Epir (Arghirocastro). Au mai venit şi 20 de familii de Români din Belcamen. Descreşterea populaţiei româneşti este însemnată. Miloevici în timpul răsboiului a însemnat numai 3 familii de Români, pe lângă 1100 case de Albaneji; pe câtă vreme Weygand dă 20 de case Români şi 150 Albaneji, iar Cânciov 100 Români şi 620 s. Albaneji.

In aceiaşi regiune, după Cânciov (pag. 250) se găseau Români şi în satul Elovo (90 suflete Români, 750 Albaneji creştini). Miloevici (pag. 20) dă numai 6 case de Albaneji şi nu dă nici un Român. După Cânciov (pag. 103) mai erau în satul Lescoveţ şi câteva familii de Români din Nevesca.

P i s o d e r i (Psoder) sat curat românesc. (200 case) pe drumul dela Florina, la Castoria, la isvoarele râului Bistriţa. Populaţiunea provine din Alba-

1) Macedonia de Sud, Colonizarea pământurilor sârbeşti (nota tr.).

nia. Bărbaţii până acum în urmă se duceau acolo ca hangii (cf. Weigand, Arom. I, p. 123—124).

Pe muchia muntoasă dintre câmpia Bitoliei şi povârnişul Castoriei din Albania. Bărbaţii până acum de curând se duceau după afaceri în Alba-boiului a notat numai trei familii de români, pe lângă 110 case de Albaneji; există deasemenea un sat românesc cu totul răsleţ. Acesta este satul:

Dealtminterea în părţle Castoriei există Români nu numai în oraşul Castoria dar şi la Hrupişte.

C a s t o r i a. Românii (nu mai mulţi de 20 de case) s'au aşezat cu 50 de ani în urmă, venind dela Sanmarina şi Gramoste. Ei sunt până într'atâta înecaţi de influenţa grecească, infiltrată prin şcoală şi biserică, încât şi în casă vorbesc limba greacă. In această privinţă ei împărtăşesc soarta unei mari părţi de Bulgari cari şi ei s'au grecizat. Deaceea nici n'au fost menţionaţi în statistica lui Cânciov. (Weigand dă 100 suflete, Mişef 13—14 case, Miloevici 50 de case).

H r u p i ş t e. Târg lângă râul Bistriţa, la sud de lacul Castoria, o oră şi jumătate depărtare de oraşul Castoria. Populaţia (750 case) este amestecată. Alături de Bulgari (300 de case, Turci 250 de case) sunt şi Aromâni până la 200 case (1000 suflete), din care o parte s'au grecizat. Miloevici (p. 18) menţionează 50 de case grecizate „Slavi şi Români". Mişev dă 20 case Greci. Românii după origine sunt din Sanmarina, Pisoderi, Gramoşte, dar sunt şi fârşeroţi. Aceştia se află sub puternica influenţă a propagandei romăne. Şcoala românească a fost înfiinţată la 1881. La 1905 avea peste 50 de elevi şi eleve, într'un singur local, dar cursurile se făceau separat, cu 4 învăţători şi două învăţătoare.

In părţile Castoriei mai sunt şi alţi Români, veniţi mai de timpuriu din alte localităţi şi anume în satele următoare:

N e s r a m, are 10 case de Români alături de 455 case de Bulgari. Românii s'au aşezat aici cu 50 de ani în urmă, pe la 1877. Ei se ocupă şi până astăzi cu păstoritul.

M o v r o v o. Pe partea răsăriteană a lacului Castoria — trei case de Români emigraţi din Gramoste. (Miloevici, p. 41). Altminterea populaţiunea (250 de case) se compune dintr'un număr aproape egal de Bulgari şi Turci, pe lângă asta, parte din Bulgari sunt grecizaţi.

Pe povârnişul muntos dintre Castoria şi cotitura Ostrovului există un mic grup de aşezări româneşti care serveşte drept frontieră etnică între populaţia bulgărească dintre Castoria şi Ostrov şi anume:

C l i s u r a. (Vlaho Clisur). Acest orăşel, la o distanţă de 5 ore de Castoria, este cel mai mare ca aşezare curat românească, situat pe muntele Muric. Populaţia numără aproape 700 de case. Bărbaţii pleacă în străinătate: cei mai mulţi sunt comercianţi şi argintari, care se duc la Constantinopole, Brăila şi Bucureşti. Aci s'a introdus învăţământul în limba românească încă dela 1862, de către pionerul culturii româneşti, Apostol Margarit, originar din Clisura [7]). Sentimentul naţional, cu toată opoziţia „Grecomanilor" şi a intrigilor greceşti, este destul de ridicat.

7) Afirmaţia autorului este greşită. Apostol Margarit este originar din Avdela.

S i s a n i i (Sanlic). Este aşezat la sud de Vlaho Clisura şi a fost cândva un mare şi înfloritor oraş. Decăzând, populaţia lui s'a aşezat la Blaţa, Pojani şi Sacistea. (După Weigand, tot mai erau 100 suflete rom. iar după Câncev 400 Rom. şi 400 Greci. Miloevici nu-l pomeneşte).

B l a ţ a. (Blaţa grecească). A fost întemeiată de Aromâni, imigraţi din apropiatul oraş Sisanii pe jumătate grecizaţi. (După Weigand 800 suflete, după Canciov 1200 de Greci şi 1300 Români. La Miloevici nu este menţionat. Weigand pomeneşte de încă o aşezare românească, lângă Sisanii anume: Pepelişte cu aproape 100 suflete Români. (Arom. 1, p. 100). In apropiere se află satul Lâça (Lânca) cu vreo 100 case, din care 20 de case Români, celelalte Turci şi Ţigani.

S a c i s t e (Satista). Populaţia acestei comune (după Cânciof, la 1900, era de 4800 suflete) este compusă exclusiv de Aromâni grecizaţi, dintre care, pe vremea călătoriei lui Weigand, numai bătrânii înţelegeau limba românească. (v.: Arom. 1, 129). Ei sunt emigraţi din Sisanii, de unde aşişderea provin şi locuitorii din Blaţa şi Cojani. La 1912, aici au emigrat şi toţi Bulgarii din satul Dupiac, care a fost incendiat de Turci. (v: Miloevici p. 103).

C o j a n i. Ca şi cei de la Sacistea şi de la Blaţa şi Aromânii de aici au venit dela Sisanii şi s'au grecizat. Sunt aproape la 60 de case.

In cotitura Ostrovului, pe ramificaţiile munţilor care o înconjoară mai sunt câteva aşezări aromâneşti.

P a t e c i n a. Sat curat aromânesc, aproape 150 case. A fost întmeiat la începutul secolului al XIX-lea de fărşeroţi care s'au refugiat din pricina silniciilor administraţiei lui Ali Paşa şi s'au aşezat aici pe munte, „într'un loc adăpostit". La început era o aşezare de vară (colibe), ca refugiu pentru familiile aromânilor care-şi păşteau turmele în munţi, iar iarna coborau toţi la câmpie. Bănuiţi că ajută cu hrană pe comitagii (revoluţionari) care se refugiau prin munţi, ei, acum 20 de ani, au fost nevoiţi să-şi părăsească oieritul, să vândă turmele, apoi să se ducă să-şi câştige existenţa în America Familiile lor însă locuiesc tot aici, în case frumoase, cu câte două caturi, (v: Miloevici, p. 101—103). Fără îndoială trebuie să fie acelaş sat — Patecina — care, după Cânciof, (p. 149) a fost locuit de Bulgari, numai 100 suflete.

G r a m a t i k o v o de S u s, ca şi la Patecina, aici la început erau colibe româneşti, iar acuma este un sat curat aromânesc, în care locuesc familiile de aromâni cari se duc după afaceri în străinătate. (100 case, — cf. Miloevici pag. 26, 109). Mai înainte în sat erau şi 2—3 case de Turci.

Satul Gramaticovo prin poziţia sa, în apropierea muntelui Caratas, nu este departe de cunoscutul grup aromânesc din muntele Doxa, la apus de Veria şi Neguş. Acest grup, pe vremea călătoriei lui Weigand, era compus din 8 sate aromâneşti (colibe). Două numite Selia sau Sele, după aceea Volada (50 case), Maruşa (130 case), Doliani (90 case), Xerolivadi (150 case), Castania (70 case), Ţărcovean (50 de case). După Cânciof, aceste sate erau locuite de 7890 suflete. Au venit din satele Pindului, mai ales din Perivoli şi din Avdela. Ei locuesc cu turmele, care vara pasc aici, iar pentru iernatic coboară cu familiile lor le Veria şi în câmpia Salonicului. Dealtfel, în oraşul Veria, unde sunt vreo 50 de case de Români, şcoala românească a fost înfiinţată la 1870. La început era frecventată de copii românilor dela munte, care iarna coborau la oraş. Se pare că unele din aceste sate de vară astăzi nu

ma există. Miloevici pomeneşte numai de „Xerolivadi" şi de un alt sat „Călive" ca sate păstoreşti de vară în acest loc, a căror locuitori deasemenea coboară la Veria. (v: p. 127). Românii în afară de Veria, coboară pentru ernatic şi la Niausta, unde deasemenea există 50 de familii şi o şcoală românească.

Pe muntele Paiac, în vecinătatea Aromânilor megleniţi, există tot aşa o colonie de aromâni din Pind [8]), numită Livăzi. De fapt sunt două sate de colibari de acest fel: Livadia şi Livadiţa, sau Livada Mare şi Livada Mică, care după sft. Dumitru coboară cu familiile şi cu turmele la câmpie, iar după sft. Gheorghe se întorc la munte.

Intre Niausta şi Vodena, pe muntele Carataş, nu departe de Gramaticova de sus, există satul aromânesc Fetiţa (50 de case). Aceşti Români vara se duc cu turmele şi familiile la Caimacealac. Vara rămân în sate numai două până la trei familii. (cf. Miloevici, p. 128).

L a V o d e n a ca şi la Niausta există populaţie aromânească (circa 200 case). Unii sunt comercanţi, alţii, mai mulţi, păstori a căror familii rămân aici pe tot timpul anului. Şcoala românească de aici, deschisă la 1905, era frecventată şi de copiii aromânilor dela munte cari iernau aici.

L a G h e v g h e l i deasemenea există Aromâni (20 de case) şi o şcoală româneasiă.

In oraşul S a l o n i c populaţia românească nu prea strălnceşte. Românii alături de Bulgari, prin repedea lor grecizare, totdeauna au contribuit ia întărirea elementului grec din oraş. Şcoala Comercială românească a fost înfiinţată mai mult spre a se ţine seamă de populaţia românească din interiorul Turciei. Şcoala primară a fost înfiinţată abia la 1900.

In Macedonia de Răsărit foarte mulţi Aromâni, din oraşul Moscopole şi din satele dela Pind şi dela Vlaho Livadi precum şi câţiva din Vlaho-Clisura s'au aşezat în oraşul Serez. Aici ei sunt de fapt populaţiunea care reprezintă elementul „grec" (sunt mai mult de 1000 suflete). Şcoala românească, înfiinţată la 1900, a putut să atragă numai pe copiii coloniştilor aşezaţi mai de curând.

Deasemenea se mai află Români şi la B a i r a c l i-G i u m a i a sau Giumaia de jos) mai mult de 100 de case. Apoi la D e m i r h i s a r (200 de case), dar mai ales în satul P o r o i de s u s (cu şcoală românească).

C o c e a n i, (cu şcoală românească) precum şi în alte părţi. Dar aceşti Români sunt cu totul răspândiţi prin munţii — Hosogov şi Rodopi — aşa cum îi găsim pe aici pe colo şi în Macedonia centrală, la Morihovo etc.

Un grup separat, geograficeşte bine definit, în Macedonia este reprezentat de Români megleniţi cari după limbă, după tipul fizic, ca şi după felul lor de viaţă, se deosebesc cu desăvârşire de ceilalţi Aromâni macedoneni (Ţinţari). Acest grup este format de fapt din 11 sate, (din care unele în regiunea Meglen la nord de Salonic şi la apus de Ghevgheli sunt pe cale de a se bulgariza). De aceea, acest grup de Aromâni, cu drept cuvânt, a fost numit de primul cercetător al limbii, vieţii şi a întinderei lui: „Aromânii megleniţii", (G. Weigand, Vlacho-Meglen, Lepzig 1892).

Limba lor este până intratâta de deosebită de aceea a celorlalţi Români, încât aceştia nu o înţeleg; de aceea când se întâlnesc, un Aromân şi

8) Nu din Pind, ci din Gramoste. N. Tr.

un Vlah meglenit, ei, de obicei, se servesc de limba internațională macedoneană — adică limba bulgară [9]). Se constată anume că limba megleniților este mult mai apropiată de Daco-Romána decât aromâna, mai ales în lexicon, dar cu toate acestea este atât de deosebită și de această din urmă, încât trebue socotită ca un dialect aromânesc aparte, atât față de cele două cât și de limba istro-românească. Pe lângă asta se constată că nici ei nu sunt locuitori băștinași ai regiunii unde se află așezați astăzi. Acest lucru se vede din nomenclatura locală, care în întregime este bulgărească. Până și numele satelor sunt bulgărești. Despre o imigrare din altă parte nu se păstrează nici o amintire, cu atât mai puțin despre o imigrare a lor dela sud, de unde s'au răspândit Aromânii prin Macedonia. Este clar că ei au venit și s'au așezat aici în epoca despărțirii străromânilor și așezărei lor în diferitele direcțiuni și de sigur mai târziu decât toți ceilalți, dar în tot cazul independent de ceilalți Aromâni. Sunt și învățați cari vor să-i scoată ca făcând parte, „din Vlahii Balcanici", care au luat parte la întemeierea celui de al doilea Imperiu bulgar al Asaniștilor. (Weigand, „Etnographie von Makedonien", pag. 12 și urm.).

Incă dela prima sa călătorie la acești Aromâin, Weigand a observat că ei au tipul mongolic, după care se deosebesc nu numai de Aromâni ci și de populația bulgărească din împrejurimi. El și-a exprimat părerea că ei ar reprezenta o populație mongolă românizată. Defunctul Jirecek leagă acest fapt cu dovadă istorică despre așezarea unor prizonieri Pecenegi în această parte, la 1091, pentru a conchide că ei ar reprezenta pe descendenții de sânge ai acestor Pecenegi.

Particularitățile fizice ale „șopilor" se explică tot așa prin așezarea unor Pecenegi în câmpia sofiată. (Arhiv für slav. Phil. XV, 97—98).

In opoziție cu Aromânii care sunt fie păstori și chirigii prin munți, fie comercianți și meșteșugari prin orașe, Aromânii megleniți se ocupă cu agricultura, grădinăria și creșterea gândacilor de mătase. De aceea și Aromânii din satul învecinat, Livăzi, depe muntele Paiac, care pentru iernatic coboară intr'unul din satele din Meglenia, anume la Cernareca, se uită la ei cu superioritate și, cu toate că nu arareori se căsătoresc cu femei meglenite, nici-odată însă nu-și mărită fetele după Aromâni megleniți. Pământul este bogat, dar pe timpul Turcilor, majoritatea satelor fiind așezate pe moșii care apar-țineau beilor (boerilor), populația zăcea în mizerie. Iar în timpul războiului tot pe aici trecea frontul dela Salonic.

Weigand, pe baza informațiunilor luate dela primari — cogeabași — socotește (1889) populațiunea tuturor celor 11 sate la 1645 case cu o cifră rotundă de 14.000 locuitori și anume:

Nănta — 450 case 3900 suflete
Borislav — 45 case 450 "
Lunguntși— 120 case 900 "
Oșani — 230 case 1500 "
Lumniță—350 case 3000 "
Huma — 70 case 700 "
Sirminina — 60 case 500 "
Coinsco — 100 case 800 "

9) Inexact. Mulți, Românii macedoneni — în special femeile — și toți Ro-mânii dela Pind nici nu cunosc limba bulgară spre a se putea servi de dânsa. Un Aromân și un Vlah meglenit se înțeleg foarte bine, fiindcă deosebirea dintre dia-lectul aromânesc și sub dialectul meglenit nu este așa de mare. (not. tr.).

Cupa — 80 case 800 "
Țarnareca — 80 case 800 "
Borovița — 130 case 1000 "

Aceste cifre la Cânciof sunt mai mici. (pag. 152—153).

Populația primului din aceste sate, Nânta este de religie mahomedană. A trecut la această religie pe la finele secolului al XVIII-lea și foarte repede s'a atașat de ea.Locuitorii celorlalte sate sunt ortodoxi. Ei se găsesc sub puternica înrâurire a populațiunei bulgare din împrejurimi, al cărui port l'au și adoptat. Cântă cântece bulgărești și sunt pe cale de bulgarizare. In satul Cernareca populația este pe jumătate bulgarizată, iar în apropiatul Dosovița — cu totul. Pe timpul călătoriei lui Weigand numai bătrânii din acest sat mai știau românește.

Pentru redeșteptarea sentimentului național la Aromânii din Meglenia fuseseră înființate, după 1890, școli românești în câteva din aceste sate: la Lumnița, Lunguntși, Huma, Borislav și Cupa. Prin această influența grecească fusese destul de mult înlăturată.

. . .

Din expunerea de mai sus este clar că Aromânii macedoneni, care aparțin celor două ramuri ale ginții române, Aromânii și Vlahii megleniți, nu prezintă o masă mai compactă nicăeri în Macedonia, nici chiar în ținuturile dela apus și sud, unde se întâlnesc mai des. Apoi și numărul lor este mărginit, cu toate că el a fost grozav de urcat din partea Românilor, mai ales pe timpul răsboiului Balcanic, când se vorbia despre existența a 1.200.000 Români în Peninsula Balcanică, din cari 500.000 numai în Macedonia ! [10]).

Viața pastorală și împrăștierea în grupe mici prin munți au ajutat mai mult ca ori și ce la păstrarea limbii și naționalității lor (a Aromânilor). *Cu coborârea la câmpie și așezarea lor prin orașe încep să se nască condiții pentru amestecul lor cu populația locală. Mai cu seamă la orașe influența greacă, prin biserică și școală, este atât de puternică, încât în cea mai mare parte, propriu zis, Aromânii sunt singurii ei reprezentanți.* Puternica propagandă națională, începută încă dela aul 60 a veacului trecut și susținută de guvernul român, ajută prea puțin pentru scăparea românismului din Macedonia și în general din ținuturile dela sud-vest a Peninsulei de soarta ce le-a fost hărăzită. *Condițiunile create acum în urma răsboiului, cu toate garanțiile date minorităților în tratatele de pace, în această privință, le sunt încă și mai defavorabile* [11]).

Prof. ST. ROMANSKY

Traducere din limba Bulgară
de **C. CONSTANTE**

10) (Vezi de pildă broșura: România și Popoarele Balcanice, Buc. 1913, p. 34 — Ed. de „Liga Culturală pentru Unirea tuturor Românilor" — cf. deasemenea D. Michef, Cuțovlahii in Macedonia, privire statistică, etnică, bisericească, școlară, Sofia 1918).

11) Autorul — ca de altfel, toți aceia cărora existența poporului român le stă în gât, combate continuitatea lui în aceste plaiuri. Argumentele lui sunt atât de slabe încât nu merită un alt răspuns. Subliniierile sunt ale noastre. not. tr.

CREDINŢELE ŞI AMINTIRILE DIN COPILARIE LA BAZA VIEŢII NOASTRE

Ori unde ar fi mânat de vânturile vieţii, omul rămâne mereu legat cu gândul şi cu sufletul de locul unde a văzut prima dată lumina zilei — de *locul natal*[1]).

Acest loc îi va rămâne pentru totdeauna centrul vieţii, pentru că acolo a cunoscut prima dată lumea, prin prizma căreia va judeca apoi toate lucrurile de care se va lovi în calea vieţii, fără putinţă de a o mai uita.

In jurul acestei lumi iniţiale se vor mai adăuga multe altele, va mai îndrăgi şi alte lumi şi alte locuri, dar pe cele dintâiu nu va putea niciodată să le mai uite, ele fiind adânc întipărite în fiinţa lui şi fără ele ar crede că se prăbuşeşte în abisuri, lipsindu-i unitatea de măsură a lucrurilor.

Toată viaţa se va simţi tributarul acestei lumi iniţiale, pe ale cărei frumuseţi — aşa cum le-a văzut el şi le va simţi mereu — va căuta să le prezinte atenţiei altora ca cele mai alese şi demne de cunoscut şi apărat.

Poate numai un om care nu a cunoscut o asemenea lume iniţială, nu ar putea înţelege acest lucru elementar şi profund uman, de a te gândi şi lucra şi pentru lumea din care ai ieşit, pentru că altfel ai fi încarnarea egoismului integral.

Plecând dela aceste considerente, mă duc cu gândul la anii copilăriei, la cei mai frumoşi ani ai fiecărui om, când are de luat totul din jurul său şi nu are de dat nimic, pentru că atunci el numai învaţă — fără să-şi dea seama — ce are să facă mai târziu, când datoriile vieţii se vor lăsa pe umerii lui cu toată greutatea şi caut să desluşesc din noianul amintirilor cum anume s'au scurs acei ani, atât de frumoşi despre care am amintit mai sus.

Erau zile nesfârşite de plăceri şi bucurii! In grupuri mari de copii, de cum începea primăvara cu zilele ei calde şi însorite, plecam pe uliţele satului sau prin grădini şi ne făceam de joc cu cele mai neînsemnate lucruri.

Unii alergau să prindă fluturi şi dacă prindeau unul alb, ziceau că o să aibă faţa albă toată vara, iar de era culorat şi cu pete pe aripi, ziceau că o să aibe pistrui pe faţă. Alţii se urcau în pomi, la cuiburi de ciori sau alte păsări, să ia ouă sau chiar pui, cu care apoi ne jucam, fără să ne dăm seama dacă am făcut bine sau rău, în lipsa altor cunoştinţe despre zoologie.

Altă dată ne duceam pe poiană, după brânduşi şi alte flori de câmp şi atunci se întâmpla să vedem primii vestitori ai primăverii: rândunici şi berze. De rândunici nu se lega nici-o credinţă, dar despre berze erau mai multe. Dacă prima dată vedeai barza jos, însemna că vara o să fii bolnav; dacă o vdeai în sbor, însemna că o să fii sănătos şi-i cântam:

Barză, barză,
— Ce-ai în cioc?
— Un boboc.
— Ce-ai în guşă?
— O căpuşe.
— Dar în picioare?

1) Pe marginea unor amintiri din satul *Bălii*, jud. Vidin (Valea Timocului), sat curat românesc cu peste 1,000 loc.

— Rişchitoare.
— Dar în pene?
— Frigurile mele, du-te cu ele!

După cum se vede răspunsurile erau date tot de cel care întreba, pentru ca să ajungă la concluzia ce dorea, ca barza să se ducă cu „frigurile lui", iar el să rămână sănătos tot anul.

Tot de barză se mai legau şi credinţele, că voiu avea atâtea cămăşi — făcute de mama — câte berze am văzut prima dată primăvara, sau dacă-l vedeam pe unul din tovarăşii de joc, desculţ şi în cămaşe şi în izmene, îi ziceam că a văzut pui de barză.

Cu cât înaintam în primăvară, cu atât începeau să vină dinspre miază zi păsările călătoare: turturica, cucul, pupăza, prefăcătoarea (privighetoarea) ş. a. Mi-era mai mare frica dimineaţa să ies din casă nemâncat, fiindcă dacă erai nemâncat şi auzeai o pasăre cântând: te spurca. De era cucul, aveai să cucăi toată vara să nu mai poţi lucra; de era pupăza, avea să-ţi pută gura toată vara ş. a.

Când am crescut mai mari, ne ţineam după cortegiul *păpărudei*.

La păpărudă[2]), fetele din sat se adună în grupuri mari de câte 20—30, aleg pe una din ele, pe care o îmbracă în boji (bozi) verzi, sau în ramuri de salcie verde, din cap până în picioare, numită *păpărudă*, iar celelalte având fiecare câte o traistă la gât şi o prăjină albă de salcie (curăţată de coaje) în mână, pleacă din casă în casă, cântând, în cor, păpăruda, astfel:

Păpărudă-rudă,
Ia ieşi de ne udă:
Cu găleata-leata,
Peste toată gleata[3]).
Crească grânili
Cât prăjinili;
Dară oarzăli —
Cât rogoazăli;
Dară meiurili —
Cât bordeiurili...

După această urare, care se vede că datează de mult, de când oamenii trăiau în bordee şi poate că pe atunci erau mai fericiţi, flăcăul casei, care şi-a pregătit apa din vreme, iese cu găleţile cu apă şi le varsă pe *păpărudă* şi pe fetele ce o însoţesc, pentru ca la vară să plouă şi să fie belşug la câmp, iar stăpâna casei dă fetelor daruri: lână, câlţi de cânepă, ouă, untură, brânză, unt, mălai ş. a. pentru ca şi acestea toate să se facă din belşug.

După ce a terminat de umblat prin sat, *păpăruda* cu toate fetele ce au însoţit-o, se retrage la casa uneia din fete, unde li s' apregătit masa de prânz, şi după ce mănâncă, îşi împart darurile adunate şi fie care fată pleacă acasă şi cu asta păpăruda a luat sfârşit.

Toate aceste amintiri, credinţe şi obiceiuri din lumea noastră primară, ne rămân în suflet şi ne revin mereu în gând, cu aceeaş întreagă putere de impunere ca atunci când s'au născut, spre deosebire de cele de mai târziu, care adesea se şterg şi ne dispar din minte, fără să lase vre-o urmă după ele.

2) Păpăruda are loc întotdeauna a treia Joi după Paşti în timpul dimineţii.
3) Credem că este cuvântul „Gloată" diformat.

Iată de ce, cele dintâiu, formează legătura indestructibilă între noi şi lumea din care am plecat. Ele sunt forţa motrice, care ne aduc la realitate şi ne fac să gândim şi să lucrăm pentru cei rămaşi pe locurile de unde am plecat.

Deci, însăşi forţele noastre biologice ne fac să fim conservatori, întâi faţă de lumea noastră primară şi apoi de marea familie a neamului, în care se integrează cea dintâiu.

Acestea sunt cauzele, pentru care noi Românii Timoceni nu putem să nu ne gândim şi la fraţii noştri rămaşi acasă, sub stăpâniri streine, să lucrăm pentru ei, pentru păstrarea fiinţei şi vieţii lor, deoarece altfel i-am pierde; streinii i-ar face să adopte alţi strămoşi, uitându-i pe ai lor, iar noi, care credem cu tărie, că într'un fel sau altul, ne vom întoarce iarăşi la ei, nu i-am mai găsi acolo şi nu am mai avea la cine să ne întoarcem!

Dar păstrându-i, din egoism, pentru noi, pe aceşti fraţi ai noştri de pe Valea Timocului, îi păstrăm şi pentru patrimoniul neamului românesc, căruia mai de vreme sau mai târziu, vor fi integraţi, ei şi pământul lor făcând parte integrantă din acest patrimoniu.

Aşa dar, să ne gândim cât mai mult şi cât mai mulţi la ei; să-i ajutăm să se salveze dela înec în apele streinilor, căci altfel tezaurul neamului ar pierde valori nepreţuite de acelaş sânge românesc.

A. ANDREI

BRAUCHTUM UND KINDHEITSERINNERUNGEN ALS GRUNDLAGE UNSERES LEBENS

VON A. ANDREI

Im Rahmen von Kindheitserinnerungen aus dem Dorfe Bălii, Kreis Widin (Bulgarien), gibt der Aufsatz Bauernweisheiten und Brauchtum der dort lebenden Rumänen wieder und zeigt, dass die Jugenderinnerungen des Menschen für später die Verbindung zwischen ihm, seinem Geburtsort und der grossen Familie des Volkes, dem er angehört, herstellen.

POEZIA POPULARĂ A ROMÂNILOR DIN VALEA TIMOCULUI

D-nul C. Sandu, Român timocean, îmi aduce un bogat material de poezii populare româneşti culese din Valea Timocului. D-nul C. Sandu şi-a dat truda de a aduna acest material cu intenţia de a face cunoscut în marginile mari ale românismului şi glasul fraţilor săi timoceni. Am crezut că în aceste vremuri de sângeroasă încăerare între popoarele lumii, în care este în joc şi fiinţa neamului nostru, Românii timoceni au dreptul să fie şi ei auziţi în ceea ce au mai scump în inima lor şi în ceea ce a păstrat coeziunea lor: cântecul. Implinim dar o datorie faţă de cultura neamului, acordând un loc de cinste sufletului românesc din Timoc, în colecţia *Clasicii români comentaţi*.

Românii timoceni locuesc în sate aproape compacte, în ţinutul sârbesc care se întinde la Sudul Banatului şi al judeţului Mehedinţi şi Dolj, dela Dunăre până în creerii muntelui Râtan, între râul Morava şi Valea Timocului. Ei vorbesc o limbă care în unele părţi — răsărit de linia Techia-Zăicieri spre valea Timocului — continuă graiul Românilor din Oltenia; iar în alte părţi — spre apus de linia Techia-Zăicieri şi pe valea Mlavei — se apropie de a Românilor din Sudul Banatului.

In aceste părţi, găsim forme vechi de limbă, ca în textele veacului al XVI (Palia de la Orăştie, 1852), forme care se mai găsesc azi în Sudul Banatului, ca păstrarea lui n înainte de i urmat de o vocală: descuniat; intercalarea unui v eufonic în luva; genetivul singular femenin în iei: ţariei Moldoviei; cuvinte care şi-au păstrat înţelesul primitiv ca: a judeca = a stăpâni (compară cu românescul vechiu (judecie); jupân = boier.

Numărul Românilor timoceni nu se cunoaşte precis, deoarece statisticile se contrazic. O socoteală sârbească din 1846, întocmită de Iacşici, dă un număr de aproape 100.000, care înfăţişa atunci, după cum observa regretatul profesor de la Universitatea din Cluj, G. Vâlsan, peste a 10-a parte a populaţiunii din Serbia. O statistică oficială sârbească din 1895 dădea 159.510; o alta din 1900 înregistra numai 122.429. Profesorul german Weigand, care a călătorit prin satele româneşti din Timocul sârbesc în 1898, îi socoteşte între 150.000 200.000. Profesorul bulgar Romansky, care a cutreerat şi cercetat din punct de vedere etnografic, în vara anului 1916, întregul ţinut, dă o cifră de 232.000. Regretatul Vâlsan, care a încercat să verifice datele, în urma unei călătorii în aceste ţinuturi îşi dădea cu socoteala, în 1913, că „după toate probabilităţile populaţia românească în colţul N. E. al Serbiei se ridică la o cifră cuprinsă între 260.000 şi 300.000". După alte informaţii, primite recent, numărul Românilor din Serbia este cu mult mai mare şi ar atinge cifra de 500.000.

Este însă greu de făcut o socoteală dreaptă. Unii dintre ei vorbesc românește, dar cunosc și limba sârbă din școli și armată. Câțiva — acolo unde au fost în minoritate — și aceasta la vest de Morava, deși se numesc Români, au uitat însă limba părinților lor și vorbesc numai sârbește, căci această frântură de populație românească, care a luptat adesea cu credință și vitejie sub steagurile sârbești, nu are biserică și școală în limba ei. Câtă vreme Românii timoceni au stat sub oblăduirea turcească — adică până la 1833 — ei s'au bucurat de dreptul de a avea biserici și școli naționale. Dela 1833 și mai ales după 1877 acest drept li s'a ridicat treptat. Preoții și învățătorii în satele românești din valea Timocului sunt sârbi. Drama pe care o trăesc copiii care urmează în școlile primare sârbești din satele timocene ne este înfățișată astfel de d. Profesor E. Petrovici: „Am aflat, anume, că elevilor nu le era permis să pronunțe niciun cuvânt românesc din momentul în care intrau pe portiță în curtea școalei. De aceea îi vedeam în timpul recreației jucându-se într'o tăcere mormântală". Aceiași constatare o face și profesorul maghiar Iosef Szabo.

Atitudinea aceasta a statului sârbesc față de populația românească
din Timoc este cu totul neexplicabilă, fiindcă niciodată Românii n'au vrut
să aibă revendicări teritoriale la Sudul Dunării. Dimpotrivă, dacă au fost
vreodată două popoare care în cursul unei istorii milenare să nu fi avut ni-
ciodată conflict aceștia au fos: Românii și Sârbii. Paginile istoriei ne arată
că în epoca de agonie a vechiului stat sârbesc, când Turcii invadaseră Pe-
ninsula Balcanică, Românii au sărit în ajutorul Sârbilor, după cum au
sărit și în ajutorul Bulgarilor. Domnii noștri au acordat în zilele de restriște,
un adăpost prielnic călugărilor sârbi, ca de exemplu Vlaicu Vodă starețului
Nicodim, pe care l-a ajutat să zidească mânăstirea Cozia și Tismana, înzes-
trate bogat cu moșii și venituri. Resturile dinastiei sârbești au fost primite
la noi cu toată cinstea cuvenită, unde unele principese sârbe au fost ridicate
pe tronurile țărilor noastre, ca Despina Milița soția lui Neagoe și Despina
Elena, soția lui Petru Rareș. In țările noastre au găsit adăpostul și sprijinul
necesar pentru a continua munca lor tipografică, pe care n'o mai puteau îm-
plini în țara lor, călugărul muntenegrean Macarie, pe la 1508, și Dimitrie
Liubavici. La curtea lui Matei Basarab veneau după milă și ajutoare prelați
sârbi, ca Mitropolitul de Inău-Lipova, Longhin Brankovici, care a fost adăpos-
tit o bucată de vreme în mânăstirea Comana de pe țărmul Argeșului; Mi-
tropolitul Mihail de Kratovo sau Mitropolitul Gavril de Pec, care a oficiat,
împreună cu Patriarhul Alexandriei, Macarie, slujba în biserica domnească
la Sf. Nicolae și la Crăciunul anului 1653. Cărțile de slujbă bisericească ti-
părite în epoca lui Matei Basarab se adresează — când nu sunt trimise în
dar — nu numai „evlaviosului neam al patriei noastre", ci și neamurilor
înrudite cu noi după credință și având același vestit dialect slavonesc ca limbă
și cu deosebire Ungro-Vlahilor, *Bulgarilor* și *Sârbilor*".

Ba într'un rând (1640), Doamna Elina, soția lui Matei Basarab, la cere-
rea ieromonahului sârb Ioan din Muntele Athos, bosniac de origine, tipărește
pe propria ei „cheltuială", la Târgoviște un Penticostar, pentru uzul biseri-
cilor sârbești. Și mai târziu, când vremurile s'au mai liniștit la noi, la curtea
ospitalieră a lui Brâncoveanu au trăit mulți călugări și prelați sârbi — între
alții marele cărturar și cronicar sârb, Gh. Brancovici, care, după cercetări
recente, a lăsat scrieri religioase și în limba română [1]). Ajutoarele și darurile

1) Vezi articolul lui Emil Turdeanu, *L'oeuvre inconnue de Georges Brankovic*, publicat în *Revue des études slaves*, tome XIX, fasc. 1, 2, Paris, 1939, p. 5—16.

voevodale românești, în curgerea vremurilor, s'au revărsat din plin asupra
bisericilor și mânăstirilor sârbești apăsate sub stăpânire păgână. Cercetările
domnului I. Bărbulescu și cele recente ale d-lui Emil Turdeanu, privitoare
la legăturile Sârbilor cu țările românești, publicate în *Cercetări Literare*,
1939, au descoperit danii românești: la mânăstirile Milesevo, Sopocani, Stu-
denica, Prapatije, Ravanica, Manasia ș. a.

Un trecut cuminte de mai multe veacuri a legat astfel printr'o strânsă
solidaritate creștină cele două maluri ale Dunării. Să nădăjduim că în for-
mele noi, în care se va așeza vieața Europei de mâine, Sârbi și Români vor
continua linia tradiției seculare a strămoșilor lor și că Sârbii vor înțelege
în sfârșit, că Românii din valea Timocului sunt o realitate etnografică ce nu
se poate tăgădui, de care nu trebue să se teamă, dar care au dreptul la bi-
serică și școală în limba părinților lor. E un drept pe care noi l-am recu-
noscut Sârbilor din Banatul românesc. Trebue însă să recunoaștem în această
cauză vina noastră. Noi am dat totul, Sârbii nimic. O prietenie sinceră între
popoare vecine nu se poate întemeia însă decât pe recunoașterea reciprocă
a drepturilor naționale.

Colecția de material poetic popular, pe care ne-o aduce d. Sandu-Timoc, destul de variată, cuprinde: balade, orații de nuntă, poezii lirice, pe care Timocenii le numesc în graiul lor așa de expresiv: *frângurele* sau *frânturele*. Ceea ce surprinde dela prima vedere în colecția d-lui C. Sadu, ca și în alte colecții anterioare, este o frumoasă și necontenită înflorire a baladei, care de la motive eroice, transmise prin tradiție, se întinde până la actualitățile de sensație ale vremurilor noastre.

Pentru cine vrea să studieze mai adânc balada populară românească culegerea domnului C. Sandu — ca și culegerea anterioară a lui Giuglea și Vâlsan — oferă material deosebit de prețios. In primul rând este de reținut faptul că o parte din baladele culese la Românii timoceni sunt cunoscute și în ținuturile românești din Nordul Dunării. Astfel *Stanislav Voinicu* ne mai
este cunoscut în câteva variante culese în Muntenia [2]) și în Moldova [3]), *Mo-*
canu în variante din Muntenia [4]) și Moldova [5]); *Antofiță a lui Vioară* în va-
riante din Oltenia [6]) și Muntenia; *Mizâlcuța Mizâl craiu* în variante din Mun-
tenia [7]); *Moștean bătrân* în variante din Muntenia [8]); *Dinu și Voichița* în va-
riante din Muntenia [9]); Moldova [10]) și Maramureș [11]); *Oleacu* în variante din
Muntenia [12]), comitatul Turdei [13]) și Maramureș [14]), etc., etc.

2) Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, București, 1900 p. 80; *Ion Creangă*, 1913,
p. 36; Păsculescu, *Literatură populară românească* (edit. Academiei Române) p. 224.
3) Alexandru Vasiliu, *Cântece urături și bocete de-ale poporului român*, ed.
Academiei), 1909, p. 24.
4) Gh. Dem. Teodorescu, *Poesii poporale*, p. 296; Tocilescu, op, cit. p.
135, 136.
5) Colecția Giuglea; Cf. Alex. Vasiliu, *op. cit.*; Balaban, p. 30.
6) Candrea, Densușianu, Speranția *Graiul nostru*, p. 71.
7) Tocilescu, *op. cit.*, p. 49, 52; N. Păsculescu, *op. cit.* p. 175.
8) Tocilescu, *op. cit.* p. 126, 1928.
9) Tocilescu, *op. cit.* p. 49, 1249, 1252.
10) N. Păsculescu, *Literatură populară românească*, p. 166; Tocilescu, op.
cit., p. 139; *Ion Creangă*.
11) Alex. Vasiliu, *op. cit.* p. 18.
12) Țiplea, *Poezii populare din Maramureș*, București, 1906, p. 15.
13) Colecția Giuglea. Cf. Tocilescu *op. cit.*, p. 66, 69, 12, 61.
14) Sim. Mândrescu, *Literatură și obiceiuri poporane din comuna Râpa de jos*,
comitatul Mureș-Turda, București, 1892: *Colea 'n jos la Sighișoara*, p. 179.

Această împrăştiere a aceluiaşi material epic în cele mai îndepărtate colţuri ale pământului românesc ne dovedeşte în deajuns circulaţia puternică, care e în tot cuprinsul neamului.

In această întinsă circulaţie de material epic o bună parte a pornit, fireşte, din ţinuturile nord-dunărene, ca de pildă: *Negru Vodă, Tunsu, Jianu, Fica lui Banu Măgureanu* [15]), care dărueşte finului său Dragomir „miria din Craiova să judece şi Moldova". *Ianţu Unguru,* pe care-l ocolesc:

„Şapte sate jumătate
Ţara Românească toată
şi Craina jumătate".

Tudor Zăvălaş [16]) a cărei acţiune se petrece „Tot în Iaşi", Miu Zlobiu (în baladele noastre Cobiu, îndreptat greşit de Alecsandri Copilul), Miu Alducu, în care se găsesc încă amintiri despre „curtea lui Ştefan Vodă" şi despre „boerii ţăriei Moldoviei", *Manolia* (Meşterul Manole), în care se mai păstrează reminiscenţe şi despre cetatea Poenari. Pe această cale au putut pătrunde motive din balada românească în cea sârbească. Astfel ne-am explica amintirea unor vechi voevozi români în balada sârbească (Dan Voevod, Marcu şi alţii) pe care nu-i mai întâlnim azi în balada românească din Nordul Dunării.

Câteva balade au trebuit însă să plece şi din regiunile balcanice, şi de sigur, şi din ţinuturile sârbeşti, pentru a trece în literatura populară a Românilor dela nordul Dunării. Legăturile baladei româneşti cu balada sârbească au fost indicate de L. Şăineanu şi de regretatul N. Iorga (în *Balada populară românească).* Balada timoceană ne aduce material nou pentru adâncirea acestei interesante probleme privitoare la literatura noastră populară. Bianu într'un articol publicat în *Convorbiri Literare* pe 1908, editând, după manuscriptul nr. 3078 din Biblioteca Academiei, o variantă veche din 1809, a cântecului bătrânesc *Doncilă* şi amintind cu acel prilej şi celelalte versiuni româneşti, cunoscute până atunci, adăoga, la sfârşit, paralele din literatura sârbească şi bulgărească. Din studiul lui Bianu, se putea vedea clar, că balada românească se apropie mai mult de cea sârbească de cât cea bulgărească. Originea transdunăreană a baladei este însă în afară de orice îndoială atât prin numele eroului cât şi prin locul unde se petrece acţiunea (Salonicul sau Ţarigradul). Variantele culese de Giuglea şi Vâlsan — şi acum de Sandu-Timoc — dela Românii din Serbia, ne înfăţişează o fază mai apropiată din versiunea sârbească atât prin identitatea de nume a eroului Doiecin (în variantele dela nordul Dunării e numit mai adesea Doncilă), cât şi prin prezenţa unor incidente, cari lipsesc din celelalte variante româneşti cunoscute până acum.

Deosebirile între originalul sârbesc şi între varianta românească sunt cu totul neînsemnate. O infiltraţie a baladei sârbeşti în literatura Românilor din Craina trebue să vedem şi în *Stoian Bulibaşa,* care a fost cules şi de d-nul Giuglea şi regretatul Vâlsan în Râtcova. Din Craina, balada aceasta a trecut în Nordul Dunării şi a ajuns până în judeţul Teleorman, păstrând toate amănuntele locale sârbeşti: Begu din Cladova, Pasmangi-Aga, Negotinul, Căpitanul din Craina [17]), nume pe care un culegător îl explica: „ceată

15. Colecţia Giuglea. Tit. Bud., *Poezii populare din Maramureş,* p. 13, 22, 24.
16) Colecţia Giuglea-Vâlsan vezi variantă în Vasiliu *op. cit.* p. 33: *Al lui Tudorel.*
17) Colecţia Giuglea-Vâlsan

de crai, cei cari petrec în chefuri", pe când în realitate este vorba de ţinutul sârbesc al Crainei, din N.-E. Serbiei [18]).

Tot din ciclul baladelor sârbeşti a trecut în literatura Românilor din Serbia şi balada *Copilaş de turc,* în care găsim reminiscenţe despre marele erou al literaturii populare sârbeşti: Marcu Kralevici. Se ştie că acest erou căruia fantezia populară i-a plăsmuit o viaţă aventuroasă, are o realitate istorică. E fiul cneazului Vucaşin cel care-şi tăiase, cu sabia, o bucată de principat, din stăpânirea cneazului Lazăr. După moartea tatălui său, Marcu, fiind necontenit stânjenit în domnie, din partea alor săi, a trecut de partea Sultanului Mohamed, a luat parte la expediţiile acestuia în Ţara-Românească şi a murit pe pământul nostru la Rovine, în luptă cu Mircea cel Bătrân (1372). In balada Copilaş de Turc a Românilor din Serbia, eroul şi-a păstrat chiar numele obişnuit în baladele sârbeşti: Marcu Kraleviciu, ceea ce înseamnă Marcu, fiul craiului.

Faptele aduse mai sus, sunt suficiente pentru a îngădui ipoteza, că, în transmisiunea motivelor populare balcanice în literatura română, precum şi în transmisiunea motivelor româneşti în folklorul balcanic, elementul românesc depe ţărmul dunărean drept, cuprins în stăpânirea sârbească şi bulgărească — dar în strânse legături economice şi sociale (se fac adesea căsătorii) cu elementul românesc depe ţărmul dunărean stâng — a jucat un rol important. Literatura populară a Românilor din Craina sârbească şi a celor din jurul Vidinului şi Rusciucului formează unul din inelele de legătură al literaturii populare sud-slavice cu literatura noastră populară. Din acest punct de vedere studierea literaturii Românilor dela sudul Dunării are o însemnătate deosebită.

O altă baladă a Românilor din Serbia, care merită, pentru larga ei circulaţie, o analiză mai amănunţită este *Dinu şi Voichiţa.* Cuprinsul baladei este următorul: O sărmană femeie văduvă rămâne, din 9 copii, numai cu doi: Voichiţa şi Dinu. In curând vin din cele „ţări pustii, din Nadolii" peţitori pentru fiică-sa, şi mama, înduplecată de rugăciunile lui Dinu, se învoieşte să-şi mărite fata în ţări străine. Dar, peste puţină vreme, Dinu moare şi bătrâna rămâne numai cu „mâţa în vatră şi greeru'n perete". Dumnezeu „ca un sfânt", milostivindu-se de jalea mamei, suflă peste mormântul lui Dinu şi îl trezeşte la viaţă. Dinu, înviat se roagă lui Dumnezeu:

„Doamne, sfinte Doamne,
Dare-ar Dumnezeu,
Lemnuleţu mieu,
Fă-te calu mieu,
Stâlpuleţu mieu,
Fă-te şeaua calului;
Mătăşica mea
Fă-te frâuleţ;
Păzişoara mea
Fă-te iepângea".

Dumnezeu îi ascultă ruga; mormântul se deschide şi Dinu porneşte la „Nadolii", să aducă pe sora sa, pe care desprinzând-o din hora nunţii plea-

18) Vezi *Ion Creangă,* 19, 1, p. 388.

că cu ea „pe sub podgorii, pe drumul bătrân", pe când deasupra lor pâlcuri de păsărele cântau :

„Doamne, sfinte Doamne
Unde s'a văzut
Și s'a pomenit,
Mort cu viu p'un drum".

Voichița încremenește de spaimă, dar Dinu încearcă să o liniștească :

„Lasă, naică, lasă,
Păsările cântă
C'a venit primăvara".

Ajuns acasă Dinu trimete pe Voichița la maică-sa, iar el se duce la mormânt și se roagă lui Dumnezeu :

„Călușelul mieu,
Fă-te lemnu mieu ;
Șeulica mea,
Fă-te stâlpul mieu ;
Frâulețul mieu,
Fă-te mătășica,
Iepângeaua mea,
Fă-te pânza mea" [19]).

Dumnezeu îi ascultă cuvântul și mortul intră iarăși în somnul de veci :

„Dumnezeu îl ierta,
Pământu-l răbda".

In timpul acesta, Voichița se duce la maică-sa ; dar aceasta temându
se de Sila Samodiva, nu-i deschide până ce Voichița nu-i arată inelul de
argint, „dela logodit". Dumnezeu însă nu le rabdă și le preface în steie de
piatră.

Motivul acestei balade, împământenite în literatura germană de Bürger
prin *Lenore*, se regăsește sub diferite nume („Călătoria mortului" sau „Fra-
tele înviat"), în toate literaturile populare balcanice : sârbă, bulgară, alba-
neză, greacă și în multe alte literaturi europene. Tema a fost studiată pe larg
de D. Caracostea în studiul său de literatură comparată și folklor *Lenore*,
București, 1929.

O mențiune specială, din alt punct de vedere, merită balada *Ardiu
Crăișor*, care are același fond ca *Arghir* și *Elena* a lui Barac. Balada *Ardiu
Crăișor* a Românilor din Serbia, este după cât se vede, o prelucrare a poemei
lui Barac. Ea aduce o nouă contribuție la chestiunea motivelor cărturărești
intrate în poezia noastră populară, chestiune pentru care am adus atâtea alte
dovezi în studiul : *Cărțile populare*, vol. I și II [20]).

In sfârșit, câteva bucăți ca : *Legere (Regele) Carol și Osman Pașa, Cra-
liu Alixandru*, ne înfățișează un alt aspect interesant din vieața literară a Ro-

19) Citatele după ediția Giuglea-Vâlsan, unde pasajul are mai mult dramatism.
20) Variantele au fost publicate de Auguste Donzon în *Chansons populaires bulgares inédites*, p. 319 și urm.

mânilor timoceni : tendința lor constantă de a învălui în aureola baladei faptele de senzație ale zilei. Suntem transpuși astfel într'o lume nouă în care surprindem aezii populari la lucru.

Rândurile de mai sus sunt, credem, suficiente pentru a arăta varietatea problemelor pe care le ridică materialul adunat și spre a trezi interesul pentru explorarea științifică a acestei mine nesecate de zăcământ popular. Varietatea problemelor științifice și valoarea literară a creațiunilor proprii timocene îndreptățește pe deplin înglobarea acestui material în patrimoniul bunurilor spirituale ale neamului *).

N. CARTOJAN

DIN FOLKLORUL TIMOCEAN: OBICEIURI LA INMORMÂNTARE, LA BOTEZ ȘI LA NUNTĂ

Răspândiți în sălașe așezate în munți, lipsiți timp de secole de ori ce educație spirituală, cu un cler care nu le cunoaște limba și uneori lăsați fără nici un preot, era firesc ca Românii dintre Dunăre, Timoc și Morava, să rămână cu un mare număr de superstițiuni și de obiceiuri patriarhale.

Scriitorul german F. Kanitz, care i-a cercetat la fața locului și i-a cunoscut mai de aproape, în lucrarea sa „Serbien", publicată la 1904, constată că superstiția îl introduce pe Român în viață și-l scoate din ea. Ea este permanentul său însoțitor în timpul întregei sale vieți pământești.

Tot la el găsim amănuntul că, și la ei, ca și în tot Sud Estul Europei după moarte și chiar înainte de moarte, bocitoare plătite, umplu văzduhul cu bocetele lor, alături de ale rudelor.

Despre aceste bocete, din care însă nu ne dă nici-o reproducere, reese că aceste jalnice concerte, deseori sunt foarte poetice. Ceeace ne face să credem că bocetele sunt versificate.

In sicriu mortului i-se pun trei lucruri: un băț, pentru trecerea *Iordanului*, o basma pentru îmbrăcăminte și o para pentru *Sf. Petru*, care, după cum se știe deschide porțile raiului.

In mormânt se pune: vin și pâine, pentru ca mortul în lumea cealaltă să nu ducă lipsă.

Despre prohod ne spune că se face cu mare fast. El se repetă după șase săptămâni, după un an, și după cinci ani.

Despre credința în strigoi el spune că n'ar fi generală. Românii bănuesc că bărbații roșcați după moarte se prefac în strigoi, luând diferite forme : de câine, de broască, de purece sau ploșniță, care sug cu predilecție sângele fecioarelor frumoase.

Prin baterea cadavrului în cuie de sicriu sau printr'un țăruș puternic, se crede că strigoii sunt făcuți inofensivi.
Tot Kanitz ne dă și câteva amănunte interesante cu privire la nășie.

*) N. R. Acest articol este introducere la volumul de „Poezii Populare dela Românii din Valea Timocului", culese de C. Sandu-Timoc. Scrisul Rom.-Craiova 1943.

A fi ales ca naș — ne spune el — la botezul unui copil, este o cinste deosebită. Nașul la botez adună de la oaspeții invitați diferite daruri. Tot așa face și la nunta finului.

Despre nunți ne spune că se fac cu o pompă cu totul specială. Ca să poată împlini, după cuviință, toate cerințele Românul timocean cheltuește fără zgârcenie. Mireasa apare foarte bogat împodobită. Toată zestrea ei în numerar o poartă în păr și la gât.

In unele sate, în ziua nunții, i se taie miresei cosița. Această ceremonie se face în pivnița casei, de unde mireasa apare cu marama pe care o poartă femeile măritate.

La nunți serbările țin câte trei zile și uneori chiar mai multe, și cântecele, jocurile și dansurile se urmează fără întrerupere. Cântăreții ca în tot Orientul sunt lăutari Țigani *). Cântecele Românilor timoceni sunt melancolice și pentru o ureche neobicinuită cu ele apar puțin melodioase.

Despre jocurile lor naționale ne spune că nu se deosibesc de ale Sârbilor, numite *colo*, pe care Românii le numesc *horă*.

Mai există însă și un dans numit în doi, care se joacă săltând câte doi.

C. C.

CUM TRĂEȘTE TIMOCEANUL

Frumos e la țară. Toată iarna te odihnești. Ți-ai umplut pătulul, ai în pivniță de toate, ai nutreț de vite — stai bine. Ți-se naște un copil, măriți o fată, însori un băiat — chemi rudele, neamurile și petreci bine; te mai veselești — uiți necazurile.

Femeile acasă nu stau cu mâinile încrucișate: torc, țeasă, împletesc. Nu le stau ghiarele de loc. Iar tu! Tu nu prea ai de lucru iarna. Seara mai stai târziu prin cârciumi, mai joci o carte, un domino, sau table; te mai cinstești cu prieteni, mai schimbi o vorbă, mai afli o noutate. Vii chefliu, vesel, multumit și te culci. Dimineața încă nu au cântat cocoșii și te trezești în scârțâitul războiului: nevasta s'a smuls ca o pisică din așternut, te-a lăsat horcăind, a aprins lampa și soba, a încălzit bine și a început să vârâe ceacârcul [1]) — sucește țevi. A intrat în războiu și a început — mișcă brâglele, îi dă cu spata, apasă când piciorul stâng când pe cel drept pe „iepe" [2]) înșiră fire—țeasă.

Ii trebue pânză de cămăși, cioareci, prosoape pentru fată. Cum o să o mărite fără prosoape, fără daruri. Femeia îmbracă toată casa, deaceia nu-i stau ghiarele toată iarna: învârtește sulul, întinde firele, bagă în suveică, strânge întorcătorul, numai lucru să se facă. Dacă are o fată mare, prinde bine — îi dă o mână de ajutor. Vara nu are timp să se ocupe cu acestea — o așteaptă lucrul câmpului.

Bine este să ai nevastă vrednică — face tot lucrul. Dacă este leneșă

*) Afirmația lui Kanitz nu corespunde adevărului, deoarece românii timoceni au și lăutarii lor — români — care sunt foarte mulți și cântă foarte frumos.

1) O roată cu un fus pe care sucește țevile.

2) Două scândurele pe care apăsându-le cu piciorul, schimbă ițele.

îți umblă copiii murdari, tu — cu hainele rupte, te umplu „gădinile" [3]) — nu o duci bine, oricâtă avere ai avea. Ai o nevastă bună în casă? — ești fericit.

Te scoli dimineața cu întunerec, vesel, odihnit și dornic de viață, te îmbraci, te stropești cu puțin apă rece pe față, răsucești mustața, aprinzi o țigară și mai întrebi nevasta de una de alta. Cobori în pivniță, scoți puțină țuică, iai ceva în gură și tragi de câteva ori cu sete — te simți bine. Eși în curte, ocolești vitele, porcii, păsările — le dai la toate de mâncare. Intri în grajd, aprinzi felinarul și îți mai vezi caii, boii, bivolița. Știi unde e țesala — sus la grindă. Pui mâna pe ea și... dăi! Ba caii, ba boii, până ce le sclipește părul. Le dai câteva palme pe gât, pe spate, pe șolduri — o mângâiere pentru sărmanele de dobitoace, că „tare" sunt bune, blânde și folositoare.

S'a luminat bine. Intri în casă, scoli copiii să se pregătească de școală. Mai te apuci și tu de vreun lucru. Pui o coadă la topor, bați un cui la car, mai faci o rogojină — îți găsești tu, fără lucru nu poți sta. Așa trece toată iarna.

Dar s'a topit zăpada, s'a încălzit timpul, s'a scurs apa? — a venit primăvara. Trebue să dai ocol la toate. Incaleci calul și ocolești câmpul — semănăturile, pădurea, livezile, viile, grădinile. Sunt multe de făcut. Trebue să mai samini orz de primăvară, să faci ogor pentru porumb — să mai întorci pământul cu plugul. A îmbumbit via, trebue să o tai și să pui araci. Mai râdici șanțurile dărâmate și astupate de zăpadă în timpul iernii, mai îngrădești, mai astupi pârlazele să nu intre vitele străine, mai curăți pomii de uscături, de omidă.

Poate în timpul iernii cineva ți-a furat sârma ghimpată dela livadă. Cumperi alta și o întinzi la loc, nu poate să stea desgrădit. Poate pe iarnă ți s'a distrus uluca. Pui mâna pe tesla și prinzi la loc ce lipsește. Omul gospodar se cunoaște după ulucă.

S'a scurs pământul, s'a făcut bun pentru arat tu, îți pregătești plugul și te pui pe muncă. Ba locul dela „Răscruce", ba curmezișul dela „ulmi", ba piscul dela „Dealul părului", câte unul câte altul, trebue să le termini până în Paște. Brazda se revarsă așa de frumos — par'că e cahăr. Care trece pe câmp trebue să vadă că locurile tale sunt îngrijite și că tu ești un plugar bun. Trebue să eși în primăvară cu boii îngrijiți bine: grași, spălați și să le sclipească părul pe ei. Ai boi buni, de plăcere ari, grăpezi, samini. Iți umpli poala cu sământă și începi: calci rar și la fiecare pas arunci când în dreapta când în stânga. Boabele se stricoară printre degete,izbite și se înfig în arătura moale proaspătă și neagră. Nevasta îți cară sământă cu banița după tine. Ai ocolit locul de vre-o treizeci de ori — iată că ai și isprăvit. Atunci pui grapa de mărăcini, așezi câteva brazde pe ea ca să apese și până ai fumat o țigară două ai și grăpat. Infigi colea—colo pe loc câteva bețe și legi la vârf cate-o zdreanță ca să sperie ciorile până ce încolțește sământa. Apoi îți așezi grapa în car, legi plugul înapoi, strângi totul, te mai uiți odată mulțumit pe loc, te închini și pornești spre sat cu bucuria că ți-ai luat o grije depe cap. Tu știi bine că ce pui în pământ aceia aduni. Ba un orz, ba un ovăz, ba o fasole, o cânepă, o linte, o mătură de vite, o lucernă, o floare de soare — orice o fi, prinde bine. Pun unii sfeclă, cartofi, bostan, — dece să nu pui și tu ca să ai de toate. Nu e mare lucru. Iți pui ceapă, usturoi, ardei, ridichii, varză, pătrunjel, ca să nu duci lipsă de nimic. Acestea le îngrijește și le muncește

3) Paraziții. In regiunea Lomului întrebuințează „oarele".

mai mult nevată-ta. Le lucrează cu plăcere ca să nu stea tot cu banii pe grădinar. Dela grădinar cumpără leneşii, care nu s'au îngrijit să-şi pue ce le trebue. In curtea ta trebue să ai de toate: vacă cu lapte, capre, oi, vie cu struguri, bostan cu pepeni, pomi cu fructe, stupi cu albine, ca să nu ducă copiii dorul de nimic. Laptele, brânza, untul, smântâna, fructele nu trebue să-ţi lipsească din casă. Fără ele copiii îţi cresc piperniciţi, piţigăiaţi, slabi, galbeni cu bube în cap. Nu ai de toate, orice cauţi nu găseşti? — atunci lasă-te de meserie, nu eşti un plugar, apucă-te de altceva. Plugarul munceşte din zi până în noapte, nu fură, nu minte, nu înşală, însă are de toate. Este îndestulat şi duce o viaţă mulţumită.

Ai petrecut Paştele, ai făcut şi pe Sf. Gheorghe, ai pus tot în pământ,— apucă-te de vie. Sapă-o, leagă-o, stropeşte-o cu piată vânătă ca să ai struguri. Ai vie bună, ştii că strugurii, vinul, rachiul, nu ţi-se termină din casă. O casă fără băutură nu face doi bani. Vin atâtea sărbători, îţi vin prieteni şi rude pe la sărbători, faci o pomană, un parastas, un botez,— nu poţi mereu să mai copiii la cârciumă să-ţi ia ce îţi trebue. E şi ruşine.

Dacă a crescut porumbul până la glesnă, nu-ţi rămâne altceva de făcut decât să ascuţi sapele la ţigani, să le pui coade noui, că a sosit praşitul porumbului. Trebue să începi din vreme ca să nu întârzii cu el până în secerat. Este gata orzul de secere, rapiţa de cosit, iar tu ai încă de praşit. Le încurci, nu poţi să vezi nici de una nici de alta.

Intr'o Lunea, cu ziua înainte, te scoli într'o dimineaţă de noapte, pui în car sapele, traista cu mâncare, pui copiii încă somnoroşi şi porneşti. Aceasta cum se revarsă zorile. Până răsare soarele tu să fi scos o postată şi să te fi săturat de lucru. Să nu eşi la câmp cu soarele răsăirt, fiindcă râde lumea de tine şi nu îţi merge bine.

Ce frumos e la praşitul porumbului! Câmpul înverzit, cald şi plin de soare. Rapiţa a înflorit şi se clatină ca o mare galbenă. Ciocârliile cântă în văzduh, vitele pasc priponite în mejdină. La orirce cap de loc se negreşte carul cu loitra ridicată, umbrind fedeleşele cu apă, mâncarea, leagănul copilului sub care doarme în lene câinele. Oamenii s'au rânduit pe postată, unul după altul, desbrăcaţii în cămăşi albe, seamănă cu berzele pe marginea bălţii. Flueră, cântă şi muncesc. Curăţă cu sapa [illegible]
şi-i fac cuib [illegible]

Dumnezeu în două săptămâni ai terminat cu seceratul, şi într'o săptămână cari şi snopii de pe câmp. De treerat e uşor. Azi nu se mai treeră cu caii, cum era odată: toată ziua şi săptămâni întregi — „hi, hi, di, di,!" goneşti cu biciul caii prin arie — azi treeri cu maşina. Intr'o zi două ai şi treerat. Ţi-ai vârfuit bine hambarul cu grâu, — pui lacătul, te simţi mulţumit, răsuceşti mustaţa şi îţi vine să flueri.

Dar se întâmplă câteodată de bate piatra [4]). Vine deodată câte un nour greu şi negru cu furtună, şi când începe o piatră — dă de nu mai rămâne nimic. Nevasta bleastemă, se văicăreşte, tu te uiţi cu jale, dar n'ai ce face. Nevasta, dacă îi dă în gând, înfige toporul în faţa casei şi îi presară muchia cu sare: piatra încetează imediat. Cum a stat ploaia, încaleci calul şi fuga pe câmp, pe la vii, bostane. Ce să vezi — n'a rămas nici bob. Te închini şi zici: „Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat", şi te întotrci acasă. Care au avut grija să se asigure pela Societăţi de asigurare, stau bine, căci li se plăteşte stricăciunea.

Dar se întâmplă câte-odată să fie secetă, să nu plouă câte-o lună şi mai bine. Te uiţi în zadar pe cer să vezi vre-un noruleţ, dar cerul e limpede ca sticla. Porumbul se ofileşte, i se sbârcesc frunzele şi îngălbeneşte. Bostanele, fasolea, sfecla — la fel. Nimic nu se face. Moare lumea de foame. Preotul e întristat şi el. Dar merge şi se sfătueşte cu primarul: Sâmbătă seara cheiaua [5]) bate toba şi strigă de îşi rupe gâtul:

„Auziţi mă-ă-ă! Toată lumea să iese mâine la marginea satului la „obroc" [6]). Cine va fi prins că merge la lucru, va fi chemat la primărie şi amendat!"

A doua zi Duminecă, toaă lumea merge la câmp în frunte cu preotul şi primarul — înainte merg doi copii cu icoana — de obiceiu pe un deal mai ridicat, se face rugăciunea. Femeile împart colivă, ţuică, vin — curban [7]) pământului ca să plouă. Unii pun masa şi mănâncă.

Nu a apucat lumea să intre în sat şi cerul s'a întunecat. Timpul s'a răcorit şi a început un vântişor răcoros să tragă dela „Cornul Caprei" [8]). Câteva picături rare, mari şi reci cad colea colo ca nişte lacrimi, apoi se [illegible]

dați fuga, puneți mâna, cu toții, hai să facem chirpici!" Unii aduc **apă** cu butoiul, alții cară pleavă, tu faci „tina"[9], te pui cu calapodul și dacă Dumnezeu ține timpul frumos, în trei zile ai chirpici cât să-ți faci un șopron, o cămară, un adăpost pentru car, căruță, sanie, plug. Nu trebue să le bată ploile în mijlocul ariei și să le murdărească găinile. Ele trebue să fie la adăpost.

Prin Septembrie mai te ocupi cu oile. La iarnă va trebui brânză. Incepi să aduni dovlecii, floarea soarelui, mătura de zahăr. Femeile prepară magiun marmeladă, bulion. S'a făcut toamna târzie, bagă la butoi murături și varză pentru iarnă. Culege viea și umple butoaele cu vin. Tocmai a fiert vinul, iată că s'a copt și porumbul. Adună-l în două săptămâni, curăță-l de frunze și umple pătulul. Căci vin ploile, îl apucă afară, îl bagi ud în pătul, mucegăeș' și se strică. Adunatul porumbului e ultimul lucru de făcut pe câmp. S'au pus ploile — ai terminat și tu lucru. Stai bine. Pivnița cârcăe de toate: brânză, unt, untură, ceapă, ardei, usturoi, fasole — toate sunt așezate la locul lor. Ai și bani la buzunar. în dosul casei ți-ai făcut o grămadă mare de lemne. Lasă să vie iarna. Te pui pe nunți și chefuri. In cocină ai patru porci grași. O scroafă ai lăsat-o de prăsilă. Un porc îl tai la Crăciun, altul la Paște, iar al treilea — când ai nevoe. Nu ți se termină untura și carnea din casă. Cotețul ți-e plin de păsări. Nevasta a avut grije să le crească. Pe alte părți sunt țărani cu 3—4 păsări în curte. Aceia nu sunt plugari. Timoceanul întotdeauna ține multe păsări în curte.

Frumos e să stai la țară, mai ales în Timoc. Dar nu trebue să fii leneș, căci râde lumea de tine. Trebue să-ți lucrezi pământul cu râvnă și să-ți iubești meseria. Munca e grea, grija e mare, dar și plăcerile sunt multe. La țară te simți mulțumit. Satul te leagă cu amintirile din copilărie. Nu uiți niciodată când erai copil, mamă-ta te punea sub prispa casei pe un scăunel cu trei picioare să te tundă. Lua foarfecele de oi și începea — cârț, cârț, te făcea scări, scări, dela ceafă până la frunte. Tu cu ochii pe sus pela cuibul de rândunici, ai mișcat capul, foarfeca te-a ciupit după ureche și a pornit sângele. „Furisitule!" — strigă ea și îți trântește un pumn în spate. Tu ai și sărit după scaun și astfel te-ai văzut tuns.

Nu aș da vieața dela țară pe cea dela oraș pentru nimic în lume!

B. C. TUICĂ

CHIPURI DIN TIMOC:

1. BABA CHIRIȚA VRĂJITOAREA

Baba Chirița este cunoscută de toată lumea. Imbrăcată mereu în aceiaș fustă cenușie, purtând aceiaș năframă neagră ce-i iasă la iveală doar fața sbârcită, m'am pomenit cu dânsa de când am început a desluși chipul oamenilor. Toată lumea știe că Baba Chirița e vrăjitoare; că oala pe care o lecuește pe oricine, nimeni însă nu știe cum și de unde a învățat dânsa meșteșugul vrăjitului.

9) Norolul.

Oamenii se mulțumesc doar, s'o cheme, când se găsesc la nevoie și s'o răsplătească fie cu o bucățică de pâine sau o sticluță de țuică.

Dealtfel toată bogăția Chiriței este oala cea legată cu fir roșu și împodobită de jur împrejur cu vlăstare de busuioc. Avere n'a avut niciodată. Bărbatul s'a înecat pe o furtună în apele Dunării, iar singurul copil ce a rămas dela dânsa a fost răpit de țigani.

De atunci, Baba Chirița, alină durerile altora, gândindu-se la ai săi, sărută pe orice copilaș întâlnit pe drum, aducându-și de fiecare dată aminte de copilul răpit.

Astfel își îndrugă dânsa viața; mănâncă azi ceiace a câștigat ieri și nu duce niciodată lipsă.

Ș'apoi oamenii o primesc oricând, căci oala cea fermecată pe câți n'a mai scăpat dela moarte !...

— Pentru dânsa nu există odihna sau sărbătoare; Duminica sau în miez de noapte, ea se scoală, își ia oala și pleacă ori de câte ori vin nevoiașii ca s'o cheme. Glasul strigoilor îl înțelege numai dânsa ; după câteva cruci făcute cu degetul cel mare prin apă și, după ce a stropit de nouă ori, cu o crenguță de busuioc, pe copilul lovit de izdat sau ursitoare, el se face bine. Mâna cea sbârcită a Babei Chirița pe câți n'a mai scăpat dela moarte.

. . . .

De câte ori n'am întâlnit-o în miez de noapte cu lumânarea aprinsă mergând înspre cimitirul din marginea satului pentru a deslega pe cei morți de cei vii!

De câte ori n'am văzut-o în apus de soare, mergând la podul de pe Părăsăta[1] pentru a lăsa coșul cu burueni sub piciorul podului, pentru ca dimineața să fie însuflețite de putere!..

Descântecele Babei Chirița nu le știe nimeni. Dumnezeu a ales-o doar pe dânsa. De aceia nu spune nimănui secretul. In schimb ajută pe oricine — fie el bolnav de cuțit s'au izdat. Și oamenii se fac bine dacă nu îndată, după o zi sau două.

Cu toate astea lumea crede în descântecele Babei Chirița; crede în vorbele ei lungi și neînțelese și este foarte mulțumită că le-a trimis-o Dumnezeu.

De au pierdut ceva oamenii aleargă la dânsa, de e secetă, la fel merg la ea; la naștere, la botez, la înmormântare, dânsa e nelipsită.

Azi, când mă găsesc departe de satul meu natal, mă gândesc: o mai fi trăind Baba Chirița? Iar de va fi murit, ce-o fi făcând satul fără dânsa?

Căci sătenii aveau așa de mare nevoie de dânsa de farmecele și descântecele ei!...

VANCU CONSTANTIN

ICRAMUL IN STANOTÂRN

Dincolo pe malul bulgăresc, față în față cu Maglavitul, se întinde în lungul Dunării, unul dintre cele mai frumoase sate românești ale Timocului, Stanotârnul. Populația, vreo trei mii de suflete, este alcătuită numai din Români. Cei câțiva funcționari bulgari, învățătorul, primarul și percep-

1) Râușor ce trece pe lângă Vidin.

torul, siliţi să trăiască în mijlocul nostru, au trebuit să ne învețe limba pentru că în timp ce la şcoală învăţăm noi bulgăreşte, la joc învaţă copiii lor româneşte. Suntem acolo o puternică şi muncitoare ramură a daco-romanilor, făcând din Valea Timocului cea mai bogată regiune a Bulgariei, din punct de vedere agricol.

Obiceiurile Românilor din Timoc sunt aproape aceleaşi ca cele din Oltenia. Se deosebesc însă pentru că s'au păstrat mai curate, mai tradiţionale. Lipsiţi până acum zece ani de o şcoală românească, Românii nu s'au simţit atraşi spre şcolile bulgăreşti şi ca atare folklorul timocean n'a fost atins de acea pseudocultură care a alterat în uenele regiuni ale Bulgariei propriile lor obiceiuri, cu toate că tradiţionalismul bulgar este cunoscut..

„Icramul", este sărbătoarea cea mai aşteptată de un sat românesc. Propriu zis nu e o sărbătoare, ci la o anumită sărbătoare a anului se ţine Icramul. Este asemănător cu „ruga" sau „goria" satelor olteneşti.

Stanotârnul are icram în ziua de *„Sfânta-Maria"*.

Cu o săptămână înainte fiecare se pregăteşte.

Casele, gardurile, podurile, sunt văruite din nou, totul se spală şi se curăţă.

In ajun se coc la cuptor colacii şi fripturile, se pregătesc cozonaci, coliva, tradiţionalele sarmale şi în dimineaţa „Sfintei Maria", bătrânele îmbrăcate în cămăşi albe şi în pristelci negre, pe cap cu naframe albe purtând în mână coşul cu colaci şi colivă, se îndreaptă spre biserică unde se face slujba obişnuită, se pomenesc morţii, pe urmă în faţa bisericii, pe iarbă verde, se „slobod pomenile" şi femeile dau împărţituri pentru morţii lor.

In timpul acesta în sat au început să vină, unii cu carul, alţii cu căruţa, alţii pe jos, rudele din cele mai îndepărtate sate. Până acum câţiva ani când nu era aşa de riguros închisă graniţa între România şi Bulgaria, bărcile treceau toată ziua pe Românii de dincoace la cei de dincolo. Toţi sunt primiţi şi ospătaţi, „cinştiţi", cum se zice.

Petrecerea cea mare este însă la prânz. Fiecare gospodar încarcă în car mese, scaune şi tot ce-i trebue pentru masă şi le duce pe poiana de lângă biserică, unde se întinde masa comună, la care ia parte tot satul şi care ţine până în scapătul soarelui.

Alături se fac hore; lăutarii cântă sârbe iuţi olteneşti, rustemul, şirul etc. Apoi se fac hore întinse ca molaleanca, boereasca şi ţărăneasca. In timp ce la masă, unde petrecerea e în toiul ei, alţi lăutari cântă vechile cântece româneşti:

Mă suii în dealul Cernei
Unde cântă puiul mierlei.

sau doina:

Oltule, Olteţule
Seca-ţi-ar izvoarele,
Să rămână pietrele
Să mai îmi văd neamurile.

Tabloul e întregit de Tiribombele cu scaune sau cu cai, de mesele negustorilor cu jucării sau cu bomboane.

In jurul horelor e o larmă de bâlciu. Tarafele de „clanarişti", „fligornişti", toboşeri, strigăturile, ţipetele copiilor care se dau în tiribombă, glasul negustorilor, veniţi dela oraş, ce-şi laudă marfa într'o românească mai mult sau mai puţin curată. Se contopesc toate într'un sgomot caracteristic, care te stăpâneşte aşa cum te stăpânesc căldura şi praful după ce ai ieşit din umbrarul care adăposteşte masa la care de la un timp n'au rămas decât rudele şi bătrânii.

Spre seară masa se strânge, tiribomba se opreşte, negustorii îşi ridică alviţele şi jucăriile dar hora continuă până seara târziu cu chiote şi strigături, luminată de lumânări înfipte de copii în troci de forme sferice.

Fetele în cămăşi albe cu râuri, cu fuste de cadifea şi şoarţe împodobite cu fluturi şi mărgele, flăcăii în costumele albe naţionale, înfiripează acum în seară de icram o dragoste nouă sau o reînoesc pe cea veche. Tot acum închei răfueli iscate din pricini nenumărate: unul „a luat hora înainte" de prea multe ori, altul cere o sârbă în timp ce unul pofteşte o horă, altul în fine e în chef şi „vrea să-şi joace caii cum îi place". Toate certurile având însă ca izvor nemărturisit dorinţa de a se arăta vrednic în faţa frumoasei care îl priveşte înfricoşată sau mândră din mijlocul celorlalte fete.

Spre miezul nopţii hora „se sparge". Cetele pleacă pe uliţele satului chiotind şi pocnind din pistoale. Apoi totul se linişteşte.

A doua zi încep toate de la cap, cu masă, cu horă şi cu cântece până seara când rudele şi „oaspeţii" din celelalte sate pleacă fiecare acasă, după ce stanotârneanul promisese că va veni şi el la icramul respectiv cu nevasta, cu copiii şi cu toată voia bună.

RADU ELEFTER

I. FOLKLOR AROMÂNESC

Cules de NIC. CARAIANI

GOPES LA SIMNICOALA

I

Neapiritâ maş si scoalâ,
La fântânâ la Şimnicoala,
S'duţi Dochea featâ armânâ
Cu bucliţâli tru mânâ.

II.

Ca su veţ, vas dzâţ câ-i dzânâ
Albâ, aroşi ca cadânâ,
Scumbusitâ pân'di coati
Ş'cu-alâgarea alei cât poati.

III.

Ş'cu-alâgarea alei cât poati.
Câ va noaptea iara s'toarnâ,
Ş'cama multu s'agunisea
Câ pârinţâ nu ş'avea.

IV.

Numali ţinţi fraţ cu dor,
Cari murea tri sora alor,
Ş'nâş dzâţea câ i multu
[mşeatâ
Câ di mulţâ iara alâvdatâ.

V.

Cârbunari şi chiragiaţi,
Gioni di Gopeş miracleaţi,
Ma cât vru ea ş'umplâ apâ
L'inşirâ trei, dit-unâ groapâ.

VI.

Trei cu armili tru mânâ,
S'lâhtârsi mârata armânâ,
Di m'anclo l'inşirâ dzaţi
Ş'un di nâş li gri cu boaţi:

VII.

„Nu ti-aspari gopeşeanâ",
„Nu ti-aspari, a mea dâileanâ,
„Mini giur pi Dumnidzâ"
„Câ nu vas ţâ fac ici aro".

IIIA

„Di mirachea ta lea featâ",
„Vin cu-'ntreaga mea suţatâ"
„Tâş dit Arbinisii"
„Dit pusta di Malasii"

IX.

Plandzi feata şi s'dirinâ,
Ma nu-s fraţli su apârâ,
Arbineslu s'hiumuseaşti
Ş'Dochea'n braţâ u-aricheaşti.

X.

Fu insus, ş'nhima fu,
Câtâ parti la Sirinii,
Ş'nâş s'ascundu t'unâ groapâ
Fraţli alei s'nu poa su aflâ.

XI.

Turbâ, turbâ di inati,
Greaşti aţel ma marli frati:
„Ia sculaţi nica pri lunâ",
„Câ nu-n pari hâbari bunâ".

XII.

Truarâ fraţli s'ascularâ,
Ş'armili tru mânâ luarâ:
„Ş'tini Sima, truarâ socalâ".
„Duti pân'la Şimnicoalâ".

XIII.

S'dusi 'nsus, ş'nhima s'dusi,
Ma cându vini di lu-aspusi,
Câ la şopat ea nu-u ari
Şi-i acâţâ tuţ 'nâ hâbari.

XIV.

Turbâ, turbâ di inati,
Greasti aţel ma marli frati:
Ia sculaţi fraţli-amei, sculaţ"
„Ş'armili tru mânâ luaţ".

XV.

Tinţâli fraţ, ca niţ vulturi,
S'arâirâ pit pâduri,
Dzua'ntreagâ alâgarâ,
Ma pi Dochea, nu-u aflarâ.

XVI.

„Cându vinirâ la Sirinii,
Tu vuloaga ţea arâpoasa,
Tu vuloaga arâpoasâ,
Avdu nâş, boaţi jiloasâ.

XVII.

Ş'ditu surpu boaţi-ascoasi,
Unâ boaţi mult jiloasâ:
„Iu hiţ lâi fraţi, iu hiţ"
„Tru agiutor ta s'ni iniţi".

XVIII.

Trei ori fraţli cruţea ş'facu,
Ş'nâş dipun cama'nghios,
Ş dip arbori groşi s'ascundu
Iu gugoaşi nu s'pitrundu.

XIX.

Ma când ved duşmanli-alor,
Cum cad fraţli 'npadi,
Ca di ţinţi un armast
S'dit sirpu boaţi ascoasi:

XX.

„Ninit frati ta s'mori ş'tini",
„Agudea-mi maş pi mini",
„Nu ni-i jali câ chirum"
„Câ iara vasim tuţ de-adun".

XXI.

Iu câdzu mârata armânâ,
'Clo ş'inşi unâ fântânâ,
'Nâ fântânâ cu-apâ araţi,
Canda scoati unâ boaţi.

XXII.

Iu câdzurâ ţinţâli fraţi,
Clo criscurâ ţinţi fadz
Ţuţ analţâ, ş'scuturaţ
Hai s'lu dzâţim: ŢINŢI FRAŢ.

Auzite dela CONST. GHIULAMILA

ARMÂNI

I.

Nu him greţ, ni grecomani,
Him a Romelei nipoţ,
Nu duşmani, şi cu duşmani,
Ma di-un sândzâ him cu toţ.

II.

Gioni armâni şi gioni cu name
Nu-agârşiţ muşatiu graiu
Grailu dulţi di pârinţâ,
Cântic dulţi ditru Maiu.

Auzite dela CHIBAŢA GHIŢA

II. FOLKLOR TIMOCEAN

Cules de NIC. CARAIANI

Mândrulița Mea

Eu ţi-am spus mândro, ţi-am
[sups,
C'oi să plec mândro şoldat,
Şi tu mândro nu-mi credeai,
Dar acuma oi să-mi crezi,

Că trei ai*) n'o să mă vezi
Că trei ai e vreme lungă,
Poate doru să ne-ajungă,
Doru meu la cin'rămânde?

Rămânde mândro la tine,
Să te 'ngrijeşti mândro bine,
Cum te-ai îngrijit de mine,
Să-i dai vinişor şi pâine,

Să-i dai mândro şi să bea,
Apă din guriţa ta.
Să mi-l culci în pat cu tine,
Unde m'ai culcat pe mine.

Să-i pui stânga căpătâi
Şi cu dreapta să-l mângâi
Şi aminte să-ţi aduci,
De-ale noaştre vorbe dulci.

Măiculița Mea

Ai mumă, muma mea,
Firea-i mumă blăstemată,
Ce nu m'ai făcut o fată,
Să te-ascult mumă pe vatră,
Să-ţi fac o turtiţă caldă;
Dar tu m'ai făcut fecior,
Să dau ţărilor ocol,
Desculţ şi cu capu gol.
Eu călcai din urmă 'n urmă,
Să uit doru-al dela mumă;
Eu călcai din piatră 'n piatră,
Să uit doru-al dela tată.
Mă suii pe munţi de piatră.
Să mai văd mumă, şi tată,
Nu-mi văd mumă şi nici tată,
Parcă sunt născut din piatră.
Mă suii pe munţi de flori,
Să-mi văd fraţii şi surori,
Nu-mi văd fraţii şi nici surori,
Parcă sunt născut din flori.
Colea 'n vale la izvor,
La umbra de păducel,
Frumos doarme un voinicel,
Cu raniţa lângă el.
Mă duc mumă să-l deştept,
Ba dea**) muică, nu te duce,
Şoldăcelu e ostănit,
De-aseară dela strelit,
La trei coaste l-a rănit,
La trei coaste l-a lovit.
Vine sănitar să-l-ia-ce,
Să mi-l ducă 'n Dupniţa-ce;
Că acolo e bolniţa,
Să-i vindice bubiţa.
Doftorii cu sticlili,
Slughinea cu cârpili,
Să-i lege bubili.

Auzite dela ANGHEL MARIN

*) ai = ani
**) dea = fă

Port bătrânesc din marea comună românească BREGOVA,
din jud. Vidin-Valea Timocului bulgăresc.

O tânără româncă din Valea Timocului (ținutul Vidinului) în frumosul ei port național, în zi de sărbătoare.

CRONICI

GLAS DELA OAMENI UITAȚI

Ar fi păcat să se creadă că volumul cel mai nou din „Clasicii români comentați", colecție tipărită de dl. Nicolae Cartojan la „Scrisul Românesc" din Craiova, este, ca atâtea din soațele lui, mai mult o carte de școală, privind în deosebi pe elevii de liceu care se pare că trebue duși de mână dela rând la rând. Intâi că textul nu este comentat, așa cum amenință titlul. Afară de două prefețe, una universitară, a editorului, care s'a oprit cu o veche pricepere și iubire înaintea acestei cărți populare, și alta a culegătorului însuși de versuri din gura Românilor de peste Dunăre, care era dator să ne spună dela cine și cum a cules, încolo nimic. Te lași furat de aceste cântece bătrânești sau frânturele de dragoste, fără alt amestec învățat între tine și ele. Uneori n'ai dori nici cuvintele din notele în josul paginei, care arată înțelesul în limba noastră al unor expresii prea locale sau în limba turcească. Ele ar face mai tainice niște poezii venite dintr'un pământ uitat, de unde nu le așteptam atât de asemenea și atât de apropiate. Singura mulțumire rea, pe care o simțim atunci, este că multe din lămuriri au ieșit alături cu drumul. Atât este de adevărat că acești Olteni trebuiau lăsați să se rostească netulburați în graiul de acasă!

O singură pildă. In Ilincuța Șandrului sunt aceste două versuri destul de înțelese. Doi turci caută fata și pornesc pe Dunăre la ea : „Pe căic că să punea, Gujbili că le 'ntărea". Te pătrunde, cetindu-le, farmecul vieții de apă, mai cu seamă dacă tu însuți ai deslegat vreodată barca dela pripon, ai sărit în ea și te-ai așezat la lopeți. Cineva pune însă o cifră de notă la caic și vezi cu mirare că vestitul caic ar fi un vaporaș ! La gujbe la fel : pânzăli. Gujba este numai un ochiu de piele sau de cânepă, trecut prin niște cuie de lemn din marginea bărcii, și prin care se bagă lopata. Fără acest ochiu de piele sau de cânepă n'ai avea în ce s'o proptești și s'ar plimba de colo colo, când vâslești. De aici până la pânza, care duce caicul, care însă după știința celui cu nota, este vaporaș, adică dus cu aburi, mai va. Prin urmare, „Poezii populare dela Românii din Valea Timocului" nu sunt comentate și în al doilea rând, ne deschid un suflet nou, în care ne face bine să ne adâncim. Este o carte pentru toți și îmbogățește folklorul nostru cu nebănuite frumuseți.

Domnul Sandu Timoc, cel care le-a cules, nu mai este, ca Vâlsan și Giuglea și ca alții dintre noi, furișați prin aceleași locuri cu îndeletniciri la fel, niște cercetători și drumeți din alte părți, ispitiți de noutatea și de primejdia lucrului, ci un băștinaș. El nu culege numai din guri streine, cu uimire la fiecare pas, ci culege de atâtea ori din propriul suflet, ascultând nu pe altul, ci pe sine. Tot acest pământ, unde s'a născut, cântă în versurile lui. Nu este astăzi un al doilea printre noi care să cunoască mai bine pe Românii din Serbia decât el. Se întorsese zilele trecute din Paracin, satul cel mai de Miază-zi,

dela marginile sârbimii, dintre cele 300 de sate câte avem peste tot acolo, și era plin de fericire ca viteazul care s'a întors depe tărâmul celălalt între aripile unui vultur sau unui pelican, hrănit până să ajungă la lumină cu carne din carnea lui. Versurile aduse cu el sunt numai ca niște nuferi deschiși pe o apă. Apa este mult mai cuprinzătoare și, cine a văzut-o, știe să povestească despre ea și alte minuni. După acestea le putem judeca pe celelalte.

Culegătorul a avut norocul să dea în pribegiile lui, ca Gh. Dem Teodorescu de lăutarul din Brăila și Vasile Alecsandri de ciobanul de pe Ceahlău, păstrătorii celor mai frumoase poezii populare ai vremii (pentru noi ei au rămas niște ființe de legendă, gura fără altă făptură și care cântă din fundul trecutului, a neamului românesc; ciobanul de pe Ceahlău a fost chiar de'antregul pus la îndoială), a avut norocul să dea de Sima Prunaru, de 52 de ani, din Alexandrovăț, județul Craina, Valea Timocului jugoslav. Ar fi fost bine, cum a înregistrat cu aparatul fotografic locuri și chipuri, de unde răsună aceste cântece, să ni-l fi adus și pe el. Am fi avut un mare cântăreț popular, așa cum ceilalți doi nu ni s'au păstrat. Este ciudat că dl. Sandu n'a băgat de seamă că prin acest Prunaru, cele mai multe poezii populare sunt strânse nu dela Românii din Serbia, ci din Bulgaria. Nu cumva culegătorul adevărat este acelaș Român care i le-a dat pe cele mărturisite ca atare și venind din acest ținut din urmă? Pentrucă satul Alexandrovăț din Jugoslavia de până ieri este satul Zlocutea, de pe malul drept al Timocului, care a făcut parte, ca și Coilova, amintit tot ca vatră de folklor, din Bulgaria și din mănunchiul nedespărțit de sate românești ale ei, luate de Serbia printr'o îndreptare de graniță cerută în 1918, și care și-a văzut numele schimbat, ca să i se uite mai ușor această origine. Poate că este o problemă aici, a circulației folklorice neîmpiedecate între toți Românii din dreapta Dunării, fie că sunt dintr'o țară, fie că sunt dintr'alta. Sima Prunaru dacă este astăzi de 52 de ani, avea în 1918, când s'a trezit din supus bulgar supus sârb, 27 de ani. Și nu se poate crede că slăbiciunea să adune în minte atâtea cântece bătrânești i-ar fi venit numai după această vârstă.

Dar volumul dlui Sandu Timoc mai aduce între noi și altă problemă.

Românii din dreapta Dunării, cei vreo jumătate de milion câți sunt, au rămas mai mult decât alți Români, din diaspora noastră, sub orizontul istoriei fără să putem zice că erau necunoscuți. Legăturile cu ei au fost tot atât de strânse ca și cu Românii transilvăneni, cel puțin de 250 de ani, din jurul păcii dela Carlovăț, de când îi putem urmări mai bine. Au fost pierduți însă într'o numire generică, Români dela Sudul Dunării, și prin ea, între Aromâni. Chiar astăzi când se zice Români din dreapta Dunării, se înțelege numaidecât Români macedoneni. Sărim peste ceilalți, ca și cum n'ar fi, cu o făptură și cu o stare aparte. Ei sunt oameni dintre noi legați de valea fluviului acestuia părintesc și numai un inel de legătură cu Românii munteni din văile și poienile înalte ale Balcanului și Pindului. Intre marele grup românesc nord dunărean și grupul sud dunărean se întinde, ca o punte, acest grup propriu zis dunărean.

Aceasta este piedica întâi, care ne-a oprit să-i descoperim cu o înfățișare numai a lor: prea marea depărtare, deși vecini lipiți de noi, în care i-am proiectat. Dar a mai fost o piedică tot așa de primejdioasă, atât pentru ai noștri, cât și pentru streini: prea marea apropiere. Românii din dreapta Dunării erau și nu erau într'altă țară. O apă largă plutitoare mai mult leagă decât desparte pe locuitorii celor două maluri. Treceri mai ales dela ei la noi s'au întâmplat în toate vremurile și în deosebi în acelea când se închega un popor. Numai de puțini ani, de când se tot vorbește de o înfrățire și solidaritate a Statelor, hotarele dintre ele s'au ferecat cu o sută de lacăte. S'a crezut de alții și, ceeace

este mai hazliu, s'a crezut și de noi, că toți acești Români sunt revărsări etnice din părțile noastre. N'aveam ce găsi deosebit la ei, odată ce nu erau alții, ci erau tot noi. Erau un fel de Români plecați în străinătate.

Ar trebui să spun chiar un cuvânt aspru: Să ne desmeticim! Destul au stat în penumbră fără nicio luare aminte lăsată asupra lor, acești o jumătate de milion de Români din dreapta Dunărei. Să-i ma iapropiem, pentru cei care-i vedeau până acum prea departe, și să-i mai depărtăm, pentru ceilalți, punându-i să șadă chiar pe locul unde se află, cetățeni ai două țări deosebite, Serbia și Bulgaria. Atunci și grija de ei făcându-se firească, se va face și mai ușoară. Să nu ne mai fie dat să auzim, spre umilința noastră, ceeace am auzit de curând dela titularul catedrei de limbi romanice dela Lipsca, dl. Martin Block, trimis de țara lui ca să cerceteze pe teren problema Românilor dunăreni din Serbia veche: „Nu înțeleg de ce Românii vorbesc, după statisticile sârbești, de 250.000 de ai lor pe aceste locuri, când ei sunt 400.000. Cui îi lasă pe ceilalți, cari sunt aproape îndoitul celor oficiali?"

Am fost și eu, în mai multe rânduri, la acești Români, la cei bulgari mai mult și la cei sârbi mai puțin. Cei mai din fund ca și cei mai din față, fie că știu, fie că nu știu de țara liberă a fraților lor dela Miazănoapte, se cunosc prin amintiri, prin limbă și obiceiuri ca Români. Ei și-au dat nume de cete mai mici, după cum sunt așezați pe o vale sau pe o alcătuire de pământ ușor de deosebit, plaiu, câmp sau vale, dar nu și-au zis niciodată laolaltă, Olteni, Munteni sau Bănățeni. Câte o undă de populație românească din Banat, din Oltenia și din Muntenia a ajuns dincolo de Dunăre, la date și din pricini, care se pot urmări. Fiind mai noui decât băștinașii și mai zgomotoși pentru istorie, au putut să se arate cercetătorilor ca Români Olteni, Munteni sau Bănățeni. Sunt și mai mult nu sunt ceeace spun astăzi că sunt. Băștinașii, Români mai vechi decât ei, vatra care a primit pe nouii veniți, au fost alții și alta. Dovezile nu așteaptă decât să fie găsite.

Suntem pe locuri de mare trecere a popoarelor. Țările cele mai de curând închegate se luptă să se convingă pe ele și să convingă pe alții că numai poporul lor a trăit în acel cuprins dela începutul vremurilor și că numai el are dreptul să trăiască și astăzi. Ceilalți sunt venetici. Ei n'au altceva de făcut, pentrucă de plecat nu s'a gândit nimeni să le dea voie, decât să se piardă în mijlocul lui. Dacă nu vor de voie, atunci de nevoie. De aceea sfiala oamenilor de știință ca să pătrundă până la ei și îmbulzeala argumentelor istorice contradictorii. Românii dunăreni dintre Vidin și Morava se află chiar în ținutul pe unde Românii balcanici au umblat ca să ajungă la Românii carpatici. Ei sunt legătura, care se păstrează, subțiată și întreruptă pe alocuri, dintre cele două mari grupuri ale neamului nostru. Ne trebuie și nu-i putem lăsa să piară, nu numai pentrucă sunt una cu noi, dar pentrucă între noi mai au și acest rost, care-i numai al lor.

Prin noi sau prin alții începem să-i cunoaștem destul de bine. Mai deschideți odată Scrisorile din pribegie date la tipar de Ion Ghica și citiți rândurile atât de proaspete ale întâiului pan-român, Niculaie Bălcescu. Plecase, gonit de revoluția dela 1848 din București, sau mai de grabă de neizbânda ei, stătuse la focuri de noapte pe munți între Avram Iancu și tribunii lui, pe care avusese, din ură împotriva țărilor despotice, gândul nebun să-i apropie de Unguri, și străbătuse într'o întinsoare toată peninsula Balcanică dela Panciova până la Constantinopol. Auziți-i strigătul lui de mirare și de bucurie că nu întâlnește în drum, prin Serbia și Bulgaria, decât Români. Luase acest drum al Românilor din dreapta Dunărei și trecuse dela ei prin marginea Aromânilor

Era un istoric, învățat să facă să intre în cadre largi viața popoarelor. Iată la 60 de ani după aceea un geograf, pe George Vâlsan, însoțit de un filolog, George Giuglea, care caută pe acolo amănuntul, al conformației pământului sau al conformației limbii! Lucrurile și oamenii stau într'o nouă lumină.

Românii aceștia transdanubieni rămăseseră multă vreme închiși în cele două țări, în care, după 1833 și 1878, s'au trezit cetățeni cu alt nume. Simțeau că sunt deosebiți de concetățenii lor prin regimul aparte pe care au început să-l aibă. Drepturile vechi se pierdeau, în ce-i privea, cu fiecare zi. A fost întâiu școala în limba lor, mai târziu biserica și la sfârșit tot ce le dădea și le păstra o înfățișare proprie. S'a mers atât de departe încât li se sfâșia, când ieșeau pe uliți, hainele albe, pentrucă le purtau de când se pomeniseră între oameni îmbrăcați în haine închise la culoare sau chiar negre. Nu li se îngăduia o asemenea deosebire de ceilalți. Nu mai puteau să vorbească în limba părintească decât pe furiș. Intre cei mai mândri dintre ei s'a născut atunci o dorință de împotrivire. De pe urma acestei împotriviri au început să se ivească la școlile de dincoace de Dunăre, între noi, tot mai mulți școlari veniți din mijlocul lor. Dacă nu puteau să-și vadă de suflet acasă, făceau ce puteau și-și trimiteau copiii între frații liberi, ca să apere cel puțin în ei acest suflet.

In felul acesta însă Țara Românească afla pe alte căi, mult mai vorbitoare, decât a rarelor cărți științifice, că undeva în apropiere, mai trăiesc Români, ascunși de o politică internă strimtă tuturor ochilor. Ea îi primea cu iubire pe cei care veneau să învețe și să se înfrupte dela izvoarele noastre de cunoștințe și de cultură. Fiecare an aducea noui călători mărunți de peste fluviu, împinși nu numai de faima bunei primiri, dar și de curentul de mirare și de interes, care luase naștere pe neștiute și creștea acum dela sine. Se alcătuia treptat din ei o mică pătură intelectuală, care ieșea din școlile noastre superioare și vorbea cu alt glas, decât ar fi putut vorbi cel mai pregătit dintre noi, despre ființa și drepturile la viață proprie ale celor rămași acasă. Ei și-au avut în cele din urmă cercul, activitatea de organizare și de propagandă, conferințele prin țară și publicațiile lor periodice. Din necunoașterea și nedumerirea dinainte, Românii din dreapta Dunării au intrat în lumină. Erau de-ai noștri și nimic nu-i mai putea rupe de noi.

In străinătate, cercetători tot mai deși, au făcut acelaș lucru pentru Europa. L-au făcut chiar mai de vreme decât l-au făcut ai noștri. Chiar noi a trebuit, pentrucă străinii puteau ajunge mai lesne prin locuri închise nouă, să-i folosim pe ei ca izvoare de documentare. Las pe alții mult mai vechi, dar mai puțin răspândiți, și mă gândesc la marele călător de după 1860 Kanitz. Nu ne era prieten. Era un Ovreiu unguresc și venea dela Budapesta cu toată neîncrederea și mai mult decât atâta față de Români, dar era și om de știință și n'a putut să tacă. Nicăieri, într'un scriitor străin, această adevărată lume românească din Serbia și Bulgaria nu s'a arătat în toată plinătatea ei ca o priveliște de pe care se adună deodată, după sute de ani ceața, ca la el. Il luăm și astăzi, atât noi cât și alții, ca termen de comparație, când pornim cercetări proprii, ca să ne dăm seama de schimbări, în bine sau în rău. Aproape în zilele noastre a scris, întărindu-l pe Kanitz pentru Românii din Serbia, alt neprieten, profesorul bulgar, St. Romansky.

De câte ori s'au ivit răsboaie în Balcani, Românii depe malul drept al Dunării au ajuns un obiect de preocupări internaționale. Erau acolo și nu se mai putea trece peste ei. Cancelariile și presa din toate țările se opreau la acest popor necunoscut mai înainte, dar care se putea să aibă dorințele și

drepturile lui. Turburările în cele din urmă se așezau și țările unde oamenii trăiesc, îngrijate că ei ar putea ajunge o problemă, se gândeau la noui măsuri, care să-i facă să se întoarcă în anonimatul dinainte. Cu cât erau mai cunoscuți de opinia publică internațională cu atât aveau de suferit mai mult. Una din aceste țări s'a gândit chiar să-și dea o lege prin care, atunci când i se va părea potrivit, să poată să-i mute la o depărtare de 50 de kilometri spre Balcani și să-i rupă astfel pentru totdeauna de Dunăre și de noi. A ajuns ca o cursă de întrecere între acest crâmpeiu de popor, slab și singur, și între Statele din care face parte, înarmate cu toate mijloacele de constrângere: va putea să se pună la adăpost înainte să-l cuprindă apele înecului?

EMANOIL BUCUȚA

ROMÂNII IN BALCANI

Românii Dunăreni

Cunoscutul publicist german, dl. dr. Wolfgang Oberleitner, publică, sub titlul de mai sus, în răspândita revistă vieneză „Nation und Staat", No. 11—12, August-Septembrie 1943, un foarte interesant studiu despre Românii din Balcani.

Şi pentrucă este aproape cel dintâi studiu despre aceşti Români ce apare într'o revistă de cultură germană, dela primul războiu mondial încoace, şi pentrucă autorul studiului în chestiune se vădeşte a fi nu numai în general bine informat dar, ceeace importă mai mult, şi suficient de obiectiv, ne facem o datorie să împărtăşim cititorilor revistei *„Timocul"* unele pasagii, mai importante, din studiul d-lui Oberleitner.

Publicistul german începe prin a arăta că studiul d-sale priveşte exclusiv pe Românii dunăreni, adică pe cei ce populează regiunea Banatului, Timocului sârbesc şi bulgăresc, cât şi pe cei de-a-lungul Dunării de Sud dela Lom-Palanca până la Nicopole şi mai departe, împărţindu-i în trei grupe distincte şi anume: *Românii bănăţeni*, pe cari îi găseşte cei mai puţin numeroşi în comparaţie cu celelalte două grupe, dar mai ridicaţi din punct de vedere cultural, grupul *Românilor din Timocul sârbesc* şi cel al *Românilor din Bulgaria*, în care se cuprind Românii din Timocul bulgar şi cei de pe Valea Dunării.

Referindu-se la dreptul de autohtonie al Românilor dunăreni pe pământurile pe cari le locuesc astăzi, autorul german ne înfăţişează doar tezele învăţaţilor jugoslavi şi români, — şi aceasta numai pentru Românii bănăţeni, — conchizând că din izvoarele româneşti rezultă că populaţia slavă — respectiv sârbii din Banat — s'au aşezat acolo în urma Românilor.

In examinarea pe care o face fiecărui grup în parte din punct de vedere al vieţii naţionale, politice şi spirituale, dl. W. Oberleitner face mai întâi un scurt istoric al aşezămintelor şi instituţiilor culturale româneşti din Banatul sârbesc pentruca să se oprească apoi pe larg asupra celorlalte două grupuri de Români, adică cei din Timocul sârbesc şi cei din Bulgaria, despre care constată că sunt lipsite de cele mai elementare instituţiuni de cultură în limba lor maternă: şcoli şi biserici. Redăm textual cele ce scrie menţionatui autor despre aceşti Români: „Sârbii au înţeles, odată cu înfiinţarea statului lor, că orice urmă de conştiiţă naţională trebue înăbuşită în Kraina. Acolo nu există şcoli româneşti sau societăţi naţionale ci numai câteva biserici". Şi, folosind o lucrare a d-lui Prof. Emil Petrovici, scrie mai departe: „Adeseori, la zece sate se poate număra o singură biserică, care pe lângă toate, mai e servită de un popă sârb. Aceşti ciudaţi slujitori ai Domnului sunt însă mai puţin predicatori ai Evangheliei, cât mai ales apostoli zeloşi ai tendinţelor de desnaţionalizare sârbească. Totuşi ei se mulţumesc să încaseze pentru botezuri, căsătorii şi inmormântări.

„O primă încercare a Românilor din Kraijna, continuă autorul german, de a întemeia o asociaţie economică, pe bază naţională, s'a izbit de rezistenţa oficialităţii. In modul acesta nu s'a permis uniunea economică şi s'a interzis orice contact între Românii din Banat şi cei din Timoc. Convenţiile româno-jugoslave din ultimii ani se refereau numai la şcolile române din Banat, dar nu şi la regiunea dunăreană dela Miază-Zi. Cu toate că Românii au majoritatea absolută în 11 judeţe între Morava şi Timoc, ei nu apărură la suprafaţă

în alegerile jugoslave, ca în Banat, ci fuzionară — după cum era de aşteptat — ca simpli votanţi ai partidelor sârbeşti. Situaţia actuală încă nu este lămurită, cu toate că guvernul român se îngrijeşte foarte mult de conaţionalii săi de dincolo de Dunăre"

Trecând la prezentarea şi examinarea grupului Românilor din Bulgaria, dl. Oberleitner scrie: „Ultimul mare grup al Românilor Dunăreni îl constitue locuitorii malului dunărean bulgar. Ca o continuare a Românilor din Kraijna, ei locuesc malul Dunării dela Vidin. Insă între Vidin şi Lom-Palanca apare o mare lacună în aşezarea Românilor de pe malul drept al Dunării, deoarece marele fluviu devine aici frontieră nu numai statală ci şi etnică. Abia la Lom-Palanca începe din nou fâşia aşezărilor româneşti şi ţine de-a-lungul Dunării până la oraşul Nicopole. De aci în jos se găsesc insule de Români izolate, în partea de Sud a malului dunărean ca la Rusciuk şi apoi mai departe în interior, între vechea frontieră de stat şi Eminska Planina, de cele mai multe ori chiar în apropiere nemijlocită de Marea Neagră

„Sub raport cultural, arată autorul german, situaţia din Bulgaria corespunde celei din Serbia. Pacea dela Neuilly obliga Bulgaria prin articolele 53—55 să introducă şcoli româneşti, totuşi Românii avură a se plânge în repetate rânduri de nerespectarea acestor obligaţiuni.

„Şi serviciul divin nu se mai permite să fie oficiat în limba maternă, iar toate bibliile şi alte cărţi bisericeşti fură confiscate, dacă erau tipărite în limba română. Mai departe, fu interzis portul naţional, care se aseamănă cu cel din Oltenia de peste apă, fapt care mâhni greu pe Români".

Analizând diversele statistici oficiale (sârbe şi bulgare) şi recensăminte cu privire la numărul Românilor dunăreni, publicistul german admite un număr de 100.000 suflete de Români în Banat; adoptă în totul opinia profesorului M. Block, despre care spune că a vizitat recent toată regiunea Timocului sârbesc, unde a găsit un număr de peste 100.000 de Români; combate datele statisticilor oficiale sârbeşti care dau un număr de numai 49.070 de Români şi menţionează rezultatele cercetătorului bulgar, prof. Stoian Romanschi, care a găsit în aceeaşi regiune (Timocul sârbesc), în anul 1916, — 200.000 de Români, cât şi pe cele ale cercetătorilor Români, cari indică un număr de aproximativ 450.000—470.000 de Români pentru regiunile Timocului şi Banatului sârbesc.

Despre numărul Românilor din Bulgaria, dl. Oberleitner, scrie următoarele: „Datele asupra numărului Românilor cari locuesc în Bulgaria — după cum e obiceiul — diferă simţitor. Un cercetător german scrie într'o lucrare editată acum mai bine de o sută de ani de 200.000 de Români în Bulgaria, socotind, după cât se pare, şi diferitele insule aromâneşti din depărtatul Sud şi Vest al ţării. Faţă de aceste date, statisticile bulgare aduc următoarele date de recensământ, specificând aparte pe Daco-Români, de Macedo-Români. Pentru ultimii treizeci de ani, rezultă următoarea imagine:

Recensământul din	1905	75.773	Daco-Români
„ „	1910	79.429	„ „
„ „	1920	57.312	„ „
„ „	1926	69.080	„ „
„ „	1934	16.405	„ „

„E clar că mai ales numărătoarea din 1934 este departe de realitate şi că numărul Românilor a fost dat scăzut prin diferite metode. Astfel, într'o carte apărută acum câţiva ani, se afirmă că autorităţile bulgare ar fi vrut să

dovedească faptul că în Statul Bulgar nu mai există Români(!), şi în consecinţă ar fi dat dispoziţiuni funcţionarilor să slavizese numele Românilor, pentru a ajunge mai aproape de cifrele de care aveau nevoie. Această carte plină de indicii publică şi datele statisticei bulgare oficiale. După aceste procedee, în Plevna de pildă, s'ar fi aflat, după recensământul din 1926 — 14.505 Români, iar în 1934 abia 23. Asmănătoare sunt cifrele şi din alte oraşe ale Bulgariei de Nord. La prezentarea cifrelor recensământului general din 1926 rezultă că în ţară se aflau 70.631 de Daco-Români, însă în actele oficiale apăreau cu o cifră rotundă cam 10.000 mai mulţi. Tactica de a trece sub tăcere pe Românii din Bulgaria rezultă şi din faptul că publicaţia bulgară *Annuaire statistique*, apărută în 1938, prezintă până şi cele mai neînsemnate grupuri naţionale ca cel al Francezilor, Ruşilor, Grecilor şi aşa m. d. din Bulgaria, afară de grupul naţional românesc, care e trecut pur şi simplu la rubrica „alte naţionalităţi", pentru a deveni o cifră anonimă. Cu tot acest proces progresiv de radiere, din partea românească se dă încă cifra de 100.000 până la 150.000 de Români care trăiesc în Bulgaria.

„Asupra locurilor de aşezare a Românilor in Bulgaria s'a mai scris. Ei formează, după cum stabileşte cunoscutul om de ştiinţă german G. Weigand, o minoritate importantă în judeţele Vidin, Vraţa şi Plevna şi populează până la 70 de sate, dintre cari numai în judeţul Vidin 33.

„Aceasta era situaţia înainte cu trei ani, îşi încheie dl. Dr. Oberleitner studiul d-sale, pe când erau divergenţe aprinse între cele două state dunărene asupra Dobrogei de Sud. După lichidarea acestei chestiuni, raporturile dintre România şi Bulgaria s'au îmbunătăţit esenţial, iar cursul Dunării e pe cale să-şi îndeplinească adevărata sa funcţiune de pod între popoare. Nu se greşeşte dacă se crede că un schimb prietenesc de idei între cei doi vecini va aduce iar timpuri mai bune pentru Românii dela Dunăre".

Impărtăşim în totul, din parte-ne, optimismul d-lui Obertleitner că schimbul de idei prietenesc dintre Bulgaria şi România va aduce iarăşi vremuri bune pentru Românii din ţara dela Sud de Dunăre, şi aşteptăm ca rezultatele bune a acestuia să se poată formula şi pune în aplicare prin câteva paragrafe a unui acord cultural între cele două ţări, în care să se prevadă redeschiderea bisericilor româneşti, zidite şi întreţinute de Români de acolo, cât şi acordarea dreptului elementar ca aceşti Români să poată învăţa carte, în şcolile primare de stat, în limba lor maternă.

Dacă se ajunge la acest rezultat, atunci se poate vorbi că, intr'adevăr, între Bulgaria şi România nu au mai rămas în litigiu decât câteva chestiuni de ordin economic, — aşa după cum s'a exprimat dl. Sişmanoff, ministru de externe bulgar, în discursul său din Sobranie, din ziua de 2 Decembrie a. c.

ION CUTOVEANU

ROMÂNII DIN ŢINUTUL POJAREVAŢ APAR ŞI IN SCRIERI SÂRBEŞTI

Generalul de brigadă Milutin V. Milencovici şi ing. Jivoin Protici au scris o carte interesantă sub titlul: *„Frumuseţile naturale şi bogăţia din valea Moravei, Stig, Braničev, Zvijd şi Homolie"*. Belgrad 1936.

Este vorba de o lucrare bine pusă la punct. Ea cuprinde cinci capitole importante: I) partea geografică; II) posibilităţi culturale; III) posibilităţi agricole; IV) Comerţul şi V) puterea financiară şi capitalul necesar.

In partea întâia, autorii se ocupă cu aşezarea regiunii, suprafaţa ei, numărul locuitorilor şi densitatea populaţiei, munţi, ape, câmpii, frumuseţi naturale (peştera dela Duboca, peştera dela Ţeromoşni, Cazanele Mici, depresiunea Gorniac, Maidan Cuceaina, Pecul Purtător-de-Aur), curiozităţi şi bizarerii (Rusaliile, Potainiţa, musca de Golubaţ, nisip viu, mânăstiri din vechime, izvorul Mlavei, mormintele romane, etc.).

In capitolul al doilea se cercetează posibilităţile culturale.

In al treilea, autorii se ocupă cu darurile naturale ale regiunii: agricultură, fructe, păstorit, vite mari, viermi de mătase, apicultură, păduri, minerale, ape minerale, industrie, negoţ, meşteşug şi vrednicia populaţiei.

In capitolul penultim, autorii pun problema posibilităţilor comerciale: şosele, căi ferate, drumuri de apă.

In partea a cincea şi ultima, se studiază puterea financiară şi capitalul necesar: mine, mori şi alte întreprinderi industriale.

Cine o citeşte,nu se poate să nu fie captivat, cartea fiind antrenantă şi instructivă atât pentru geograf cât şi pentru geolog, botanist, agricultor, istoric, comerciant, omul de afaceri, arheolog, numismat, militar, guvernanţi şi omul de ştiinţă în general.

Această regiune cu o suprafaţă de 4.231 kmp., cu o populaţie de 250.874 locuitori şi o densitate de 60 suflete pe kmp. ne este dragă, nu numai pentru frumuseţile ei naturale neîntrecute şi bogăţia recunoscută a solului şi subsolului ei, dar mai ales pentrucă aceste plaiuri sunt româneşti, căci sunt stăpânite de Români, care n'au însă dreptul la şcoală şi biserică naţională nici în secolul al XX-lea!

România nu s'a gândit niciodată la întinderea aripilor sale peste Dunăre, dar ea doreşte să se facă dreptate fiilor săi de peste graniţă, căci ea nu poate privi cu nepăsare la desconsiderarea totală a lor de către vecinii noştri, care le nesocotesc cele mai elementare drepturi.

Veacuri de-a-rândul, Românii au trăit în pace şi prietenie cu sârbii. Aceasta lasă să sperăm, că cele două popoare vor găsi şi în viitor modalitatea de convieţuire într'o perfectă armonie, dacă vecinii noştri sârbi se vor grăbi să recunoască realitatea etnografică a Românilor din Nord-Estul Serbiei.

Românii din ţinutul Pojarevaţului al căror procent se ridică dela 30% la 80% şi 90% (în regiunea Zvijd şi Homolie) sunt o realitate peste care nu se poate trece cu vederea. Că sunt acolo Români şi sunt în procent mult mai mare decât Sârbii, ne-o arată îngrijorarea autorilor lucrării de mai sus, care se tem că Sârbii care conlocuesc cu Românii vor fi mai de vreme sau mai târziu românizaţi. Dânşii ştiu zicala: „Peştele cel mare, înghite pe cel mic". Deaceea se tem.

In 1936, Generalul Milutin Milencovici şi inginerul Jivoin Protici, amânndoi demnitari sârbi, recunosc în cartea ce au dat la lumină, numărul mare al Românilor din ţinutul Pojarevaţului.

Autorii citaţi cred însă sârbeşte şi afirmă că Românii de aci sunt Sârbi românizaţi!

Este numai o ipoteză... sârbească.

Dăm mai jos citate din lucrarea celor doi autori, din care se vede că în ţinutul Pojarevaţ sunt aşa de mulţi Români, că îi descoperi chiar în scrierile sârbeşti.

Astfel la pag. 4, rândul 11 de jos citim:

„Actuala populaţie a regiunii Pojarevaţ *constă* din Sârbi imigraţi dela Cosovo şi Vardar în urma invaziei şi tiraniei Turcilor de după căderea ţaratului sârbesc la Cosovo şi *din Români* imigraţi din Banat.

Astăzi în regiunea Pojarevaţ avem sate: curat sârbeşti şi sate amestecate cu Sârbi românizaţi. Majoritatea locuitorilor din aceste părţi sunt Sârbi *dar sunt şi destui Sârbi romanizaţi (!)*, mai ales acei Sârbi, care au venit dela Cosovo în plăşile Zviyd, Homolie şi Mlava" (adică tocmai acolo, unde Românii sunt în procent de 80 — 90%).

La pag. 5, rândul 4 de sus:

„Cât de conservatoare este Romănca, cel mai bun exemplu este faptul că Sârboaica măritată în casă românească învaţă repede româneşte şi copiii săi nu vorbesc sârbeşte, dar Romănca măritată în casă sârbească, nu numai că nu învaţă sârbeşte, dar toţi cei din casă invaţă româneşte".

Prin urmare, se recunoaşte că în ţinutul Pojarevaţ există o populaţiune românească importantă nu numai prin numărul său mare, dar şi prin superioritatea rasei româneşti în luptă cu cea slavă.

In fotografia 17 dela pag. 53 din această carte sârbească apare un grup de Români.

Mai dpearte, la pag. 47, rândul 4 de jos, citim:

„Chiar dacă sunt aceste regiuni locuite de Sârbi şi de Români cu nume româneşti, obiceiurile sunt aceleaşi, căci şi Sârbii şi Românii sunt creştini ortodocşi, fac praznice şi au aceleaşi sărbători bisericeşti — hram".

La p. 48, rândul 1 de sus:

„Deşi Sârbii trăesc în sate de câmpie, căci se ocupă cu agricultura, *iar Românii in sate de munte, căci se ocupă mai mult cu păstoritul*, au aceleaşi obicee ca şi restul poporului din Serbia".

Dintre datinile caracteristice se semnalează la pag. 48, rândul 6 de sus, „pomenele" care se dau sufletelor celor morţi în Homolia", deci unde majoritatea populaţiei o constitue Românii.

La pag. 48, rândul 15 de sus citim:

„Vrăjitorii sunt foarte obişnuiţi în această regiune, dar mai ales *la Români*". De data aceasta, autorii vorbesc despre „Români", nu despre „Sârbi românizaţi".

Au greşit de au spus odată adevărul!

La p. 66, r. 8 jos:

„Râul Duboca şi afluenţii săi, **Valia Mare şi Valia Repidje**, stă deasemenea pe conglomerate cristaline.

La pag. 74, rândul 8 de jos, apare cuvântul „**Funduri**", care a scăpat atenţiei autorilor şi nu l-au tradus în limba lor, cum s'a întâmplat şi cu **Valea Mare** şi cu **Valea Repede** dela pag. 6, r. 8 de jos.

La pag. 78, rândul 8 de jos apare vorba „Vlaşki Dol", care înseamnă „**Valea Românească**".

In fine, fotografia 26 dela pag. 81 ne arată un grup de olari din regiune, al căror port seamănă mult cu al Oltenilor.

Iată prin urmare, o serie de *mărturii sârbeşti*, recente, despre Românii din regiunea Pojarevaţ, pe care le prezentăm cetitorilor fără a le mai comenta, deoarece ele sunt destul de elocvente pentru oricine.

Dr. B. PĂŞUICĂ

INSEMNĂRI

1 DECEMBRIE 1943

Este ziua în care ne-am dus cu gândul la acel 1 Decembrie, când acum 25 de ani, la *Alba-Iulia*, frații Ardeleni votau Unirea pentru totdeauna cu Patria-Mumă.

A fost o zi mare! Ziua, în care frații noștri de peste munți, scuturau jugul milenar și se regăseau alături de frații lor liberi din Țara-Mumă cu care să-și ducă viața împreună.

Au urmat ani de viață, de bucurie și de fericire, între frații regăsiți!

Dar bucuria a fost prea mare, ca să poată dăinui neumbrită prea mult.

Bucuriei de atunci, astăzi i-a luat locul cumplita durere a Ardealului din nou subjugat. Astăzi, partea lui de nord, se află din nou sub călcâiul opresorului milenar, unde frații noștri suferă până la sângerare.

Din nou acolo este multă suferință și multă scrâșnire de dinți. Cei ce nu le pot suporta, sunt nevoiți să-și părăsească locuri și căminuri dragi și să ia drumul pribegiei, trecând în Țara liberă, pentru a-și slava viața și a simți din nou lumina soarelui și a libertății. Ei au multă nevoe de mângâere și ajutor și datori suntem să le-o dăm, căci altfel nu le-am mai fi frați.

In aceste timpuri grele, Românii Timoceni, sunt cu trup și suflet alături de frații lor din Ardealul subjugat, pe a căror suferință o cunosc destul de bine, ea fiind la fel cu a lor și hrănesc împreună cu ei speranța, că în curând ceasul libertății lor va veni din nou și odată cu aceasta și al Românilor de pretutindeni.

Frați Români din Ardealul subjugat! In această zi comemorativă a bucuriilor și suferințelor voastre, Românii Timoceni, vă trimit frățescul lor salut și vă roagă să aveți sufletele tari și credință în viitorul neamului, care nu poate fi decât unul mai bun, când vom putea fi liberi și toți laolaltă, întru mărirea și înflorirea Neamului Românesc!

„TIMOCUL"

DELA INSTITUTUL DE STUDII ȘI CERCETĂRI BALCANICE

Am asistat la ședința de comunicări a Institutului, care a avut loc în ziua de 12 Noembrie 1943, ora 18, în sala de Istoria Românilor dela Facultatea de Litere din București, unde au făcut comunicări d-nii:

VICTOR PAPACOSTEA. — „Cuvânt introductiv".

SILVIU DRAGOMIR. — „Corespondența dintre Andrei Șaguna și Iosef Rajacici" și

VINTILA MIHAILESCU. — „Balcania Centrală".

Ne-a plăcut foarte mult conferința d-lui prof. Vintilă Mihăilescu care după o amplă prezentare geo-politică a pământului și lumei din Peninsula Balcanică, a terminat cu o caldă recomandație făcută Institutului, ca în viitoarea sa activtate să-și îndrepte cercetările cât mai mult asupra vieții din trecut și din prezent a Românilor din Peninsula Balcanică.

Tot astfel înțelegem și noi rostul Institutului.

A. A.

„CRUȘOVA" ASOCIAȚIE NAȚIONALĂ, CULTURALĂ ȘI DE BINEFACERE

Prin sentința Tribunalului Ilfov, secția I-a civilo-corecțională, nr. 53 din 6 Octombrie 1943, publicată în Monitorul Oficial nr. 251, partea II-a, din 26 Octombrie, 1943, fiind rămasă definitivă și învestită cu formula executorie, s'a acordat personalitatea juridică *Asociației Naționale, Culturală și de Binefacere*, „CRUȘOVA", cu sediul în București, calea Rahovei nr. 29, care a fost înscrisă în registrul de persoane juridice al Tribunalului sub nr. 32 din 1943, având următorul consiliu de administrație: președinte, *Nicolae Batzaria;* prim vice președinte, *dr. Sterie Petrașincu*, al doilea vice președinte, *Anastasie Hăciu;* secretar general, *C-tin Constante;* secretar contabil, *Cristofor Boriaru;* membri: *Constantin Iotu, Naum Ghica, Tașcu Pucerea, Vanghele Mișicu, Ion Naum, Sterie Chiale, Christache Iuța;* censori: *Petre Balliu Anastasie Cornetti;* censor supleant, *Gheorghe Papagheorghe* și casier, *Anton Petrașincu.*

Asociația a luat ființă din inițiativa unui grup de români, originari din ținutul frumosului oraș macedonean *Crușova*, având ca scop lupta național-culturală pentru apărarea intereselor Românilor Crușoveni și în special înființarea unui muzeu intitulat „Casa Crușova", în care să fie reprezentată o gospodărie aromânească.

Având în vedere nobilul scop ce și-a propus, noi urăm Asociației și membrilor ei viață lungă și spor la muncă.

„TIMOCUL"

Cărți și Reviste

„ROMÂNII DIN TIMOC", este o culegere de izvoare, îngrijită de d-nii: *C. Constante* și *A. Galopenția* și apare sub auspiciile *Societății Române de Statistică*. Primul volum din această lucrare a apărut de curând și cuprinde *Românii dintre Dunăre, Timoc și Morava.*

Volumul, cu o prefață de d. dr. Sabin Manuila și o introducere de d. *Emanoil Bucuța*, are 318 pagini cu 5 schițe în text, 2 schițe în culori și 33 fotografii afară din text, 2 tabele statistice, 2 bibliografii și 9 hărți din care 8 în culori.

Scopul acestei lucrări, care concentrează la un loc documente și cercetări făcute de diferiți autori români și străini cu privire la Românii din Timoc, este, după cum ne-o spune atât prefața d-lui dr. S. Manuila cât și introducerea d-lui Em. Bucuța, să-i scoată din anonimat pe acești Români și să-i impună cât mai mult atât cunoștinței opiniei publice românești cât și celei din afară.

Volumul, fiind tipărit în condițiuni excelente și având un material pe cât de bogat pe atât de variat, cu privire la Românii Timoceni, din autori ca: *G. Lejean, A. Ubicini, V. Iacșici, Szabo Iozsef, Dragoliub Iovanovici, Emil Picot, G. Weigand, C. Constante, G. Vâslan, G. Giuglea, L. T. Boga* și *St. Romanski*, se recomanlă a fi cunoscut de toți cei ce se ocupă cu știința și slova românească și mai ales de orice bun român cu dragoste de frații săi de peste hotare.

Noi, românii timoceni, nu putem de cât să mulțumim tuturor acelora care și-au pus la contribuție truda lor, ca să ne facă cunoscuți lumii întregi, pentru a ne scăpa dela pieire și a aștepta cu același mare interes apariția volumelor II și III, pe care Editura ne-o anunță printr'o notă finală.

A. ANDREI

„POEZII POPULARE DELA ROMÂNII DIN VALEA TIMOCULUI"

culese de *C. Sandu-Timoc*, au apărut în editura „Scrisul Românesc" Cralova (1943), sub auspiciile bibliotecii „Clasicii Români Comentați" de sub îngrijirea d-lui profesor N. Cartojan.

Volumul are 452 de pagini, cu o prețioasă introducere la Poezia Populară a Românilor din Valea Timocului de d. prof. *N. Cartojan* și cuprinde peste 30 de balade și orații de nuntă, deosebit de interesante pentru știința și folklorul românesc.

In numerele viitoare ale revistei, vom reproduce unele din aceste poezii.

R. R. T.

EMANOIL BUCUȚĂ — *„PIETRE DE VAD"*, vol. III (București 1943, editura Casei Școalelor și Culturii Poporului).

Noul volum al d-lui Emanoil Bucuța, care numără aproape 500 de pagini, închide, ca și celelalte, cele mai felurite crâmpeie din viața și cultura noastră contemporană. Stilul atât de propriu pe care-l are, i-a dat posibilitatea să desprindă sugestiv sensul mare al faptelor și frământărilor. Aci seninătate dulce a peisajului, dincolo vioiciunea învolbu-artă, țin pe cititor într'o adevărată încordare, urmărind, ca'ntr'un teatru aevea, desfășurarea vieții noastre. Condeiul scriitorului apasă cu înțeles adânc nume de teritorii înstreinate.

Nu cred să existe cineva care luând cartea în mână să nu alerge să revadă, citind, locuri știute sau figuri de oameni apuse și care i-au fost dragi. In mintea și sufletul cititorului, își mai fac însă loc, pe nesimțite și alte aspecte și figuri, streine până aci, și care deodată le simți pline de căldură. Ochiul scriitorului a pătruns în sufletul oamenilor pe care ni-i prezintă și de aceea, evocându-i, resfrânge o trăsătură din ceracterul lor, tocmai pe cea care le aparține, tocmai ceeace-i definește.

Aici găsești Ardeleni aspri și dârji în voință, tipuri regionale, dar și oameni ai culturii noastre, deopotrivă de dragi.

Ca un ecou plăcut, grija de Românii de peste hotare, apare des, sub forma unui strigăt de dreptate, dar și mândrie.

Cartea d-lui Emanoil Bucuța e o realizare care a luat locul parcă unui pictor care a fixat motivele în forme sobre și adegvate. Ea e o panoramă vie de oameni, locuri și întâmplări.

F. FLORESCU

N. CARTOJAN — *„ISTORIA LITERATURII ROMÂNE VECHI"*, *vol. II* (Fundația Regală pentru literatură și artă, București 1942, p. 178).

După cele două volume monumentale, *Cărțile Populare*, care reprezintă un capitol în istoria literaturii noastre, creiat de profesorul Cartojan după neînsemnate încercări făcute de alții, un alt dar, tot atât de mare, pe care-l oferă d-sa, este desigur *Istoria literaturii române vechi*.

Volumele semnate de profesorul N. Cartojan, arată o tehnică de lucru desăvârșită și o erudiție uimitoare. Acest procedeu ușurează enorm pe cititor, căruia îi oferă totdeauna o bogată bibliografie.

Al doilea volum din *Istoria literaturii române vechi*, tratează epoca dela Matei Basarab și Vasile Lupu până la Șerban Cantacuzino și D. Cantemir.

Profesorul Sextil Pușcariu ne-a prezentat o istorie concisă a literaturii noastre vechi. N. Cartojan lărgește cadrul de prezentare a materialului, așa că folosirea materialului se va face mai cu greu de elevi, de studenți și erudiți. El n'a scris o carte de sinteză, ci a prezentat un material în care la fiecare pas i se vede atitudinea.

Opera profesorului Cartojan trebue privită tocmai din această pricină drept o nouă înfățișare a istoriei literaturii noastre vechi.

In ea se poate urmări, într'un lux de amănunte captivante, împrejurările care au determinat o anumită stare culturală, ca și sbuciumul cronicarilor stângăcia unora, dar și talentul desăvârșit de povestitor al altora, într'un cuvânt: o viață care pulsează puternic, indiferent de coloritul ei. Numai un maestru academician putea să găsească asemenea culori de limbă în zugrăvire, însoțite pe alocuri de splendide reproduceri în culori, cu care se armonizează.

F. FLORESCU

G. GIUGLEA - *„COINCIDENCES ET CONCORDANCES ENTRE LE ROUMAIN ET LES AUTRES LANGUES ROMAINS"*, (Acadèmie Roumaine, Bull. dela section litteraire, tome II, p. 66, Bucarest 1943).

Broșura d-lui profesor G. Giuglea este a treia contribuție în domeniul filologiei comparate. Profesorul clujan dela Sibiu, semnalează concordanțe lexicale extrem de importante. De pildă latinescul *argentum vivum*, care s'a păstrat în rom. *argint viu*, ital. *argento vivo* (*abruzană argende vive*), fr. *vif-argent*, esp. (Aragon) *arginto vivo*, n'a fost semnalat în REW sau CDDE.

In cele 66 de pagini d-l Giuglea restabilește multe etimologii și face apropierile de ce se găsește în celelalte limbi romanice.

Pe calea aceasta, este imposibil, în multe cazuri, să se spună că s'a găsit adevăratul drum, dar se ajunge totuși la confruntări — afirmă d-sa pe drept cuvânt — care vor servi cercetărilor viitoare. E adevărat că desvăluirile d-lui Giuglea sunt un temei pentru viitor, dar și astăzi ele sunt contribuții unice în domeniul filologiei

F. F.

„TIMOCUL" de *Maior A. Dumitrescu-Jippa și Octavian Metea* (Editura Universul 1943, p. 70).

După minunata monografie istorică a Timocului, semnată de d. profesor N. A. Constantinescu sub titlul *Chestiunea Timoceană* (București 1942, 88 pagini), numărul celor care și-au îndreptat ochii spre marea noastră provincie transdanubiană, a sporit mereu.

In acest an maiorul A. Dumitrescu Jippa și avocatul Octavian Metea din Banat și-au făcut și ei loc între cei ce îndrăgesc problema timoceană tipărind volumul *Timocul*.

Cartea are mai multe capitole (prezentarea geografică, situația etnică, situația economică, istoricul elementului românesc din Timoc, sitúția social-politică și culturală, situația bisericească din Timoc, Timocenii printre noi, obiceiuri).

Autorii au folosit diferite studii și statistici. Forma în care au scris este clară așa că se poate citi cu ușurință. Având un caracter de popularizare, ei au renunțat să citeze izvoarele folosite, fapt pentru care nu pot avea nici o imputare, întrucât au fost folosite într'un spirit obiectiv.

Volumul celor doi autori poate fi socotit drept o contribuție serioasă la cunoașterea problemei Timocului în masele largi ale poporului.

F. F.

Presa și Românii Timoceni

Sub titlul: „LES ROUMAINS DU TIMOK OU AROMUNEN", La Tribune de Genève, din 17 August 1943, publică:

„On a ouvert ces jours-ci au lycée commercial roumain de Salonique, des cours pour les instituteurs des écoles primaires roumaines en Macédoine. A ce sujet il convient de rappeler que les Roumains ne vivent pas seulement dans la partie orientale de la péninsule des Balkans, mais que, parmi la foule de races qui rend si polychrome ce territoire balkanique de la Macédoine ainsi que les territoires avoisinants, vivent aussi des hommes de la langue roumaine. Ils habitent les vallées du Timok et de la Morava, dans les territoires de Bitolie et d'Ochrid et, plus à l'est, de Koumanovo et de Skopje. D'autres Roumains habitent au sud et à l'est de l'Albanie, notamment dans les parties du Pinde qui appartenaient jadis à la Grèce; d'autres enfin, dans l'ancien territoire grec de la vallée infériuer du Vardar, dans la plaine de Salonique et à Sérès.

Il sagit, en tout, selon le recensement roumain, d'environ un demimillion d'individus que l'on appelle le plus souvent des Roumains du Timok ou Aromunen. *)

Sans doute, le recensement fait par les Etats qui possèdent ces territoires, donnent-ils des chiffres inférieurs.

Le sentiment national des Roumains balkaniques n' tait paps partout très développé,' et la politique du gouvernement

*) Sublinierea este a Redacției, cu mențiunea, că, relatările ce-i urmează se referă exclusiv la grupul de Români din Valea Timocului.

ne faisait rien pour l'entretenir. Les Roumains vivent, en partie, dans des fermes dispersées, en partie dans des villages isolés. La plus grande partie d'entre eux gagnaient leur subsistance comme bergers et c'est dans les primitives conditions d'existence des bergers qu'ils ont le mieux conservé leur caractère national et leur langue. En Yougoslavie, les conditions pour le maintien de l'unité nationale de ces groupes ethniques étaient particulièrement mauvaises. On chercherait en vain, dans la plupart des manuels scolaires yougoslaves, des indications sur leur existence. Dans ce pays, les Roumains n'avaient ni écoles, ni églises, ni aucune association culturelle de caractère national roumain. Ce n'est qu'en Grèce que les Roumains, plus aisément atteints par la civilisation générale, possédaient quelques écoles. Les grands bouleversements qui se sont produits dans les Balkans ont créé des conditions plus favorables pour le maintien de ces groupes ethniques, et, en Roumanie, on se prépare, selon les possibilités, à favoriser le développement culturel de ces groupes. C'est pourquoi on peut lire aujourd'hui plus fréquemment dans la presse, des informations du genre de celle qui se trouve en tête de cet article (v.)".

A.

ROMÂNISMUL DIN MACEDONIA ȘI TIMOC

Monitorul Oficial de Sâmbătă publică un tablou de nume de români din Macedonia și din Timoc, cărora li se recunoaște calitatea de cetățean al țărei. Faptul acesta ne amintește dintr'odată existența de sub obroc a atâtor dintre frații noștri care trăesc în afara hotarelor noastre de Stat, și care au străbătut douăzeci de veacuri de istorie sub semnul limbei și al credinței în destinele neamului nostru. Eroismul acesta calm și anonim constitue cea mai mare glorie a Românilor din Timoc și din Macedonia. Pe această cale au dat neamului nostru negustori de preț ai căror fii și urmași, oriunde au fost purtați de împrejurări, nu au uitat niciodată că sunt români și că au dus o luptă românească, au dat cărturari, oameni politici, scriitori. Căci — să nu se uite că de la un Șaguna și până la un Octavian Goga, dela un cărturar ca profesorul Capidan și până la Iuliu Valaori dela un Gojdu și până la un Moczony, românismul din dreapta Dunărei care începe pe Timoc și merge până în inima Macedoniei a activat necontenit și propulsiv în viața noastră națională.

Tenacitatea aceasta pleacă din celula românească locală care este satul românesc din Macedonia și din Timoc, din care a rezistat ca o adevărată cetate tuturor asalturilor îndreptate din toate părțile împotriva sa. Un sat macedonean sau din Timoc, românesc, constitue o fortăreață în care de secole familiile se numără pe numele lor românesc în care nimic de dincolo de cetate nu poate pătrunde și al căreia blazon este vechimea credința și jertfele făcute întru ideia românească.

Aceste elemente au părăsit foarte rar locul lor natal, unde școli naționale, biserici naționale, cimitire naționale, veghiau cu puterea funcțiilor lor ancestrale la orientarea spre viitor a fiilor lor sufletești; când totuși, câte unii dintre ei se desprindeau dintre ai lor, pentru a se pune în slujba românismului lărgit dela noi, nu făceau lucrul acesta de cât dacă aveau intuiția că, fie și în cele mai modeste locuri, pot îndeplini o chemare de folos general de cât dacă ar exercita același lucru în modestele dar frumoasele lor cuiburi sătești din Munții Macedoniei și din Timoc.

Circulația prin vasele comunicante ale românismului, de altfel, nu a contenit nici odată între Românii de pretutindeni și din cel mai depărtat Nord Transilvan, și până în cel mai misterios colț de stâncă macedonean, același sânge a circulat mereu, pe căile aceleași limbi, aceleiași credințe și acelorași idealuri naționale clădite cu aceleași similare jertfe, suferințe și nădejdi *).

N. DAVIDESCU

*) Din ziarul „Acțiunea" din 5 Oct. 1943.

PENTRU TIMOCUL ROMÂNESC

În sufletul ziaristului de profesie, cult și onest, se reflectează, dinamic și concentric, toate preocupările, năzuințele și speranțele unei națiuni. Ochii ziaristului pătrund realitățile sociale și naționale cu mai multă putere de intuiție și înțelegere decât ochii celorlalți cetățeni cari adesea trec aproape nepăsători, ignorând cele mai vitale probleme privind însăși viitorul națiunii. Când la aceste calități așa zise profesionale, se mai adaugă o superioară cultură intelectuală, altoită pe un remarcabil talent de scriitor înnăscut ziaristul devine o personalitate, un mentor, un termometru, care înregistrează fidel întreaga gamă a sensibilității și moralității unui popor.

Aceste gânduri mi s'au furișat în suflet citind *Timocul*, documentata lucrare a d-lor *Octavian Metea* și *Maior A. Dumitrescu Jippa*, publicată în editura marelui ziar *Universul*, acum câteva luni.

Prezența printre noi a miilor de Români Timoceni, prizonieri din armata jugoslavă, a dat d-lui Octavian Metea, fericitul prilej ca, din proprie inițiativă, după o muncă încordată și cu mari cheltueli să poată ridica vălul întunecat ce acoperea realitățile românești din Valea Timocului sârbesc și bulgăresc.

Ziarist și intelectual de rasă, publicist de mare talent, scriitor cu orizonturi largi, și cu o inepuizabilă forță de creație și evocare, atuorul *Vieții de basm* a lui *Badea Cârțan* s'a străduit să ne dea în colaborare cu d. A. Dumitrescu, o imagine vie și reală a *spațiului vital românesc* din dreapta Dunării.

Cu ochiul său ager și cu spiritul său sfredelitor și răscolitor al realităților bănățene — pe cari de ani de zile ni le zugrăvește sugestiv, prin zeci și sute de articole substanțiale, în paginile *Universului* și ale altor ziare și reviste din Ardeal și Banat, în calitatea sa de redactor pentru Banat al marelui cotidin din Capitală, — nu putea trece nepăsător pe lângă lagărul de prizonieri jugoslavi dela Timișoara, în care a descoperit chipul frumos al fraților timoceni, despre existența cărora în ultimul timp s'a vorbit și s'a scris prea puțin și prea timid. A trebuit să vină acest cutremur sângeros, apocaliptic chiar, ca problema fraților noștri din Timoc să fie pusă, cu îndrăsneală, pe primul plan al preocupărilor noastre politice și naționale.

Este desigur meritul d-lui Octavian Metea de a fi reactualizat în cartea sa, documentat și frumos scrisă o chestiune ce *nu poate* lăsa nepăsătoare nicio conștiință românească.

După un migălos studiu, istoric, etnografic, geografic și statistic, d. Metea și A. Dumitrescu, armonizând datele vii, culese din gura fraților noștri, luptători într'o armată străină și pentru scopuri străine, cu datele culese din operele celor mai de seamă reprezentanți ai istoriei și etnografiei, români și străini a reușit să ne dea icoana clară, vie, impresionantă chiar, a realităților românești din Timoc.

În prefață, autorii spun că scopul lucrării este „să facă o prezentare obiectivă a acestei regiuni românești sub toate aspectele și cu toate particularitățile ei, pentru ca folosind prilejul istoric al vremurilor actuale, să facem să pătrundă în toate mințile și sufletele imperativele *spațiului românesc*, bazate pe existența de două ori milenară a celor o jumătate de milion de Români din Valea Timocului." *)

GH. COTOȘMAN

Presa și Revista „Timocul"

● Ziarul „CURENTUL", din 22 Octombrie 1943, publică:

„Caetul II - III al revistei *„Timocul"* organ al Românilor din dreapta Dunării, a ieșit de sub tipar în aceeași aleasă ținută cu care ne-a obișnuit până acum. Prima parte a sumarului aruncă o perspectivă generală sociologică asupra fenomenelor de viață din regiunile mărginite de Banat, Oltenia și Bulgaria. D-nii

*) Din ziarul „Biserica Bănățeană" din 3 Oct. 1943

A. Andrei, P. Pandrea, V. V. Haneş şi Al. Iordan semnează primele articole.

La pagina literară a tradiţiei şi folclorului timocean, d. dr. Gh. Florescu scrie despre Bachanalele Işi Românii timoceni iar d-nii C. C., C. Sandu, Radu Teculescu şi V. Constantinescu evocă frânturi din sensibilitatea fraţilor noştri.

Un bogat material de cronici şi însemnări complectează revista".

A.

● GAZETA DELA TURDA, din 2 Septembrie 1943, publică:

„*Timocul*", revistă de luptă naţional culturală, redactată de Florea Florescu şi A. Andrei, îşi serbează al zecelea an de apariţie. In coloanele ei bine şi documentat scrise, revista desbate cauza românilor din ţările balcanice a căror literatură, datini, credinţă, sunt ampiu reoglindite — răspunzând unei mari necesităţi naţionale, de a ne cunoaşte şi iubi fraţii înstrăinaţi".

A.

● Revista „ECONOMIA ROMÂNĂ", în numărul pe luna August 1943, publică:

„TIMOCUL, caetul II-1943. Este tribuna celor peste 600.000 Români din Valea Timocului, cari cer, pe cale de luptă civilizată să li se dea ,carte şi biserică românească".

De zece ani această revistă zugrăveşte viaţa grea a fraţilor noştri din dreapta Dunării şi de multe ori a dat la iveală lucrări şi cercetări şi cu privire la alte grupuri de Români de peste hotare, devenind astfel un organ al tuturor Românilor de peste granițe, împlinind deci un rol în publicistica românească.

In numărul acesta se vorbeşte despre Românii din Serbia, cei mai vitregiţi de soartă.

D-l A. Andrei se ocupă cu viaţa economică a Românilor Timoceni, arătând documentat ocupaţia lor după regiuni: creşterea vitelor, exploatarea lemnului, lucrul în mine, plugăritul, viticultura, creşterea pasărilor, apicultura.

Indeletnicirea de căpetenie: cultivarea pământului.

In această privinţă, ei sunt gospodari neintrecuţi, cu multă putere de muncă şi spirit de iniţiativă. Predomină proprietatea mică şi mijlocie. Ţara Timocului este un adevărat grânar pentru Bulgaria şi Serbia, produsele ei fiind îndestulătoare nu numai pentru hrana timocenilor ci şi pentru alimentarea pieţelor interne şi chiar a exportului lor".

A.

Incheere

† GHEORGHE ILIONIU

De unde in numerele precedente ale acestei reviste, am avut plăcerea să anunţăm apariţia lucrărilor „*Decebal*" şi „*Buerebista*", de Gh. Ilioniu, înscenări istorico-legendare, cu caracter patriotic, de data aceasta cu multă părere de rău, suntem nevoiţi a anunţa dispariţia, înainte de vreme a aceluia care a fost autorul lucrărilor de mai sus şi care s'a stins subit din viaţă, în ziua de 12 Octombrie 1943.

Bun din cale afară; prieten al timocenilor; el trece în lumea drepţilor la o vârstă când era încă în plină putere de muncă, lăsând în urma sa adânci regrete şi exemplul omului perfect, care în viaţă şi-a făcut pe deplin datoria faţă de semenii săi şi ale cărui fapte rămân demne de urmat.

A. ANDREI

DREPTATEA PENTRU TOŢI

De secole stăpâneşte peste Timoc imperiul rece al întunericului. Pretutindeni străjuesc măsuri severe că nici o rază de lumină să nu pătrundă acolo.

Strigătul locuitorilor săi, uitaţi de justiţia internaţională, al cărui ecou răsună până dincolo de ziduri, nu este auzit de nimeni.

Puterea întunericului este ingrozitoare şi înfrângerea ei cere jertfe care trebuesc date fără nici'o rezervă, căci o ideie mare creşte şi se desvoltă numai pe mormane de cadavre.

Prin urmare, acei care vor să-şi recapete libertatea, acei cari vor să iese din întuneric la lumină, trebuie să aducă jertfe pe altarul sfânt al libertăţii, neaşteptând nimic dela alţii şi neimplorând divinitatea pentru a-i scăpa de nenorocirile şi nelegiuirile abătute asupra capului lor, fiindcă viaţa nu merită să fie trăită, atunci când libertatea, cel mai scum bun al omului, este sugrumată.

Incetarea furtunei, ce sguduie azi omenirea întreagă din temelie, trebue să aducă linişte şi speranţă în sufletele tuturor, că în sfârşit, a sosit ceasul când nedreptatea va fi înlocuită prin adevăr şi dreptate.

Pacea de mâine mult aşteptată, dacă va avea la bază principiul dreptăţii, nu va putea să treacă sub tăcere masele compacte de români, situate dincolo de frontierele politice ale României, asupra cărora se face din ce în ce mai multă lumină, numai menajând anumite interese politice, dar comiţând în acelaş timp o mare nedreptate.

In interesul armoniei şi bunului mers al popoarelor, trebue să se facă dreptate pentru toţi iar nu unii să fie stăpâni şi alţii sclavi, căci acest lucru este nedemn de genul uman şi repudiat de conştiinţa de dreptate.

Domnia forţei şi a arbitrariului trebue înlocuită cu suveranitatea absolută a dreptului şi a justiţiei, căci numai aşa pacea va fi durabilă şi-şi va atinge scopul pentru care popoarele varsă râuri de sânge.

Dr. GH. FLORESCU

TIMOCUL

REVISTĂ DE LUPTĂ NAȚIONAL-CULTURALĂ

Inscrisă la Trib. Ilfov Nr. 400|1938, S. I. Com.

REDACȚIONALE ȘI ADMINISTRATIVE:

Tot ce privește redacția și administrația revistei se trimite pe adresa: ANDREI I. ANDREI, Strada Octav Cocărăscu Nr. 84, București IV.

Abonamente:

Studenți	300 Lei
Particulari	500 „
De susținere	1000 „
Instituții de Stat și Societăți	1500 „
Streinătate	2000 „

Institutul de Arte Grafice „Tiparul Românesc" Sărindar 16. — c. 844

PREȚUL 80 LEI